

Minä tiedän paikkani maailmassa

Pauliina Rauhalan *Taivaslaulun* ja Antti Hyryn *Uunin* yhteisökuvaus

Pro Gradu –tutkielma

Ellen Mäkelä

014577341

Helsingin yliopisto

Kotimainen kirjallisuus

Kevät 2019

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Kirjallisuudentutkimuksen maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Kotimainen kirjallisuus			
Tekijä – Författare – Author Ellen Aura Salome Mäkelä			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Minä tiedän paikkani maailmassa. Pauliina Rauhalan <i>Taivaslaulun</i> ja Antti Hyryn <i>Uunin</i> yhteisökuvaus			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu	Aika – Datum – Month and year 5/2019	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 70	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tutkimuksen tavoite on esittää ja vertailla kahden vanhoillislestadiolaistaustaisen kirjailijan, Pauliina Rauhalan ja Antti Hyryn, yhteisökuvausta. Aineisto koostuu Rauhalan romaanista <i>Taivaslaulu</i> (2013) ja Hyryn romaanista <i>Uuni</i> (2009). Tutkittavaa aineistoa lähestytään lukijälähtöisestä teematutkimuksesta, jossa teema nähdään ulkokirjallisena, teokset toisiinsa yhdistävänä tekijänä. Vertailu toteutetaan <i>temaattisen kentän</i> avulla, jossa <i>vanhoillislestadiolainen uskonyhteisö</i> toimii temaattisena kenttänä ja lähtökohtana rinnastaa teokset tutkielmassa. Yksittäiset tutkielmaan valikoituneet teemat ovat usko, yhteisö, perhekäsitys ja luontosuhde. Tekstistä löydettyvät teemat sitoutuvat laajempaan temaattiseen kenttään. Tutkielman haaste on kertojien erilainen tyyli asettaa kerronta uskonyhteisöön ja Hyrystä tehty runsas tutkimus, joka vasta vähän käsittelee vanhoillislestadiolaisuuden merkitystä Hyryn tuotannossa.</p> <p>Tutkimus rakentuu siten, että johdannon jälkeen esitellään tutkittavat teokset juonen, rakentumisen, kielen ja uskonyhteisön kannalta sekä esitellään kirjailijoiden asettuminen kirjallisille periodeille ja heistä tehty tutkimus. Lisäksi käsitellään vanhoillislestadiolaisuutta herätysliikkeenä ja kotimaisessa kirjallisuudessa, tieteessä ja taiteessa. Teoreettisten lähtökohtien ja aikaisemman tutkimuksen jälkeä siirrytään tulkintaan. Tutkielmassa kysytään, miten vanhoillislestadiolaisuus ilmenee romaaneissa, ja millaisen merkityksen se saa kertojien todellisuudessa?</p> <p>Antti Hyrystä tehdyssä tutkimuksessa toistuvat maininnat herätysliikkeestä, mutta useimmiten Hyryn kerronnan todellisuutta on kuvattu "agraariksi" ja "maaseutumaiseksi", "uskonnolliseksi" ja "hengelliseksi". Hyryn kohdalla on puhuttu jopa <i>hyryismistä</i>, jolla tarkoitetaan kertojan myönteistä suhtautumista elämään ja todellisuuteen. Aarne Kinnunen on tulkinnut Hyryn myönteisen kerronnan sen kautta, mitä tuotannossa jätetään sanomatta. Kinnusen mukaan Hyryn tuotannon poisjätöt ovat yhtä merkittäviä kuin sanottukin, sillä poisjätöt ovat maailmassa tulkittavissa synniksi. Tutkielmassa kysytäänkin, onko Hyryn "ehyt" ja "maaseutumainen" todellisuus idylli, ja löytyykö Rauhalan romaanista idyllin piirteitä. Onko myönteinen ja positiivinen kerronta, joka sulkee negatiiviset ja tyyppisesti kirjallisuutta kiinnostaneet aiheet ulkopuolelleen, yhteydessä myös vanhoillislestadiolaisen yhteisön jäsenten elämään. Lopuksi tutkielmassa esitetään yksilön ja yhteisön suhdetta luontoon ja ympäristöön.</p> <p>Pinnallisella tasolla hyvinkin erilaiselta vaikuttavat yhteisönkuvaukset, saavat samanlaisia merkityksiä kertojien todellisuudessa: henkilöt elävät yhteisön mukana ja tahtovat kuulua yhteisöön, joka antaa heille paikan maailmassa. Merkittäviä eroja on siinä, miten yksilöllisenä ja yhteisöllisenä henkilöahmot ymmärtävät synnin, ja mitä romaaneissa tarkoitetaan <i>maailmalla</i>. Hyryn kertojan käsitys synnistä ja taivaasta on subjektiivinen eikä määräydy sosiaalisesti yhteisön odotusten tai normien alla. Rauhalan kertojan suhde on henkilökohtainen suhteessa yhteisöön ja Jumalaan, mutta käsitys oikeasta ja väärästä, synnistä ja maailmasta, muotoutuu sosiaalisemmin ja yhteisön ääntä vahvemmin tiedostaen.</p> <p>Vanhoillislestadiolainen herätysliike on viime vuosina elänyt murroksessa. Maallistuminen ja modernin maailman tuomat kysymykset ovat koskettaneet herätysliikkeen jäseniä. Pauliina Rauhalan tuotanto edustaa nykykirjallisuutta, jonka yhtenä piirteenä on ollut kuvata "suuria kertomuksia" uudelleen ja nähdä nykyhetki suhteessa menneeseen ja tulevaan, sekä katsoa uskonyhteisöjä kriittisesti. Antti Hyryä on luonnehdittu modernistien modernistiksi. Hyryn maailmassa yhteisöä ei kritisoida, mutta jakoa yhteisön ja sen ulkopuolisen välillä tehdään. Romaaneja yhdistää tiivis uskonyhteisö, tahto tehdä työtä ja liikkua luonnossa, nähdä asioiden kaunis ja valoisa puoli ja sulkea synty pois yhteisön ja ihmismielen sisältä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Rauhala, Pauliina - Taivaslaulu – Hyry, Antti - Uuni – vertaileva kirjallisuudentutkimus - lestadiolaisuus			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

Muuttuvassa maailmassa.....	4
Uskon tietä nyt kuljen	6
Kerronko löytämisen ilosta, katoamisen surusta?.....	6
Mietin mistä kasvatus alkaa ja mietin että tekisin uunin	9
Vanhoillislestadiolaisuus herätysliikkeenä ja kirjallisuudessa	13
Usko ja yhteisö.....	16
Kauniita kuin kansanlaulu.....	16
On koti, jonne myrskyt maan ei saavu konsanaan	26
Suviseurat!	35
Laula kansa Jumalan	41
Perhe.....	46
Olen vapaa ja kahlittu	46
Uskovaisissa kauneinta on rakkaus joka työtä tekee	49
Jumala on antanut minulle kaksi äitiä	53
Luonto	61
Metsän puista he ovat pitkiä suorja mäntyjä.....	61
Minä tiedän paikkani maailmassa ja olen onnellinen	65
Kirjallisuus	68

Muuttuvassa maailmassa

Viime vuosina on ilmestynyt paljon uskonnollisia yhteisöjä ja herätysliikkeitä esittävää kirjallisuutta. Nykykirjallisuus on käsitellyt aihetta kriittisesti vertaillen yhteisöjen elämää ulkopuoliseen, ja kuvaten yksilön tai yhteisön ristiriitoja yhteisön sisällä. Tässä tutkielmassa tuon rinnakkain kahden vanhoillislestadiolaistaisen kirjailijan, Pauliina Rauhalan ja Antti Hyryn, romaanit. Tutkielmani aineisto koostuu Rauhalan (1977) esikoisromaanista *Taivaslaulu* (2013) ja Hyryn (1931–2016) tuotannon viimeiseksi jääneestä romaanista *Uuni* (2009). Kirjailijat eivät ole ainoita herätysliikettä kuvanneita kirjailijoita mutta lestadiolaistaisina kirjailijoina he ovat keskeisiä. Romaanit ovat saaneet paljon huomiota ja kiitosta kriitikoilta ja lukijoilta. Syyt siihen, miksi kyseiset teokset ovat mielekkäitä asettaa rinnakkain, löytyvät kuitenkin osittain toisaalta.

Taivaslaulussa vanhoillislestadiolaisuus antaa kerronnalle aiheen ja tapahtumien ympäristön. Romaani kertoo nuoren pariskunnan, Viljan ja Aleksin ja heidän perheensä arkea ja elämää tiiviissä uskonyhteisössä. Yhteisönkuvauksen kannalta *Taivaslaulun* kaikki kerronnan elementit kytkeytyvät ja alleviivaavat herätysliikettä, yhteisöä ja sen uskon merkitystä kertojalle. *Uunissa* vanhoillislestadiolaisuus ilmenee vasta tarkemmassa luennassa. Romaani kertoo perinteisen uunin rakentamisesta, jota Pietari kerronnan alusta loppuun rakentaa. Kertoja ei selitä tai problematisoi yhteisöä vaan se esitetään viitteellisesti. Lukijan tehtävä on päätellä sanotusta ja sanomatta jättämisestä sen läsnäolo ja vaikutukset kerrontaan. Vanhoillislestadiolaisuus ja uskonyhteisö luovat *Uuniin* arvopohjan ja kehyksen, jossa tapahtumat tapahtuvat.

Kahden eri sukupolven ja kirjallisen periodin kirjailijat antavat jännitteisen, mutta laajan kuvan yhteisössä tapahtuneesta ja tapahtuvasta muutoksesta. Hyryn kirjallisuutta on kuvailtu ehyeksi, eikä yhteisön kuvaus romaaneissa ole eturintamalla. Esitetty todellisuus on myönteinen, suorastaan idyllinen. Aarne Kinnunen (2014) on pohtinut Hyryn kerronnan positiivisuutta sen kautta mitä ei sanota ja tulkitsee sanomatta jättämisen tarinamaailmassa synniksi. Asiat, jotka herätysliikkeen piirissä on ymmärretty synniksi eivät ilmene Hyryn kerronnassa. Synti ei mahdu henkilöiden kokemusmaailmaan tai ne halutaan pitää poissa. Elämä näyttää kauniilta ja ehyeltä, ja synti ja asuinpaikan ja yhteisön ulkopuolinen *maailma* pysyvät loitolla.

Hyryn ”ehyessä maailmassa” on osittain varmasti kyse kirjoittajan ammattitaitoisuutta. Se kuitenkin rakentuu tarinamaailman sisäisistä motiiveista: maailma on ehyt ja kaunis, kun paha on poissa ja henkilöhahmot elävät kohtuullista elämää. Myös kertojan erilainen elämäntilanne vaikuttaa siihen, mikä tarpeellista kertoa. Rauhalan kertoja aikuistuu ja elää lapsiperhearkea, kun Hyryn kertoja pohtii vanhenemista ja elää kaksin puolisonsa Hannan kanssa. Heidän jo aikuiset lapsensa ovat

perustaneet omia perheitään. Voi kuitenkin kysyä, vaikuttaako vanhoillislestadiolainen yhteisö ja suhde Jumalaan ”ehyeen maailmaan”, josta Hyryn yhteydessä usein puhutaan. Kiinnostavaa on myös, esiintyykö todellisuuden esittäminen *ehyenä* ja *kauniina* myös Rauhalan kerronnassa, ja millaisia vaikutuksia sillä on yhteisöön ja sen ulkopuoliseen.

Yhteisön kuvaus, joka Hyryllä on ehyttä, alkaa Rauhalan romaanissa rakoilla. *Taivaslaulun* kertojan suhde yhteisöön on kahtalainen. Yhteisö on kertojalle tärkeä ja näyttäytyy kauniina ja vahvana. Usein Vilja tahtoo samaistua yhteisön elämään. Samaistuminen vaatisi kuitenkin useiden asioiden vääreiltä tuntuvien asioiden hyväksymistä. Vilja ja Aleksi kohtaavat asioita, joissa yhteisön normit ja historia asettuvat kritiikin kohteeksi. Positiivinen maailma ja yhteisö rakoilevat, paikoitellen hajoavat, kun Vilja ja Aleksi eivät kykene elämään yhteisön mukaisesti ja vaikenemaan tuntemuksistaan. Kertoja ei voi piilottaa asioita, jotka pinnan alla kytevä. Kun Hyryn ja Rauhalan romaanit uskon, yhteisön ja perhekuvauksen näkökulmasta asetetaan ajallisesti peräkkäin, saadaan kuva muutoksesta, joka yhteisössä ja yhteiskunnassa on tapahtunut.

Kiinnostavan riippuvuuden romaanien välille luo myös lähekkäinen ilmestymisaika ja sen hetken tilanne herätysliikkeessä. Vanhoillislestadiolaisuus eli murroksessa. Keskustelun aiheina oli naisen asema, ehkäisy, virkakäsitys, lain ja evankeliumin suhde ja laajemminkin yhteiskunnassa tapahtuva maallistuminen. Sen lisäksi, että *Taivaslaulu* on itsenäinen sanataideteos, toimi se puheenvuorona ja kannanottona aikalaiskeskusteluun. Romaani näytti suuntaa vaikeista aiheista puhumiselle ja tabujen rikkomiselle. Aiheet, joista oli vaiettu, tulivat nyt kirjallisuudessa esitetyiksi. Romaani sai kiitosta herkän ja vaikean aiheen kuvaamista ja ”tirkistysikkunan” antamisesta konservatiiviseen uskonnolliseen yhteisöön. Rauhala itse on Helsingin Sanomien haastattelussa todennut saaneensa kiitosta eniten siitä, ”—että näin vaikeasta aiheesta on kirjoitettu näin kauniisti.” On kiinnostavaa, miten erilaisen vastaanoton romaanit yhteisössään ja sen ulkopuolella ovat saaneet, ja kuinka Hyryn romaaneista kerronnan kautta herätysliike on tulkittavissa.

Vertailen Rauhalan *Taivaslaulun* ja Hyryn *Unin* yhteisökuvausta. Pohdin, miten romaanit esittävät tarinamaailmoja yhdistävän herätysliikkeen. Kysyn, millaisina *usko* ja *yhteisö* näyttäytyvät kerronnassa ja millaisen merkityksen ne saavat. Millaisen kuvan herätysliikkeestä antavat kahden eri sukupolven kertojat ja kirjallisen periodin edustajat. On kiinnostavaa, millainen muutos sukupolvien välillä kerronnassa on tapahtunut ja se, millaisia merkityksiä yhteisön kuvaus saa, lähtökohtaisesti Hyryn kertojan asenne on niin myönteinen ja Rauhalan kertoja suhtautuu kokemaansa kriittisemmin.

Uskon tietä nyt kuljen

Kerronko löytämisen ilosta, katoamisen surusta?

Antti Hyryn ja Pauliina Rauhalan romaanit eroavat toisistaan niin paljon, että ilman ulkopuolista tekijää, voisi kysyä missä määrin teosten suhde on jännitteinen tai onko se. Kytkös löytyy romaanien ulkopuolelta temaattisesta ja kerronnallisesta yhteydestä, vanhoillislestadiolaisesta uskonyhteisöstä. Tutkielmassa vertailen romaaneja *temaattisen kentän* avulla. Temaattisesta kentästä puhutaan, kun yhden teeman esiintymät tekstissä poikkeavat toisistaan niin, että ne alkavat muodostaa yhden teeman sijaan temaattisen kentän. Jos teemat muodostuvat yksittäisistä motiiveista, yksittäiset teemat ryhmittelevät temaattiseksi kentäksi. (Suomela 2008, Bremond 1993) Vanhoillislestadiolainen uskonyhteisö muodostaa temaattisen kentän. Lähestyn tulkintaa valitsemalla romaaneja yhdistäviä teemoja, jotka asettuvat osaksi laajempaa temaattista kenttää, vanhoillislestadiolaista uskonyhteisöä.

Teema on kirjallisuudentutkimuksen peruskäsite, jonka *Nykysuomen sanakirja* (1992) määrittelee seuraavasti: ”käsiteltäväksi annettu tai otettu, käsitellyn kohteena oleva aihe; puheen, tutkimuksen tm. esityksen keskeinen, johtava, syvin ajatus; pää-, perusajatus, -idea” (NS, s.v. teema). Temaattisessa tutkimuksessa jakoa on tehnyt lähtökohdat, eli ymmärretäänkö teema ensisijaisesti tekstiin upotetuksi ja tekstistä löydettäväksi osaksi vai käsitetäänkö teema lukijan valitsemaksi tai konstruoimaksi kehykseksi. Teematutkimus, joka on painottanut tekstiä ja sen rakenteita, on nähnyt teeman valmiina tekstissä olevana pysyvänä elementtinä, joka tekstistä tai sen rakenteista on löydettävissä lukijoille. Tutkielmassa keskityn pääosin ensimmäiseen, vaikka teemat kytkeytyvätkin myös osaksi kerrontaa ja ovat täten tekstisidonnaisia. Valitsemani näkökulma (vanhoillislestadiolaisuus) ohjaa luentaa ja toimii pääosin ulkopuolelta tulevana teemana ja lähtökohtana romaanien vertailulle. En pyri ottamaan muita tulkinnan vaihtoehtoja huomioon. Rauhalan romaania voisi tulkita muun muassa perheen, vanhemmuuden, tiiviin yhteisön ja siinä elävän yksilön kokemuksena.

Susanna Suomela kirjoittaa: ”Gerald Princen mukaan jokainen lukija valitsee tai konstruoi oman *temaattisen kehyksensä* omien tietojensa, kiinnostuksen kohteidensa ja päämääriensä pohjalta ja etenee tulkinnassaan tämän kehyksen puitteissa.” (Suomela 2008, 150) Tällainen lähestymistapa tekstiin antaa arvon tekstissä mainituille sekä poisjätetyille. Tulkinnallinen kehys täyttyy niistä huomioista, joita lukija tekstistä tekee. Lukijälähtöisen teeman tutkimuksen mukaan ”teeman konstruoiminen tekstistä on lukijan tehtävä ja siten sidoksissa kulloiseenkin lukijaan ja hänen taustaansa”. (Suomela 2008, 150) Täten samasta tekstistä on erotettavissa erilaisia ja useita teemoja sen mukaan, millaisista lähtökohdista tekstin lukija sattuu olemaan. Käsittelemme teemasta, jonka

lukija tekstistä muodostaa on subjektiivinen. Yhdistäen, yleistäen ja luokitellen lukemaansa, muodostaa lukija teeman ja joutuu samalla tekemään valintoja ja arvottamaan eri tekstin osien merkityksiä. Toiset tekstin osat palvelevat teeman tulkintaa selvemmin ja vahvemmin kuin toiset.

Temaattisessa tutkimuksessa voi erottaa kaksi lähestymistapaa, jotka Suomela artikkelissaan ”Teemasta ja sen tutkimuksesta” jakaa *syntagmaattiseen* ja *paradigmaattiseen*. Ensimmäinen keskittyy teeman tutkimiseen yksittäisen tekstin sisällä ja ”näkee teeman tekstin funktionaalisen, muotoa ja sisältöä yhteen sitovan verkon olennaisena osana.” (Suomela 2008, 152) Paradigmaattinen (tai vertikaalinen tai staattinen) lähestymistapa painottaa tekstienvälisyyttä: ”teemojen liikkumista ja kehittymistä tekstistä toiseen niin synkronisesti kuin diakronisestikin.” (Suomela 2008, 152) ¹ Paradigmaattinen lähestymistapa tulee lähelle intertekstuaalisuuden tutkimuksen rajaa. Paradigmaattinen tutkimus ei kuitenkaan suoranaisesti keskity tekstienvälisyyteen vaan tulkitsee tekstejä lukijan luomasta temaattisesta kehyksestä käsin. Näin tekstien väliset kytkökset ja vaikutteet jäävät teeman tutkimuksen ulkopuolelle. Suomela toteaa: ”Teeman näkeminen tekstin ja lukijan keskinäisen vuorovaikutuksen tuloksena merkitsee tekstin objektiivisuuden ja lukijan subjektiivisuuden toimimista yhteisen päämäärän hyväksi.” (Suomela 2008, 150)

Temaattista, erityisesti vertailevaa tutkimusta on arvosteltu ja kritisoitu. Yhtenä syynä tutkijoiden vastentahtoiseen suhtautumiseen temaattista tutkimusta kohtaan voi pitää teeman *ulkokirjallista* alkuperää. Kirjallisuuden sanataiteellisen olemuksen ja vapauden vuoksi tutkittavaa teosta ilman mitään ulkopuolista on pidetty riittävänä tutkimuskohteena. Lähtötapa, joka kuin valitsee tulkittavan aiheen osin teoksen ulkopuolelta, on pidetty tarpeettomana. Lähtötapa, joka valitsee teeman teosten ulkopuolelta, on kahden teoksen vertailevassa tulkinnassa hyödyllinen tapa lähestyä romaaneja. Toinen kritiikki paradigmaattista teeman tutkimusta kohtaan on liittynyt tutkimuksen esitystapaan ja tavoitteisiin. Suomela puhuu ”teemaluetteloista” ja ”luettelevasta tutkimuksesta”. Paradigmaattisessa tutkimuksessa, jossa tekstejä vertaillaan tekstin ulkopuolisesta temaattisesta kehyksestä käsin, on ollut riski päätyä vain erilaisten teemakehyksen teemojen esittelyyn pääsemättä syvempään tulkintaan.

¹ Syntagmaattinen teeman tutkimus on ollut esillä erityisesti venäläisillä formalisteilla. Paradigmaattista tutkimusta on edustanut mm. saksalaisen kielialueen aihehistoriallinen tutkimus.

Tutkielmassani keskityn lukijalähtöiseen teeman tai teemojen analyysiin. Vanhoillislestadiolaisuus toimii oletettuna temaattisena kenttänä, jota täydentää teksteissä esiintyvät ja niistä löydettävät teemat. Kuten Suomela sanoo: ”Teemalle on – turha määritellä kiinteää paikkaa esimerkiksi suhteessa tekstin syvä- ja pintarakenteisiin. Teema saattaa ilmetä jo kerronnan kielellisissä rakenteissa, tai sitten se on löydettävissä vasta teoksen syvimmistä kerroksista, kuten vaikkapa tarinaan upotetuista arkkityyppisistä kuvista.” (Suomela 2008, 150) Osa romaaneista tehdyistä havainnoista löytyvät kerronnan pintarakenteista ja esittävät yhteisönkuvausta esimerkiksi toiminnallisella ja arkisella tasolla. Suuri osa valituista teemoista on kuitenkin yhteydessä yhteisön ja kertojien kannalta niiden syviin rakenteisiin. Joko niin, että vasta tarkassa luennassa paljastuu yhteisönkuvauksen ja vertailun kannalta huomionarvoisia asioita, tai sitten niin, että pintarakenteissa ilmenevät teemat rakentavat sillan kohti syvempää yhteisönkuvauksen tulkintaa.

Temaattinen kehys muodostuu kerrontamaailmoja yhdistävistä teemoista, jotka esiintyvät tavalla tai toisella molemmissa romaaneissa. Valikoin tutkielman analyysivaiheeseen teemat, jotka ilmenevät romaanien luennassa ja ovat ilmeisiä vanhoillislestadiolaisuudessa. Samalla ne linkittyvät osaksi sukupolvien vaihdosta ja niiden välistä etäisyyttä sekä mahdollistavat analyysin niissä tapahtuneissa muutoksissa. Tutkielmani analyysiluvut jakautuvat seuraavasti. Aluksi pohdin, millaisen merkityksen uskon ja yhteisö saavat romaaneissa. Esitän, miten yhteisöä kuvataan ja miten kertoja asettaa itsensä yhteisöön. Lisäksi pohdin, keitä yhteisön jäsenenä pidetään, miten yhteisö rakentuu ja miten se toimii. Toisessa pääluvussa pohdin perheen ja yhteisön merkitystä romaaneissa. Kysyn, millainen perhekäsitys romaaneissa on tulkittavissa ja millainen on perheen malli yhteisössä. Toisaalta pohdin, ovatko perhe ja yhteisö täysin toisistaan irrallisia vai ulottuuko yhteisö perheen rajojen sisäpuolelle. Viimeisessä luvussa pohdin kertojien suhdetta luontoon ja ympäristöön. Pohdin, millainen suhde luontoon on, ja puolustaako luonnollinen elämäntapa nyky-yhteiskunnasta erottuvaa konservatiivista ja maallistumista vastustavaa yhteisöä.

Hyryn tuotantoa on tutkittu paljon, mutta vanhoillislestadiolaiseen uskonyhteisöön on keskitytty vähän. Yhteisöön kuulumisen ei aiheuta samanlaisia kipukohtia henkilöille kuin vaikkapa Rauhalan romaanissa.² Tutkimuksessa toistuvat maininnat yhteisön läsnäolosta, mutta sitä millainen vaikutus lestadiolaisuudella Hyryn kerrontaan on, ei ole tutkittu laajasti. Ympäristö on tulkittu agraariksi maaseutu-ympäristöksi, jossa elävät ihmiset kuin sattuvat olemaan lestadiolaisia. (Mm. Kaunonen Leena 2009 ja Kinnunen 2015) Näyttää siltä, että aihe on Hyryn kohdalla ohitettu

² Yhtenä poikkeuksena tuotannon alun Pauli-romaanit, joissa Pauli pohtii uskoa ja uskovaisuutta.

toteamalla yhteisö osaksi kerronnan maailmaa. Syitä lienee useita. Uskonyhteisö voi olla tutkijoille tuntematon aihe tai modernistikirjailijaan on ollut haastavaa yhdistää yhteisöä: ”Hyryn teosten lestadiolaista arvomaailmaa ja – vanhoillislestadiolaista yhteisöä on ollut vaikea ja ehkä kiusallistakin koettaa yhdistää modernismin periaatteiden kanssa.” (Ihonen 2001, 197).

Mahdollista sekin, että tähän asti Hyryn kohdalla ovat kiinnostaneet muut aiheet, kun kertoja ei niin selvästi kuvaa yhteisöä vaan yhteisö on toisenlaisena vaikuttimena kerronnassa. Tavoitteeni on osoittaa, että vanhoillislestadiolainen yhteisö vaikuttaa Hyryn *Unissa* kerrontaan merkittävästi. Henkilöt elävät, kuten yhteisön jäsenet: näkevät toisiaan, käyvät seuroissa ja laulavat Siionin lauluja ja virsiä. Tarkimmin yhteisöön on keskittynyt Auli Viikari kirjoituksissa ”Hyryä lukiessa” (Parnasso 1976:5 ja 1976:8) ja tekee osuvia havaintoja, joista keskeisin ehkä toteamus siitä, että uskonnollinen arvopohja ulottuu teoksissa yhteyksiin, jotka eivät nopeasti näyttäisi edellyttävän uskonnollista tulkintaa. Markku Ihonen (2001) tutkiessaan raamatullisuutta Pauli-romaaneissa. Tutkimuksessa aikaisemmin ovat kiinnostaneet laajemmin muut aiheet, vaikka uskonnollisuus ja yhteisö onkin todettu osaksi kerronnan todellisuutta. Aarne Kinnunen (2015) on tutkinut yleisesti Hyryn proosaa, Katja Seutu (2001) on tutkinut muistia ja olemista ja Leena Kaunonen (2009) on keskittynyt tilojen merkityksiin Hyryn teoksissa.

Mietin mistä kasvatus alkaa ja mietin että tekisin uunin

Taivaslaulu kuvaa nuoren lestadiolaisen pariskunnan ja perheen elämää tiiviissä uskonnollisessa yhteisössä. Vilja ja Alekski ovat tutustuneet nuorena, rakastuneet ja menneet naimisiin, minkä jälkeen Vilja on tullut raskaaksi ja synnyttänyt lapsia. Vilja havahtuu yhteisön rajoihin, joissa hänen on mahdotonta säännöstellä ja suunnitella elämää raskauksien pelossa. Vaikeudet voimistuvat, kun Vilja tulee jälleen raskaaksi ja alkaa odottaa kaksosia. Hän masentuu ja sairastuu. Alekski ottaa vastuuta kotona, kun Vilja joutuu sairaalahoitoon mielenterveytensä horjuessa. Viljan terveydentilan ja oman perhehistoriansa myötä myös Alekski alkaa pohtia yhteisöä. Hän alkaa kirjoittaa anonymisti blogia, jossa kritisoi yhteisöä ja kehottaa lukijoita avoimeen keskusteluun, jota liikkeessä ei hänen kokemuksensa mukaan ole käyty. Alekski on lähtöisin suuresta perheestä, jossa työtä ja uskoa on arvostettu korkealle, mutta tunteista ja uskonasioista on puhuttu pelon, suorittamisen ja ahdistuksen ympäröimänä. Varttuessaan Alekski havaitsee olevansa erilainen kuin muut ja erityisesti isäänsä hänellä on vaikea suhde. Blogi tunnustetaan ja kolme miestä, joista yksi on Aleksin isä, tulevat selvittämään ”yhteisön vastaista” toimintaa. Aleksin isän käynti ja kaksosten syntymä kääntävät

Viljan ja Aleksin tilanteen suuntaa. Alekski paljastaa tehneensä sterilisaation, jotta Vilja voisi jatkaa vapaasti yhteisön jäsenenä.

Kertoja suhtautuu yhteisöön kahtalaisesti. Yhtäältä se on kaunis, voimakas ja turvallinen. Onnistuessaan siihen on helppo kuulua, se antaa paikan maailmassa ja rikastuttaa elämää. Toisaalta yhteisö on sosiaalisesti tiivis, normitettu ja kapeakatseinen, ja sulkee erilaisuutta ulkopuolelleen. Ristiriitaa yhteisöön luo opilliset ja arkisen elämän asiat, minkä vuoksi yhteisöön noudattaminen ja sen mukana eläminen osoittautuu vaikeaksi. Kauniina ja vahvana näyttäytyvä yhteisö ei inhimillisesti toimi aina oikein ja sen normeja on elämäntilanteesta riippuen vaikea noudattaa. Osin tahtomattaan Vilja ja Alekski joutuvat vasten yhteisöä ja tekemään itsenäisiä valintoja.

Taivaslaulussa kertoja, kerrontapa ja kieli vaihtelevat. Kertoja ja fokalisoiija on useimmiten Vilja tai Alekski. Kieli vaihtelee lyyrisestä realistiseen jopa tilittävään arkimaailman kuvailuun. Runollisiin osuuksiin sisältyy viitteitä muuhun runouteen: Siionin lauluista, virsistä, kansanrunoudesta ja suomalaisista tunnetuimmista runoista on lainauksia. Lisäksi on allegorisia kerrontaosuuksia, joissa fyysistä paikkaa tai kertojaa ei ilmaista. Tapahtumia on paljon, ja tarina kulkee päällekkäin eri aikarakenteissa. Kerronnan nykyhetkeä taustoittaa Viljan ja Aleksin rakkaustarina ja Aleksin kasvutarina lapsesta aikuiseksi. Aleksin tarina kuvaa Aleksin suhdetta perheeseensä, muistoja kouluajoilta ja lestadiolaisten tapahtumista sekä erilaisuuden tunteesta miehenä. Lisäksi jo mainitsemani Aleksin blogi ja lasten nukkeleikit, joissa kerronta on esitetty nukkeilla leikkivän lapsen puheen kautta. Nukkeleikeissä kerronta käsittelee tyttöjen ja naisten roolia ja erilaisuutta yhteisössä.

Taivaslaulussa huomioon otettavaa on sen suhde modernisaatioon ja sen myötä muuttuvaan perhekäsitykseen ja uskonnon kuvaukseen. *Taivaslaulu* edustaa aiheilta ja rakentumiseltaan modernismia ja postmodernismia seuraavaa nykykirjallisuuden aikaa. Nykykirjallisuudelle keskeisenä piirteenä on pidetty muuttuvan maailman ilmiöiden kuvaamista ottaen huomioon perinteen ja nykyhetken. Suhde perinteeseen näkyy Viljan ja Aleksin halussa ja tavassa asettua osaksi perinteistä mallia, mutta kerronta esitetään kuitenkin nykyhetkestä käsin kritisoiden rakenteita, jotka vallitsevat. Kertoja esittää perheen ja suvun taustoja ja dynamiikkaa ja problematisoi nykytilanteesta käsin taustojaan. Yhteisö toimii ympäristönä, johon peilaten kertoja kasvaa nuoresta aikuiseksi, tekee valintoja ja selviytyy murrosvaiheesta niin että rakkaus parisuhteessa säilyy ja perhe pysyy yhdessä. Suhde perinteeseen ja perinteen arvostus näkyy myös Viljan ja Aleksin halussa ja tavassa asettua lopulta osaksi yhteisön enemmistöä.

Uskonnollisuus on laajemminkin murroksessa. Institutionaalinen uskonnollisuus on heikentynyt ja tilalle on noussut yksilöllinen suhtautuminen eksistentiaalisiin kysymyksiin. Yksi

nykykirjallisuuden toistuva aihe onkin ”suurien kertomusten” kertominen tai uudelleen kirjoittaminen. Modernin maailman ihminen ja nykykirjallisuuden henkilöt eivät esitä samanlaista suhdetta kirkkoon, Jumalaan ja uskoon kuin ihmiset ennen modernia maailmaa. Nykykirjallisuuden henkilöt suhtautuvat uskontoihin pohtien nykyhetkeä ja taustoja kriittisessä valossa. Rauhalan romaanissa Vilja ja Aleksi asettuvat osaksi elämäntarinoitaan. Taustojensa avulla he opettelevat analysoimaan nykyhetkeä - itseään ja ympäristöään.

Uuni kuvaa perinteisen uunin rakentamista pirttiin. Rakentamisen lomassa Pietari ajattelee tekemistä ja ympäristöään. Pääosin tapahtumat tapahtuvat ulkona pihalla tai sisällä pirtissä. Pietari tekee satunnaisia matkoja naapuriin, rautakauppaan ja muille asioille. Hän toimii usein yksin tai puolisonsa Hannan kanssa. Elämään tuovat iloa lapset puolisoineen ja lapsineen. Lisäksi on tuttavampia ja ystäviä, naapureita, kauppiaita ja muita henkilöitä, joiden kanssa Pietari vaihtaa kuulumisia satunnaisesti. Käynnit asioille ovat lyhyitä, ja mieluisia pysähdyksiä työn lomassa. Uunin rakentaminen on määrätietoista. Pietari suunnittelee ja toteuttaa rakentamista läpi teoksen.

Hyryn kieli on tarkkaa, tiivistä ja havainnollista. Fysikaalisten ja konkreettisten asioiden kuvaamisesta Pietari siirtyy usein pohtimaan näiden asioiden olemassaoloa ja merkitystä. Kertoja kuvaa arkisia tapahtumia, toimintoja ja rakennusprojektia: kuinka tiilet asetetaan, kuinka laastia laitetaan ja miten se asettuu. Jos rakentamassa on muitakin, Pietari kertoo, ketkä rakentavat ja miten, ja seuraa vuoropuhelua. Tarkka ja havainnollinen kieli on viitteellistä ja ilmaisee vain tarvittavan. Viitteellisyys ja poisjätöt on otettava huomioon. Tarkka ympäristön ilmiöiden havainnointi jatkuu Pietarin ajatuksissa niiden syvällisemmän luonteen pohdiskeluna. Pietari kysyy asioiden olemassaoloon, toimintaan, aikaan ja vanhenemiseen liittyviä kysymyksiä.

Vaikkei Hyryn kohdalla yhteisönkuvausta laajasti olekaan tutkittu, on kuitenkin syytä paneutua sen merkitykseen kerronnassa. Yhteisö on läsnä sekä tarinan pinta- että syvärakenteissa, mutta molemmat edellisistä vaativat tarkempaa lukemista kuin Rauhalan romaani. Aarne Kinnunen on maininnut vaativan viitisen vuotta yhtäjaksoista ”myönteistä työtä” päästäkseen käsiksi Hyryn tuotannon ytimeen. (Kinnunen, 2015) Kerrontaa kuvataan usein ilmaisuilla *koruton, yksinkertainen, välitön ja tarkka havainnointi*. Kun *Uuni* voitti Finlandia-palkinnon, mainitsi kulttuurineuvos Tuula Arkio palkintopuheessaan hänelle jääneen ”hyvä ja tyven olo” luettuaan romaanin. (yle.fi) Hyryn tuotannon ohella on puhuttu myös *hyryismistä*, maailmasta ja kerronnasta joka Hyryn tuotannossa toistuu. Aikaisempiin Hyryä luonnehtiviin ilmaisiin yhtyen voi sanoa Hyryn tuotantoa valottavan positiivinen, luonnonläheinen ja tyyni kerronta.

On sanottu Hyryn olevan niin kokenut kirjailija, että hän välttää sovinnaisuutta ja kirjallisuudessa usein tavattuja konflikteja pysyen vakaasti omalla alueellaan. Kinnunen on tehnyt

kiinnostavan havainnon sanoessaan, että Hyryn tuotantoa ja romaaneja tulkittaessa on osattava käyttää sitä mitä ei ole, sillä ”aina jotain asioihin kuuluvaa on jätetty pois.” (Kinnunen, 2015, 21) Viitteellisyys on osa 50-lukulaista modernismia, mutta yhteisönkuvauksen kannalta huomio kiinnittyy toisaalle, siihen, mitä Kinnunen on tarkoittanut sanoessaan Hyryn jättävän kirjallisuudelle tyypilliset tilanteet pois (avioerit, rakkaustarinat, erot, erotiikka ja seksi, valehtelu, pettäminen, murhat jne.). Romaanien todellisuus on myönteinen ja ehyt: henkilöhahmojen mielenliikkeet, kerrotut ja kuvatut halut ovat tasaisia ja positiivisia. Henkilöt ovat pitkässä parisuhteessa, rakkauden kertominen osoitetaan puhumalla ja jakamalla elämää puolison ja lasten kanssa sekä tekemällä tekoja yhteisen parisuhteen hyväksi esimerkiksi kotitöissä.

Kinnunen väittää, että mitä (Hyryn) kertoja ei kerro ja mikä jää ulkopuolelle, voidaan tulkita synniksi. Ei ole juopottelua, kiroilua, pahanpuhumista, avioeroja ja muuta edellä mainittua. Syntikäsityksen ymmärtäminen avaa uskon ja yhteisön merkitystä syvällisellä tasolla ja auttaa lukijaa ymmärtämään henkilöiden elämään vaikuttavia tekijöitä. Asiat, joita Hyry ei käsittele, ovat yleisesti pidetty vääjänä tai uskon kannalta huonona myös vanhoillislestadiolaisuudessa täten voi siis olettaa yhteisön olevan merkittävä tekijä Hyryn tuotannossa. Yhteisönkuvauksen tulkinta ei perustu vain kertomatta jättämisen syvärakenteiden analyysiin. Myös kerronnan keskeiset tilanteet on jaettu yhteisön jäsenten kanssa. Uunin rakentamisen ainoa täysin keskeyttävä tapahtuma on Pohjois-Ruotsiin suunnattu urkumatka, jolle Pietari ja Hanna osallistuvat. Matka tehdään yhdessä tuttujen yhteisön jäsenten kanssa. Lisäksi uuni valmistuu romaanin lopussa luvussa, jossa Pietari ja Hanna ovat olleet Suviseuroissa. Hartaasti rakennettu uuni valmistuu, kun on oltu lestadiolaisten suurimmassa tapahtumassa suviseuroissa ja perhe on koolla. Tärkeät asiat nivoutuvat yhteen, kun yhteisö, usko ja perhe todistavat uunin valmistumista. Hyryn kertoja ei jatkuvasti tekstin pintarakenteissa kuvaa yhteisöä, joten on kohosteista, että keskeiset tapahtumat jaetaan yhteisön kesken.

Uuni on Hyryn tuotannon viimeiseksi jäänyt teos, tuotannon päättävä romaani, jossa määrätietoisimmin työ tehdään alusta loppuun ja saadaan valmiiksi. Uuni on myös Hyryn tuotannossa keskeinen symboli työstä ja elämästä, mutta myös tuotannon muiden romaanien kerrontaa osin jatkava teos. Tuotannon alussa aloitettu työ saatetaan loppuun, kun Pietari on jo vanha. Yhteisön merkitystä romaanin kerronnassa ei siis voi väheksyä, vaikkei se näyttäyty yhtä ilmeisesti kuin esimerkiksi Rauhalan romaanissa. Yhteisö ja perhe ovat lopulta tukemassa ja perhe myös näkemässä, kun rakennustyö saadaan valmiiksi. Jos *Uunia* voidaan pitää keskeisenä teoksena osoittamassa kirjailijan työn saattamista alusta loppuun, yhteisön ja perheen läsnäolon merkitys laajentaa

entisestään: he ovat olleet läsnä todistamassa koko tuotantoa ja henkilöiden elämää. Kun uuni valmistuu, elämä on Pietarille hetken valmista: työ on valmis ja tärkeimmät ovat läsnä.

Hyry luetaan tärkeimpien kotimaisten 1950-luvun modernistien joukkoon muun muassa Paavo Haavikon, Veijo Meren, Marja-Liisa Vartion ja Bo Carpelanin kanssa. Prosaisteilla modernismin tunnuspiirteiksi nousi liikkuminen eri ajoissa ja keskittyminen henkilöiden sisäisiin tunteisiin ja ajatuksiin. Tuotantoa on kuvattu tyylipuhtaaksi ja kirjailijaa on luonnehdittu jopa modernistien modernistiksi. Rauhalan romaanit ovat nykykirjallisuutta. Romaanin rakentuminen ja tematiikka ammentavat nykymaailmasta aiheita ja näkökulmia. Tulkittaessa yhteisön kuvausta romaanien kerronnassa on otettava huomioon kirjallinen periodi, joille teokset asettuvat. Yhteisönkuvausta analysoitaessa on muistettava, mikä juontaa aikalaisuuteen, ja mikä on tulkittavissa yhteisönkuvaukseksi. Se, että kirjailijat edustavat eri kirjallista aikakautta antaa tutkielmaani kiinnostavan jännitteen. Voi kysyä, mitä yhteistä kertojien kokemuksissa on yhteisöstä siitä huolimatta, että ne kuvaavat eri aikaa. Toisaalta voi kysyä, millainen muutos ajallisesti yhteisönkuvauksessa tai yhteisössä on yksilön kannalta tapahtunut.

Rauhalan kertoja kuuluu moderniin maailmaan ja kertojalla on modernin ihmisen ongelmat. Hyryn kertoja kuvaa agraaria, osin jo mennyttä elämää ja elinpiiriä. Myös yksilö yhteisön jäsenenä on kokenut muutoksen. Voi sanoa 2000-luvun alussa alkaneessa keskustelussa herätysliikkeessä olleen osittain kyse sukupolvien kohtaamisesta. Maailma modernisoitui yhteisön sisä- ja ulkopuolella. Uusia ilmiöitä, joihin yhteisön tuli reagoida tuli nopeammin ja aiheet koskettivat yhteisöä perinpohjaisesti. Samalla yksilön suhde yhteisöön muuttui tiedostavammaksi. Keskustelussa ei puhuttu sukupolvien välisestä erosta vaan opillisista kysymyksistä - naispappeudesta ja homoliitoista- sekä elämäntapoihin liittyvistä asioista eli maallistumisesta. Voi kai sanoa sen olleen myös murros sukupolvien välillä, kun nuoremman sukupolven edustajat kyseenalaistivat vallinneet normit.

Vanhoillislestadiolaisuus herätysliikkeenä ja kirjallisuudessa

Lestadiolaisuus on arvokonservativinen ja pietistis- hernalaisvaikutteinen herätysliike, joka syntyi 1800-luvulla ruotsalaisen papin Lars Levi Laestadiusen vaikutuksesta. Lestadiolaisuus on evankelis-luterilaisen kirkon piirissä toimiva liike, joka nykyisellään eroaa melko paljon valtavirtakirkon elämästä. Teologian tohtori Jouko Talonen on sanonut lestadiolaisuuden jatkuvasti säilyttäneen omaleimaisuuttaan herätysliikkeenä ja osa sen haaroista on pystynyt jopa laajenemaan ulkomaille. Toisaalta lestadiolaisuus on kuitenkin ”—pirstoutunein Suomen herätysliikkeistä.”

(Talonen 2004, 123) Opillisten erojen myötä lestadiolaisuus on haarautunut vuosien aikana yli kolmeenkymmeneen haaraan, joista osa on nykyisin pieniä tai kokonaan lakanneet toimimasta. Suunnat ovat itsenäisiä suhteessa toisiinsa toimien toisistaan riippumatta. Suurimpia suuntia ovat SRK-vanhoillislestadiolaisuus, esikoislestadiolaisuus ja Rauhan Sanan ryhmä. Suurin, tunnetuin ja maailmalle levinnein haara on vanhoillislestadiolaisuus. Talonen arvioi Suomessa (v. 2016) olevan noin 115 000 tuhatta lestadiolaista, joista vanhoillisia oli arvion mukaan noin 90 000. Antti Hyryn *Uuni* ja Pauliina Rauhalan *Taivaslaulu* kerronnallisesti sijoittuvat vanhoillislestadiolaisuuteen.

Toiminnan yleisimpänä muotona ovat seurakunnat. Herätyksen suunnat julkaisevat omia sanoma- ja aikakauslehtiä, kirjallisuutta, musiikkia ja muita julkaisuja. Lestadiolaisia liikkeitä yhdistää armon ja parannuksen korostaminen ja ajatus siitä, että kuka tahansa uskova voi julistaa toiselle ihmiselle synnit anteeksi. Synninpäästö julistetaan useimmiten sanoin: ”Kaikki synnit anteeksi Jeesuksen nimessä ja veressä.” Raamattua pidetään ainoana ohjeena ja auktoriteettina. Tulkintaperinteeseen on kuulunut ajatus, jonka mukaan ”Raamatun lukeminen ruokkii uskovaa, mutta ei herätä ”elävää uskoa”. Uskon synnyttää uskovien yhteisön tai sen yksityisen uskovan ”Pyhässä Hengessä” ja ”täydellä valtakirjalla” julistama synninpäästö tai Kristuksen sovitustyötä kuvaava julistus”. (Talonen 2014, 124) Lestadiolaisuudessa painotuksen mukaan ”*usko tulee kuulemisesta (Room. 10:17)*” (Talonen 2014, 124).

Talosen mukaan vanhoillislestadiolaisuuden rooli raamatun keskustelussa on ”--merkinnyt pitäytymistä liikkeen traditioon ja siitä nousevaan raamatunselitysmalliin (ja) toisaalta passiivisuutta koko kirkkoa koskevassa teologisessa keskustelussa.” Talonen lisää vielä, että ”Eksklusiivinen seurakuntakäsitys on luonut – tähän asetelmaan tietyn kaksijakoisuuden.” (Talonen 2014, 112) Toinen lestadiolaiselle raamatun tulkinnalle ominainen piirre on ollut nk. *allegorinen selitys*, jossa Raamatun kertomuksia ja käsitteitä on sovitettu uskovan kokemuksiin ja armonjärjestykseen (Talonen, 2014). Talosen mukaan yksi lestadiolaisuutta koskeva ongelma-alue on liittynyt raamatunselittämiseen, joka joskus on irtautunut kertomuksen historiallisesta kontekstista ja taustasta ja kertomusta on tulkittu mielivaltaisesti. Tällaisesta seurauksena Raamatun kertomusten avulla on voitu selittää ”jyrkkää eksklusivismia ja hoitokokouksissa harjoitettua ”sielunhoitoa”. (Talonen, 2014:125) Talonen pitää kiihкотonta ja kriittistä analyysia vuosilta 1960-1979 hyödyllisenä liikkeen itseymmärryksen kannalta.

Viimeisen kymmenen vuoden ajan lestadiolaiset suuntaukset ja vanhoillislestadiolaisuus ovat eläneet murroksessa. Liike on kohdannut modernisoituvan maailman, joka on tuonut mukanaan uudistuvan yhteiskunnan. Liike on pyrkinyt vetämään yhteistä linjaa kohdattuaan uskonopillisia ja elämäntapaan liittyviä kysymyksiä ja toisaalta nuorempi sukupolvi on

kritisoinut ja kuvannut aikaisemmin liikkeen piiriin sisältyneitä raamatunselityksiä tai tapauksia. Herätysliike on ollut kriisissä sisäisesti ja suhteessa sitä ympäröivään maailmaan ja evankelisluterilaiseen kirkkoon. Liikettä on kritisoitu myös ulkopuolelta esimerkiksi sen kannasta naispappeuteen ja ehkäisyyn. Sisäisistä ongelmista suurimpia on ollut 2000-luvulla ilmenneet pedofilia-tapaukset. Useat liikkeen jättäneistä henkilöistä ovat kertoneet kokeneensa painetta elämäntapoihin liittyvissä asioissa, vaikka ne eivät olekaan oppiin kirjoitettu tai raamatullisesti perusteltuja. Talosen mukaan erilaisuutta ja keskustelua on nykyään liikkeessä enenevässä määrin ja sanoo Etelä-Suomessa ja nuorella sukupolvella elämän olevan vapaampaa, kun taas maakunnissa jatketaan perinteisemmällä linjalla.

Hyryn ja Rauhalan lisäksi on muitakin, jotka ovat kaunokirjallisuudessa kuvanneet lestadiolaisuutta tai sijoittaneet tapahtumat uskonnolliseen yhteisöön. Keskeisessä osassa on kuitenkin ollut *Taivaslaulu* ja Rauhalan toinen romaani *Synninkantajat* (2018). Jo kuluneen vuoden aikana on ilmestynyt useita lestadiolaisuuteen sijoitettuja romaaneja, mikä kertoo aiheen ajankohtaisuudesta. Tarja Leinosen *Koti koivun alla* (2018), Suvi Ratisen *Matkaystävä* (2019), Essi Ihosen *Ainoa taivas* (2018) ja Katja Kärjen *Jumalan huone*³ kuvaavat lestadiolaistaustaisen tytön tai naisen suhdetta yhteisöön ja yhteisöstä eroamista.

Useissa romaaneissa yhteisö on toiminut osana tai taustana tapahtumille.⁴ Tommi Kinnusen *Neljäntienristeys* (2014), Timo K. Mukan *Maa on syntinen laulu* (1964), Ilkka Remeksen *Nimessä ja veressä* (2005), Riikka Pelon *Taivaankantaja* (2006) ja useat muut ovat saaneet vaikutteita herätysliikkeestä. Hannu Raittilan esikoisteos *Ei minulta mitään puutu* (1999), kuvaa yhdenpäivänkertomuksena Suviseurojen rakentamista ja tapahtumia kentällä. Raittilan romaani olisi voinut olla toinen vertailtava teos Hyryn tilalla saman sukupolven ja aikakauden kuvauksen vuoksi, Hyvin pitkälle lestadiolaisuudesta kirjoitetuissa romaaneissa toistuu kriittinen esitystapa tai vaikeiden yksilön tai yhteisön kokemusten purkaminen. Raittilan romaani on luettavissa jo nimensä puolesta uskonyhteisön ja materialismin kaksinaismoralistisena elämänä rinnakkain.

³ Ihosen ja Kärjen romaanit sijoittuvat lestadiolaisuuden esikoislestadiolaiseen haaraan.

⁴ Lestadiolaisuutta on käsitelty myös mediassa, muussa taiteessa ja tieteessä viime vuosina. Tutkimus on pääosin muilta tieteenaloilta, pitkälti teologiasta ja sosiaalitieteistä. Dome Karukosken *Kielletty hedelmä* (2009) lienee tutuimpia aihetta käsitelleitä elokuvia.

Hyryn tuotanto on kiinnostava esitys toiseen suuntaan. Hyryn kertojan tapa suhtautua yhteisöön on poikkeuksellisen positiivinen esitys yhteisöstä ja siihen kuulumisesta. Uskonnollinen tematiikka on tuotannossa läsnä, vaikka suoria lainauksia ja viittauksia näytettäisiinkin vältettävän. Toinen kysymys on, millainen rooli kustantajilla on julkaisussa kirjallisuudessa. Vain harvat ovat kirjoittaneet esittäen lestadiolaisuuden neutraalina tai edes osittain positiivisesti. Tällainen esitystapa esiintyy lestadiolaisuuden sisällä, Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry:n (SRK) kustantamassa kirjallisuudessa.

Muutama huomautus lopuksi. Tutkielmani pääotsikko ja alaotsikot ovat suoria lainauksia tai mukaelmia *Taivaslaulusta* ja *Uunista* tai vanhoillislestadiolaisten Siionin lauluista. Toiseksi, kun oletan henkilöillä olevan henkilökohtainen suhde Raamattuun ja kristilliseen perinteeseen, pyrin välttämään vain kulttuurisiin ja elämäntapoihin liittyviä havaintoja etsien syvempää suhdetta yhteisöön ja Jumalaan. En halunnut kahta kriittisesti yhteisöä lähestyvää kerrontaa vaan etsin yhteisönkuvausta tarkoituksenmukaisesti erilaisista näkökulmista. Toivon löytäväni yhteisön kannalta pysyvää sen sijaan että analysoisin vain yhteisöstä lähteneiden kokemuksia. Edellisessä tapauksessa useat viime aikoina lähestyneet romaanit olisivat tarjonneet tulkittavaa.

Usko ja yhteisö

Kauniita kuin kansanlaulu.

Taivaslaulu asemoi suhteensa yhteisöön jo ensimmäisillä luvuilla nostamalla yhteisöstä tärkeitä piirteitä esiin ja kuvaamalla erilaisia konkreettisia ympäristöjä ja tunteiden tiloja. Kolmessa ensimmäisessä luvussa piirtyy laaja kuva yhteisöstä sekä siitä, miten kertoja yhteisöön suhtautuu. Kuvaan pääluvussa kolme, *Taivaslaulun* ja *Uunin* yhteisönkuvausta seuraavasti. Valitsin *Taivaslaulun* kolme ensimmäistä lukua, sillä ne nostavat tarinamaailman kannalta kiinnostavia temaattisia kysymyksiä esiin. Heti kerronnan alussa ne kuljettavat lukijan tarinamaailmaan ja lähelle yksilötason ongelmia yhteisössä. *Uunista* puolestaan olen valinnut rinnalle tilanteita, jotka paljastavat ensinnäkin sen, että yhteisö on todella merkittävä tekijä Hyryn kerronnassa, vaikkei sitä aikaisemmin juuri olekaan tutkittu. Ja toisaalta esitän, millaisena yhteisö Hyryn kerronnassa näyttäytyy.

Aluksi romaani korostaa perinteistä elämäntapaa viitaten kansanrunouteen ja *Kantelettareen*: vanhemmuudella ja siitä kertovalla kirjallisuudella on pitkät perinteet eikä vanhemman ja lapsen suhde liity ainoastaan lestadiolaisuuteen. Näin kerronta toisaalta auttaa lukijaa

suhtautumaan yhteisöön sen ulkopuolelta esittämällä aiheet yleismaailmallisina. Toisaalta viitatessaan kansanrunouteen, kertoja herättää lukijassa kysymyksen siitä, onko maallistumista vastustavassa yhteisön elämäntavassa ja ihanteissa jotain kansanrunoudelle ominaista tai siitä perittyä.

Toiseksi kertoja kuvaa lasten leikkejä ja perhe-elämää. Monilapsiset perheet ja lapsiperheet ovat tavallista lestadiolaisen elämää. Lapset jo pienestä pitäen opetetaan ja kasvatetaan yhteisön uskoon. Se, ketkä ovat *uskovaisia*, on lasten elämässä konkreettinen kysymys, ymmärtää ja rakentaa rajoja. Se ei kuitenkaan ole vain lasten maailmasta vaan ajaton ja teologinen kysymys, siitä keiden liikkeessä ymmärretään pelastuvan. Lestadiolaisuutta on kritisoitu paljon opetuksesta, jonka mukaan heillä on ainoa oikea usko, eivätkä muut kuin liikkeen jäsenet pelastu.

Kolmantena kertoja kuvaa suviseuroja. Suviseurukset ovat pohjoismaiden suurin uskonnollinen tapahtuma, joka vuotuisesti kerää yhteisön kokoon suurimmillaan. Suviseurukset ovat konkreettisesti hyvä tilaisuus tarkastella yhteisöä, kun lähes koko yhteisö on kerääntynyt koolle. Seuroilla on suuri merkitys myös yhteisölle: siellä julkaistaan liikkeen kirjallisuutta, pidetään jatkuvasti seurapuheita. Suviseuroissa vieraillee ja saarnaa evankelis-luterilaisen kirkon piispa ja siellä nähdään perhettä ja ystäviä ympäri Suomen ja maailman. Pieniskoossa ja onnistuessaan seurukset ovat turvallinen ympäristö, jossa vallitsee oman yhteisön usko ja normit, jotka eivätkä päästä ulkopuolista sisälleen. Suviseuroissa kokoontuu yhteisö, jonka jäsenille on samanlainen käsitys pelastumisesta. Suviseurukset ovat yhteisölle ja yksilölle merkittävä vuotuinen tapahtuma uskonnollisesti ja kesäisenä ajanviettopaikkana, jossa nähdään tuttavien, joiden kanssa jaetaan samaa elämäntapaa.

Taivaslaulun ensimmäisen luvun kytkö *Kantelettareen* paikantaa romaanin maailman toisaalle olematta vain lestadiolainen. Se liittyy osaksi kansanrunouden perinnettä eikä fyysistä paikkaa ja aikaa ilmoiteta. Viitteitä suomalaiseen runouteen esiintyy romaanissa useita kertoja, mille on löydettävissä useita syitä. Ensinnäkin se korostaa äitiyden ja vanhemmuuden sekä vanhemman ja lapsen suhteen yleismaailmallisuutta ja aiheen tuttuutta kirjallisuudessa. Toisaalta viittaukset *Kantelettareen* korostavat arvomaailmaa ja ihanteita, joita yhteisöön kuuluu luonnonläheisestä elämästä ja perinteiden arvostamisesta.

Kuvaus lasta syöttävästä äidistä alkaa sanoin: ”Minä tuuvin tuttuani. Liekuttelen lintuani. Ihanaistani imetän.” (TL, 11). Tilannetta paikantuu vain äitiin, joka nukuttaa lastaan. Kerronta paikantuu tarkan fyysisen paikan sijaan kirjoitettuihin teksteihin ja niiden luomaan perinteeseen. Kieli varioi *Kanteletarta* ja liittää romaanin kansanrunoperinteeseen lainaten ja varioiden sen kieltä: ”Minne minä poikani keinutan? Kovaan ääneen komennettavaksi,

perässäjuoksettavaksiko? Entä jos hänestä ei kasva kunnollinen ja hyvätapainen?” (TL, 12) Kertoja syöttää ja nukuttaa lasta ja pohtii äitiyttä ja sen tuomaa vastuuta.

Kanteletarta lainaava ja varioiva kerronta tunnustautuu lestadiolaiseksi maailmaksi, kun äiti kysyy: ”Minne keinutan tyttäreni? Kotiapulaiseksiko liian varhain? Naisen koviin kohtaloihin, yökeinujaksiko iäti? Entä jos hänkin on voimiltaan heikko?” Kertoja osoittaa tyttärensä kohdalla suurempaa huolta kuin poikansa. Huolen varjostamat kysymykset sopivat vanhoillislestadiolaiseen elämään, kun kertoja mukauttaa *Kantelettaren* säkeet itselleen sopiviksi. Vastuu, jota äiti kantaa pojastaan on kuin kenen tahansa äidin. Tyttären kohdalla huoli on erilaista: se rajautuu vain yhteisöön sisältäen pelkoja, joita lapsen tulevaisuuteen mahdollisesti liittyy. Huoli kiteytyy ”koviin kohtaloihin” ja ”kotiapulaisuuteen”.

Kertoja pelkää tyttärelleen samanlaista tilannetta kuin itsellään. Kun kertoja itse keinuttaa lastaan, ja pohtii tyttärensä tulevaisuutta, hän paljastaa paljon omasta tilastaan. Lastaan nukuttava äiti on voimiltaan heikko ja yhteisön normeihin ainakin osaksi sopimaton nainen. Viimein kertoja kysyy ”Minne itseni keinutan?” ja vastaa ”Haipuneeksi harmaahapiseksi, kelopuuksiko norjaan hongistoon? Enkö minnekään? Enkö minnekään!” (TL, 12) Kertoja näkee synkeän rajatun tulevaisuuden. Naisen roolia käsittelevä aihepiiri saa jatkoa. Kertoja liittyy tyttärensä naisten, äitien, ”yökeinujen” jatkumoon. Itselleen kertoja ei löydä tulevaisuutta, niin rajatuksi hän tuntee elämänsä. Tilanne pakottaa hänet voihkaisemaan ”Enkö minnekään!” Hänen tuntemansa mahdollisuudet ovat pienet.

Lapsen nukuttaminen ja äitiys liittyvät osaksi traditiota ja runoperinnettä, mikä tekee äitiydestä yleismaailmallisen aiheen. Tyttölapsesta puhuttaessa ongelma korostuu: kertojan tyttärellä ei ole samat mahdollisuudet kuin pojalla ja tämä rajautuminen on uskon ja yhteisön antamaa perintöä äidiltä lapselle. Äiti ei kuitenkaan voi huolestumatta jakaa tyttärelleen tätä perintöä kokiessaan itse sen olleen liian raskas kantaa. Lopussa hän pyytää Jumalalta apua: ”Kun ei se emo poloinen saane lasta nukkumahan. Nukuta Jumala lasta. Makauta Maariainen! Saisin itsekin levätä. Lapsen orja olla jouten.” (TL, 13)

Romaanin lopussa tekstin kytkeytyminen *Kantelettareen* ja runoperinteeseen aktivoituvat uudelleen samanlaisin kuvin. Runoperinteessä on yhteisön elämän kannalta samaistuttavaa tai ihailtavaa. Kansarunon lyyrinen perinne tukee maallistumista vastustavaa yhteisöä, joka nykypäivänäkin elää luonnonläheistä ja agraaria elämää. Vilja kuvaa yhteisöä, johon kaikesta huolimatta haluaa kuulua:

”Minä tiedän paikkani maailmassa ja olen onnellinen. En tahdo loitontua rakkaudesta, joka suostuu vaivaan ja rukoilee voimansa Jumalalta. Minä pidän pelkistetyistä ihmisistä, jotka tekevät työt,

hoitavat lapset ja uskaltavat tyytyä onneensa. Uskovaiset ovat kauniita kuin kansanlaulu. Metsän puista he ovat pitkiä suorja mäntyjä.” (TL, 266)

Vilja näkee ja kokee yhteisön rakkaana ja kauniina ja paljastaa taustat kansanrunoudelle sanomalla että ”uskovaiset ovat kauniita kuin kansanlaulu”. Kansanlaulujen perinteinen, puhdas ja luonnonläheinen maailmankuva aktivoituu uudelleen. Romaanin alussa kytkökset kansanrunouteen asettivat romaanin lestadiolaisen yhteisön lisäksi sen ulkopuolelle. Kansanperinteen osaksi liittyminen ei ole halua irrottautua lestadiolaisesta maailmasta vaan vanhan ja luonnonläheisen elämäntyylin ihannoimista ja selittämistä. Toisaalta se on myös hieman yllättävästi uskonnolliselle yhteisölle perinteiden löytämistä muustakin kirjallisuudesta kuin Raamatusta ja virsirunoudesta. Kertoja samaistaa *Kantelettaren* herätysliikkeen elämään. Liike ei nykyäänkään ole täysin omaksunut modernia aikaa ja sen kulttuurisia ilmiöitä. Vahvistusta yhteisölle haetaan perinteistä ja populaarikulttuurin ulkopuolelta. Kansanperinne vahvistaa yhteisön kaunista ja hyvää puolta. Lisäksi huomioon otettavaa on, että luterilaisuuden tavoin lestadiolaisuus on painokkaasti tekstiuskonto. Seuroja järjestetään noin kolmesti viikossa ja puheissa luetaan ja tulkitaan Raamatun tekstejä. Tekstien läsnäolo kuuluu yhteisöön ja kantaa juurensa kauas tulkinnan traditiona. Rauhalan kertoja ehdottaa *Kantelettaren* avulla kytköstä toisenlaisiin teksteihin.

Siitä huolimatta, että Vilja kokee yhteisön ajoittain raskaaksi ja ristiriitaiseksi, hän tunnustaa yhteisön ”rakkautena, joka suostuu vaivaan” tarkoittaen Jumalan tahdon kuuliaisuutta, siihen luottamista ja alistumista. Tärkeää on, miten Vilja toteaa ”tietävänsä paikkansa”. Yhteisön usko ja elämäntapa tarjoavat olemassaolon paikan, jota kertoja ei muualta usko löytävänsä. Yhteisön sosiaalinen elämä tarjoaa huolenpitoa ja läheisyyttä, perinteet tuovat turvaa suhteessa muutokseen, ja normit, joita yhteisön jäsenet noudattavat, antavat sen jäsenille rajat oikeasta ja väärästä. Usko tarjoaa vastauksen kysymyksiin tuonpuoleisesta ja sosiaalinen yhteisö ympäristön ja yhteenkuuluvuuden tunteen. Vilja ja Alekski mieluummin jäävät sen jäseniksi hyväksyen ristiriidat.

Romaani loppuu allegoriseen lukuun *kaivajanaisista*, jotka vertautuvat yhteisön naisiin. Kivet ovat vastaantulevia esteitä kuopassa, naiset kaivavat ja kannustavat toisiaan ja tekevät miesten edestä fyysisen työn. Kertoja lähtee kaivamaan syvemmälle ja laajemmalle kuin muut, häntä varoitetaan menemästä liian kauas. Kertoja toteaa kokemansa myötä unohtaneensa kaipuun syvyyksiin ja lopettaneensa kaivamisen ja todistaa sen olleen liian vaativa hanke itselleen ja lähellä olleille. Aika kuluu ja hän on luonut kaivamansa kuopan umpeen, ja lapset leikkivät sen päällä kiipeillen parhaissa kiipeilypuissa. Katsoen etäämmältä kaivamistaan kertoja toteaa: ”Olen kuullut, että monet kaivajanaiset ovat ammatillisen kiinnostuksen vuoksi etsiskelleet paikkaani. – Olen myös

edelleen kuullut puheita laajojen kaivausten ja kallioporausten välttämättömyydestä.” (TL, 281) Näin kertoja mainitsee, etteivät asiat, jotka häntä vastaan elämässä tulivat, ole kadonneet minnekään vaan ovat yhä olemassa. Mutta hän on löytänyt tasapainon:

”Valon jossa ei ole pelkoa voin jakaa vain rakkaimpani kanssa, hänen joka yhä kulkee kanssani. Hiljaisuus suojelee meitä, kietoo keveät verhonsa ympärillemme, sulkee pois katseet jotka kieltävät ilon, ja me olemme kahden, minä ja hän, laaksojen lilja ja omenapuu. Talvi on mennyt, sade on laannut, se on kaikonnut pois. Kukat nousevat maasta, laulun aika on tullut.” (TL, 281)

Talvi eli kylmä ja pimeä vaihe elämässä on ohi, tilalle on tullut kevät, kukat ja laulunaika. Jäljelle jäi elämä, jonka voi jakaa vain rakkaimman kanssa. Kaikki mitä Vilja ja Alekski kokevat, tiivistää heidän suhdettaan. Kertoja viittaa laulujen lauluun ja rakkauden ylistykseen, usko erityisesti rakkaudessa jää heidän elämäänsä. Kaiku on surumielinen, sillä tapahtumat pakottivat heidät kaventamaan elinpiiriä niin, etteivät syvimmät tunnot ole jaettavissa kuin perheen kanssa. Onneksi kuitenkin lähimpien ihmisten.

Romaanin toisessa luvussa käsitellään yhteisöä siitä näkökulmasta, mitä tarkoitetaan *uskovaisella*. Kysymys on yhtä aikaa sosiaalinen ja teologinen, mikä tuo käsitteeseen huomattavia merkityseroja. Kyse on siitä, ketkä ovat lestadiolaisia sekä siitä, keiden uskotaan pelastuvan. Jo alussa ilmenee ongelma tehdä raja yhteisön ja sen ulkopuolisten välillä. Lasten kautta esitetty kerronta havainnollistaa, miten kokonaisvaltainen yhteisö sen jäsenten elämässä on. Lapsesta lähtien käydään yhteisön toimituksissa ja tilaisuuksissa. Identifioituminen liikkeen jäseneksi alkaa varhain.

On kuin mikä tahansa päivä: lapset ovat Viljan kanssa kotona ja kysyvät kysymyksiä: ”Äiti, koputinko mää vauvaluukkuu sillonku synnyin? Äiti, mihin asti viemäri ylittää? Äiti, syökö hammaspeikot pitsaa?” Ensimmäiset eivät liity vanhoillislestadiolaisuuteen. Seuraavissa lapsi pohtii todellisuuteensa rajoja: ”Äiti, pääseekö mustatukkaset taivaaseen? Äiti, otetaanko tietsikka mukaan taivaaseen.” (TL, 14) Yhteisön elämä näyttäytyy neutraalina lapsille ympäristössä, jossa he ovat kasvaneet. Yhteisöön liittyvät kysymykset on helppo esittää peräkkäin hammaspeikkojen kanssa, niin neutraaleilta ne lapsen maailmassa näyttävät. Jo lapsena pohditaan, keitä olemme, miten uskomme ja elämme. Yhteisön merkitys yksilötasolla on suuri ja ulottuu kaikille elämän osa-alueille.

Vilja löytää lapset leikkimästä ”taivasta”. Leikissä Aava ja Kaisla ovat taivaassa yläsängyssä ja Anni istuu ”kerrossängyn liukumäen alareunalla ja nyyhkyttää. Mää en halua kuolla. En halua joutua tuliseen järveen. Mää haluan päästä taivaaseen.” (TL, 16) Kaisla on leikissä jumala ja tuomitsee Annin kadotukseen. Leikki loppuu, kun lapset huomaavat Viljan tulleen paikalle. Vilja

mieltii: ”Mietin epätoivoisena, mistä aloitan.” Ja toruu lapsiaan: ”Tämä leikki loppuu nyt heti. Se on typerin leikki, mitä olette ikinä leikkineet. Kaikki lapset pääsee taivaaseen. Ja aikuisten taivaaseen pääsemisestä päättää vain Jumala, ei ihmiset.” Lapset ymmärtävät lopettaa leikin, mutta Kaislan on vaikea ymmärtää äitinsä puheenvuoroa: ”Muttaku pyhäkoulussa sanottiin, että uskottomat joutuu kadotukseen. Äiti, ooko sää oikein uskomassa?” (TL, 17)

Lapsi pyrkii ymmärtämään pyhäkoulun, kodin ja yhteisön ulkopuolisen eron. Lapsen kautta yhteisön merkitys yksilölle avautuu. On tärkeää ymmärtää, ketkä ovat ”meitä” ja ketkä eivät. Aihe ei ole niin yksinkertainen, että uskovaisilla voitaisiin tarkoittaa vain vanhoillislestadiolaisia, ja tähän Vilja reagoi kasvattajana. Anni tulee kylään ja ”Sanoo sujuvasti Jumalanterve, vaikkei ole seuroissa koskaan käynytään.” (TL, 14) Viljan tyttö Kaisla huomauttaa Annille ”sää oot epäuskonen”, ja Anni alkaa itkeä. Vilja toruu Kaislaa ja selittää lapsille, että kaikki lapset ovat uskovaisia. Vilja jatkaa: ”meidän kodissa ketään lasta (ei) nimitellä tai erotella.” Kaisla pyytää Annilta anteeksi, mutta toteaa vielä, että ”pyhäkoulussa kerrottiin, että kannattaa leikkiä vaan uskovaisten kans.” Vilja ei salli omassa kodissaan lastensa tekevän eroa toisiin lapsiin kuuluivat he sitten yhteisöön tai eivät. Hän kuitenkin itse on vienyt lapsensa pyhäkouluun haluten heidän kasvavan yhteisön opetukseen.

Kun Vilja toteaa kaikkien lapsien olevan uskovaisia ja korostaa, että epäuskovaiseksi sanominen on ”nimittelyä tai erottelua”, peilaa Kaisla sitä pyhäkouluun, jossa on sanottu että ”kannattaa leikkiä vaan uskovaisten kans.” Pyhäkoulussa on opetettu *taivaasta* ja *uskovaisuudesta*, eivätkä rajat näyttäyty kotona samanlaisina. Pyhäkoulussa käy lestadiolaisten perheiden lapsia ja suljettu opetus antaa lapsille sellaista mitä Annilla ei ole. Kysymys on niin merkityksellinen ja suuri, kuin miltä se lapsellekin näyttää. Lapsi ehkä ajattelee, keiden kanssa on hyvä leikkiä ja ketkä ovat hyvää seuraa. Todellisuudessa kysymys on syvällisempi. Kyse on siitä, ketkä ovat yhteisön jäseniä mutta myös siitä keiden uskotaan ”pääsevän taivaaseen”. Uskotaanko pelastuvien olevan vanhoillislestadiolaisia vai onko pelastuminen yhteisön jäseniltä salattu Jumalan päätösvallan alainen asia.

Pyhäkoulu edustaa liikkeen oppia, sillä sen opettajat ovat liikkeen jäseniä. Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen internetsivuilla pyhäkoulusta sanotaan: Pyhäkoulu on opetustuokio Raamatun kertomuksen pohjalta. Siihen sisältyy myös lauluja ja rukouksia. Pyhäkouluihin kokoontuu pääsääntöisesti 3–11 -vuotiaita lapsia.” Pyhäkouluikäisistä seuraavat menevät raamattuluokkaan. Lapset ja nuoret kasvavat yhteisön opetuksessa ja sosiaalisissa tapahtumissa. Lapsi- ja perhetyöstä yleisesti sanotaan:

”Rauhanyhdistysten lapsi- ja nuorisotyö vahvistaa lapsen ja nuoren henkilökohtaista uskoa sekä tukee vanhemmuutta ja kodin kristillistä kasvatusta. Perhe- ja diakoniatyön tavoitteena on kulkea rinnalla kaikissa elämäntilanteissa – auttaa uskomaan, toivomaan ja rakastamaan keskellä arkea.” (www.srk.fi)

Kerronta siirtyy konkreettisesta tilannekuvauksesta Viljan pohdintoihin:

”Pyhäkoulun tarkoitus on juurruttaa lapset Jumalan valtakuntaan. Juurruttaminen on joskus orvokkien kasvattamista: hallalta suojelua, tuoreen mullan ja raikkaan veden antamista. Toisinaan juurruttaminen on muottiin pusertamista: varovaisia venytyksiä ja typistyksiä oikeiden mittasuhteiden saavuttamiseksi.” (TL, 10)

Pyhäkoulussa lapset juurrutetaan Jumalan valtakuntaan ja tutustutetaan Raamatun kertomuksiin, niin kuin SRK:kin sanoo. Juurruttamista on kahdenlaista: orvokkien kasvattamista ja muottiin pusertamista. Viljan käsitys pyhäkoulusta on enimmäkseen hyvä: ”Useimmat opettajat keskittyvät rakkauteen, suojelukseen ja anteeksiantoon. Mutta on niitäkin, jotka maalaavat rajoja paksulla pensselillä yhtään epäröimättä: --” (TL, 15).

Vilja sanoo useimpien liikkeen opettajista olevan orvokkien kastelijoita, jotka keskittyvät positiivisiin asioihin ja tukevat lasten kasvua mutta on niitäkin, joiden opetus on uhmakasta ja erottelevaa: ”Uskottomat kuuntelevat rokkia ja katsovat telkkaria eivätkä jaksa pitää huolta lapsista, kun pitää juoda kaljaa ja käydä tansseissa, --” (TL, 15) Alusta, jolle lapsia ”juurrutetaan” on kahdenlainen. Toiset ymmärtävät pyhäkoulun henkilökohtaisen uskon vahvistamisena, rakkautena ja vapaana. Toisille se on yhteisön korostamista ja sen ulkopuolisella pelottelua. Toiset juurruttavat Raamatun kertomuksiin, kun taas toiset yhteisön normeihin ja kulttuuriin. Jälkimmäiset puolustavat yhteisöä ja korostavat vastakkainasettelua sen ulkopuolisen kanssa. Tällainen opetus ei tue henkilökohtaista suhdetta omaan itseen ja uskoon, vaan vahvistaa yhteisöllisyyttä.

Lapsen kautta kerrottu ajattelu selittää elämää lestadiolaisena lapsena ja vanhempana. Lapsi pyrkii ymmärtämään yhteisön ja oman itsen rajoja, ja kerronta ja nostaa esille ”kaksijakoisen” opetuksen. Naapurin lapset näyttäytyvät erilaisina kuin Aava ja Kaisla, sillä he eivät käy pyhäkoulussa, minkä perusteella Kaisla tulkitsee Annin olevan ”uskoton”. Vilja yrittää selittää kaikkien lapsien olevan uskovaisia ja sanoo päätösvallan taivaaseen pääsemisestä olevan Jumalalla. Vilja näkee eron siinä, puhutaanko uskovaisista vai sosiaalis-kulttuuriseen yhteisöön kuuluvista jäsenistä, ja korostaa sitä, ettei kukaan muu kuin Jumala voi päättää ”taivaaseen pääsemisestä”. Kaisla peilaa pyhäkoulussa kuulemiinsa opetukseen. Hän puhuu uskovaisista ja uskottomista, millä hän

tarkoittaa lestadiolaisia tai ei-lestadiolaisia, kun pyhäkoulussa asia on opetettu yksinkertaisemmin: lestadiolaiset ovat uskovaisia ja pääsevät taivaaseen.

Rauhalan kertoja kuvaa yhteisöä monipuolisesti ja alleviivaa sen merkitystä yksilölle ja yhteisölle jatkuvasti. Ääni, joka yhteisölle ja siihen kuuluville henkilöille annetaan, on moninainen. Yhteisöön kuuluminen on parhaimmillaan hyvää ja onnellista, mutta epäonnistuessaan se tuottaa ristiriitaisia tilanteita ja tuntemuksia niin yhteisölle kuin yksilöllekin. Yksinkertaisia tai suoraviivaisia tunteita yhteisöön kuulumisesta ei anneta, vaan kertoja esittää asioiden moninaisuutta. Erilaisia kerrontaratkaisuja käyttäen *Taivaslaulun* suhde yhteisöön on sekä positiivinen ja kaunis että kriittinen ja tukala. Yhteisö antaa lapsille turvallisen kasvuympäristön, mutta vanhemmille se antaa vastuun kasvattaa lapset yhteisöön ja ulkopuoliseen todellisuuteen. Yhteisönkuvauksessa on ilmeistä se, että monet aiheista ovat yleismaailmallisia: lapsuus, vanhemmuus, uskonnollisuus ja yhteisöön kuuluminen. Aiheet eivät ole tavattavissa vain lestadiolaisuudessa. *Taivaslaulu* antaa äänen tiiviin yhteisön sisällä erilaisista tuntemuksista puhumiselle. Yhteisön kulttuuriset normit vaativat osalta yhteisön jäsenistä ponnistelua, jotta ne voisi täyttää, mutta toisaalta se tarjoaa turvallisen paikan, uskon ja käsityksen oikeasta ja väärästä.

Hyryn *Uunissa* yhteisö näyttäytyy eri tavoin kuin Rauhalalla. Yhteisö ei ole kerronnan eturintamassa, minkä vuoksi sen tutkimista ei ehkä ole pidetty tärkeänä. Yhteisön merkitys tarinamaailmaan ja sen henkilöihin ei kuitenkaan ole sen vähäisempi kuin muukaan siihen vaikuttava tekijä. Henkilöhahmojen todellisuuden rakentumisessa, arvoja ja toimintaa ohjaavana tekijänä yhteisön vaikutus on suuri. Vaikka kerronta ei täyty yhteisön kuvauksesta, on sillä henkilöille suuri merkitys. Näin voi sanoa jo vedoten siihen, mitä aikaisemmin totesin. Yhteisön jäsenten kanssa Pohjois-Ruotsiin tehty matka on ainoa tapahtuma, joka täydellisesti katkaisee määrätietoisen rakentamisen. Ja suviseurat sijoittuvat lukuun, jossa uuni valmistuu. Sen lisäksi henkilöiden elämäntyylit noudattaa lestadiolaisille tyypillistä (agraaria) elämää. Henkilöt eivät käytä alkoholia, katso televisiota tai kiroile. He laulavat yhdessä, liikkuvat luonnossa, käyvät seuroissa ynnä muuta.

Uunia aletaan rakentaa Pietarille tuttujen henkilöiden kanssa ja se valmistuu perheen jäsenten ympäröimänä luvussa, jossa perhekunta on saapunut Suviseuroista yhdessä kartanolle. Kerronnan edetessä uunia rakentaa Pietarin kanssa useat hänelle tutut henkilöt, jotka ovat tuttuudesta pääteltävissä yhteisön jäseniksi. Henkilöt kättelevät, kyselevät kuulumisia, puhuvat lapsista ja osoittavat tuntevansa toisensa. Yhteisön ulkopuolisiin jäseniin näytettäisiin suhtautuvan eri tavalla. Heidän nimiään ei mainita vaan heitä saatetaan kutsua toisin tavoin. He ovat naapureita, myyjiä ja kuljettajia ja nimetty kuvaten erityisesti toiminnallista suhdetta henkilöiden välillä. Jo tässä vaiheessa

mainitsen, että myös Hyryn romaanissa on luettavissa erontekoa yhteisön jäsenten ja sen ulkopuolisten välillä.

Tämä ei vielä riitä, sillä Hyryn kuvauksessa jokin erottuu keskeisesti Rauhalan kertojan kokemuksesta. Tämä jokin tulee lähemmäs lestadiolaisen maallikkosaarnaajan Heikki Jussilan käsitystä synnistä, jonka mukaan se on sekä objektiivinen (ulkoa tuleva) että subjektiivinen (ihmisestä lähtevä). Rauhalan romaanissa keskeistä synnin läsnäololle on kertojan reagointi muiden yhteisön jäsenten toimintaan, sekä yhteisön ulkopuoliseen todellisuuteen. Hyryn kertoja ei kertaakaan puhu tästä. Paikka, jossa Pietari ja Hanna asuvat on idyllin kaltainen suojainen alue, jonne synti ei yllä. Synti ehkä on muualla, kartanon ulkopuolella, mutta kertoja ei sano synnin tarttuvan ulkoisista tekijöistä, eikä maailmankuva rakennu sen varaan, miten muut opettavat häntä elämään. Pietari elää omien tuntemustensa varassa miettimättä liikaa, mitä yhteisö häntä kehottaa tekemään ja mitä ei. Hyryn kerronta on osittain luettavissa enemmän subjektiivisen synnin kautta, kun taas Rauhalan romaanissa on kyllä molempia, mutta kertoja painottaa yhteisön normeihin perustuvaa käsitystä ”oikeasta ja väärästä”.

Uskon ja yhteisön merkitys kertojalle läpäisee kaiken tapahtuvan. Kertojan suhde maailmaan on positiivinen ja luonnonläheinen. Kinnunen on sanonut Hyryn karttavan kaikkea negatiivista, ronskia ja rumaa kerronnassaan ja väittänyt myös yhteisönkuvauksen ja uskonnollinen maailmankuvan tulevan esiin siinä mitä ei sanota. Hyryn romaaneissa ei puhuta rumasti, ei käytetä alkoholia, ei kuunnella muuta kuin klassista tai hengellistä musiikkia, ei esiinny eroottisia kohtauksia, ei pettämistä jne. Listaa voisi jatkaa, keskeistä on asioiden luonne. Hyryn kerronnassa ei tapahdu mitään, mikä vanhoillislestadiolaisen ja luterilaisen tulkinnan mukaan on syntiä. Kerronta noudattaa lestadiolaisille tavanomaista elämäntyyliä, erona se, ettei kertoja mainitse haluavansa tehdä niitä asioita.

Tässä Hyryn kerronta on vastakkaista sille, miten lestadiolaisuutta kirjallisuudessa usein kuvataan. Useimmissa kertomuksissa toistuu päähenkilön halukkuus yhteisön ulkopuolelle, ja halu kokeilla muun maailman asioita. Hyryn kertoja ei koskaan mainitse haluavansa tehdä syntiä, synti pysyy kerronnan ulkopuolella itsestään. Tulee tietysti huomioida kertojien sukupolvinen ero, Pietari ja Hanna ovat vanhoja verrattuna nuoreen Viljaan ja Aleksiin. Kirjallisuuden tavoitteena ei kuitenkaan voi pitää yksilön halukkuutta tehdä yhteisön väärinä pitämiä asioita, toisin kuin nykykirjallisuudessa ja Rauhalallakin toistuu. Rauhalan kertoja tunnistaa idyllin ja toiveen synnittömästä elämästä, mutta rikkoo sitä jatkuvasti. Kertoja kertoo suoraan tai epäsuorasti, mitkä hänen tekonsa ovat yhteisön mukaisia tai vastaisia. Toisinaan tarkoitushakuisesti ja toisinaan kokien yhteisön vaatimukset liian korkeiksi.

Hyryn kertoja ei nosta aihetta esiin mutta sanomatta jättämisestä voi päätellä mikä on syntiä ja mitä ei ole hyvä tehdä. Kerronta on siinäkin mielessä poikkeavaa valtavirrasta, että kertoja kyllä tunnistaa ihmisen vajavaisuuden ja taipumuksen tehdä huonoja tekoja mutta ei kuitenkaan puhu yhteisön asettamista vaatimuksista tai toisaalta asioista, jotka häneltä olisi ”kielletty”. Käsitys synnistä ja uskomisesta on subjektiivisempi kuin Rauhalan kertojalle. Samalla ero romaanien yhteisönkuvauksissa ilmenee syvimmillään.

Uunin rakentamisessa kestää ajallisesti vuoden päivät, mutta on vain tämä kohta joka keskeyttää rakentamisen ja, jolloin Pietari ja Hanna poistuvat pidemmäksi aikaa toiseen ympäristöön. Retkeä kuvataan seuraavasti:

”Heille oli tullut tieto retkestä, joka tehtäisiin linja-autolla Pohjois-Ruotsiin. Oli sovittu, että retkeläiset, nelisenkymmentä henkeä, tulisivat perjantaina illalla, olisivat yötä, ja lauantaina aamulla olisi lähtö pohjoiseen päin.” (Uuni, 222)

Retki alkaa niin, että neljäkymmentä henkilöä viettää yön kartanolla, ja seuraavana aamuna olisi tarkoitus lähteä pohjoiseen. Jo aikaisemmasta voi tulkita, että kyseessä on retki yhteisön kanssa. ”Heille oli tullut tieto” on ilmaisu, joka kätkee sisäänsä sekä sen merkityksen, ketkä tiedon vastaanottajia ovat ja keneltä tieto on tullut. Tieto on tullut niin tuttavallisesti Pietarille ja Hannalle, ettei kertojan tarvitse sitä tarvitse enempää selittää. Pietari kertoo henkilöiden olevan tuttuja suunnitellessaan sanoisi tervetuliaissanoja vierailleen:

”Pietari kiipesi etuovesta autoon ja katsoi perälle päin. Päätä huimasi outo näky. Mitä osaisi sanoa näille. Jokaisella penkillä istui tuttu ihminen.” (Uuni, 223)

Katsellessaan linja-autossa ihmisiä, Pietari näkee oudon näyn, suuren määrän tuttuja ihmisiä, joille tulisi osata sanoa jotakin. Koko bussillinen on tulossa kartanolle yöksi, mikä kertoo yhteisöllisyyden ja vieraanvaraisuuden normeista yhteisössä. Pietari ja Hanna tuntevat kaikki ihmiset, ja ottavat heidät lämpimästi kotiinsa kylään. Epätavallista olisi, jos suuri joukko tuntemattomia tulisi majoittaa. Myös Kinnunen on huomannut uunin rakennusprojektin keskeytyksen kerronnassa ja pohtii, miten yhteisö on kerronnassa esillä ja millainen suhde kertojalla on yhteisön jäseniin:

”Ryhmän omalaatuisuutta ja samalla eriytyneisyyttä lisää ymmärrettävästi kuuluminen suurempaan ryhmään, jonka kanssa tehdään matka Pohjois-Ruotsiin. Nämä matkaajat tulevat ensin Pietarin ja Hannan talolle, jossa he yöpyvät ja josta matka alkaa. Pohjois-Ruotsissa liikutaan saman uskoisten parissa ilman kiihkoilua ja ilman moitteen sanaa toisista ihmisistä. Yleensäkin ihmisiä ei moitita, eikä heitä kohtaan olla aggressiivisia, heistä mieluummin erotaan, pysytellään syrjässä, heidät

ignoroidaan, jos asiat niin vaativat. Vaikka kyse on laestadiolaisista, ei sitä edes suoraan mainita. Se täytyy päätellä muutamista tavoista ja fraaseista.” (Kinnunen, 2015:180)

Kinnunen kiinnittää huomion yhteisön jäsenten tapaan kohdata toisensa ja huomauttaa, että ”Lukija huomaa pian, miten tapaillut ihmiset ovat sympaattisia, eivät riitele. Ja samalla huomaa, miten lyhyeksi jää kontakti, jos vaikutelma on vähänkin sopuisa.” (Kinnunen 2015, 179) Kinnunenkin on huomannut, että (myös) Hyryn kertoja tekee eroa yhteisön jäsenten ja ulkopuolisten välillä. Kinnunen lähtee kuitenkin ajatuksesta, että retkeläisten välillä olisi erimielisyyksiä tai ristiriitoja. Saman uskoisten kanssa ollaan, ilman kiihkoilua tai rumaa käytöstä. Kaikki ovat ”tuttuja”. Kuitenkin, jos hankauksia ihmisten välillä esiintyy, he mieluummin jäävät syrjään kuin lähtisivät avaamaan ongelmia. Ei siis niin, etteikö problemaattisia tilanteita voisi olla, niiltä vain vältytään ja toivotaan, ettei niitä olisi. Edellinen tulkinta tukee Kinnusen tekemää havaintoa siitä, miten Pietari ja Hanna tietoisesti tai tiedostamatta välttelevät syntiä ja elävät siten positiivista elämää.

Lisäisin, että on kiinnostavaa, että tämänkaltainen retki on niin keskeinen, että se saa uunin rakennuksen keskeytymään pidemmäksi aikaa. Urkumatka poistuu fyysisesti Hannan ja Pietarin kodista, mutta se ei riko tuttua ja harmonista positiivisten asioiden eheyttä. Yhteisön jäsenten kanssa tehty retki on sovelias ja tuttu, sillä henkilöt jakavat saman kuin Pietari ja Hanna. Poistumalla kodistaan he eivät joudu poistumaan paikasta, jonne pahan vaikutukset eivät yllä, sillä yhteisö kuuluu osaksi tätä suojattua elinpiiriä. Kinnusen aikaisempaan havaintoon lisättäköön, että ihmiset joiden kanssa hankauksia voi syntyä eivät ole ainoastaan yhteisön ulkopuolelle jääviä henkilöitä. Rauhalan yhteisönkuvaus korostaa yhtäältä sitä, että yhteisö kokee sen ulkopuolisen todellisuuden uhkaavana ja vääränä. Lapsille opetetaan, miten yhteisön ulkopuolisten kanssa ei kannata leikkiä.

Hyryn kertoja tekee eroa nimeämällä yhteisöön kuulumattomat henkilöt toiminnallisilla nimekkeillä ”naapuri”, ”myyjä” ja ”rekkakuski” ja tekee eron eri tavalla kuin Rauhalan kertoja. Rauhalan kertoja, kun ei oikeastaan edes vaali yhteisön ulkopuolisia ihmissuhteita. Hyryllä niitä on, mutta niiden tarkoitus ei ole olla muuta kuin ”hyvän päivän tuttuja” tai hyötysuhteita. Yhteisön jäsenet nimetään nimin ”Leevi”, ”Riku”, ”Laina” ja ne ovat heti tuttavallisempia ja merkityksellisempiä kertojalle. Ihmisten väliset ristiriidat toistuvat kuitenkin niin yhteisön jäsenten kuin sen ulkopuolistenkin kanssa, eikä siinä ole eroa.

On koti, jonne myrskyt maan ei saavu konsanaan

Tässä luvussa pohdin, millainen käsitys *synnistä* kertojilla on, ja mitä yhteisössä, johon henkilöihahmot kuuluvat tarkoitetaan *maailmalla*. Maailma on tietysti monimerkityksinen käsite,

mutta se näyttäisi saavan lestadiolaisessa ja kristillisessä yhteydessä itsessään latautuvia määräytyksiä. Lähestyn aihepiiriä pohtimalla positiivisen kerronnan ja toisaalta synnin olemusta romaaneissa. Aiemmin olen maininnut, miten Hyryn maailmassa voi tulkita synniksi asiat, joista ei puhuta. Rauhalan kertoja kyllä puhuu asioista, mutta samankaltainen syntikäsitys löytyy romaanin muista rakenteista. Kertoja haluaisi olla enemmän, kuin muut henkilöt, jotka eivät väsy yhteisön elämään eivätkä kritisoi en toimintatapoja ja normeja. Pohdin, onko molemmissa romaaneissa idyllin kaltaisia piirteitä, ja onko idyllille ominainen maalaiselämän, rauhallisen, viattoman ja yksinkertaisen elämän ihannoiti enemmänkin lestadiolaiselle yhteisölle tyypillistä.

Idyllillä tarkoitetaan rauhallista, viatonta ja yksinkertaisen tai luonnonläheisen maalaiselämän idealisoivaa runo- tai proosatekstiä. (Hosiaisuus 2003) Idylli on olotilan kuvausta, jossa onnellisuus ja sopusointuisuus vallitsevat. Mihail Bahtinin mukaan idyllille ominaista on paikan yhtenäisyys ja rajoittuminen elämän perusasioihin (syntymä, kuolema, avioliitto, rakkaus, syöminen ja juominen jne). Hosiaisuuden mukaan perhe- ja sukuromaani palautuvat perheidylliin, mutta myös maaseuturomaanin, kasvatusromaanin ja sentimentaalisen romaanin rakenteissa on erotettavissa piirteitä idyllin perinteestä. Yhteisönkuvauksessa tarkoitan idyllin piirteillä kertojan käsitystä yhteisöstä, joka on hyvä, turvallinen ja oikea, ja jota ei tarvitse kritisoida. Rauhalan ja Hyryn kerrontaa yhdistää läheinen ja intiimi suhde yhteisön jäsenten välillä sekä kuvaus siitä, että elämä yhteisössä on irti tai suojattu sen ulkopuoliselta *maailmalta*.

Uunissa on idyllin piirteitä. Pietarin ja Hannan suhtautuminen elämään on hyvin myönteistä. Asuinpaikkaa ei paikanneta eikä muusta maailmasta tule juurikaan vaikutteita paikkaan, jossa henkilöt asuvat. Kartanolla on rauhallinen tunnelma, jota rytmittää sää, päivän- ja vuodenvaihtelu. Arkinen puuhastelu täyttää tyhjät hetket. Tietävästi seinänaapureita ei ole ja lyhyet puhelimen soitot, naapurien kanssa juttelu ja kauppareissut ovat arkena ainoita kosketuksia ulkomaailmaan. Radio ei soi, televisiota ei ole eikä viittauksia uutisiin. Kartanon väki ei käy töissä eikä sanota ovatko he eläkkeellä. Tulotasosta, köyhyydestä tai varakkuudesta ei puhuta, asiat on tulkittava elintavoista. Kartanolla eletään Pietarin ja Hanna arvojen ja kiinnostuksenkohteiden mukaan. Tietä pitkin pääsee pois, ja Pietari vierailleekin toisinaan asioilla. Käynneillä kerronta keskittyy vain vähän ympäristön kuvaamiseen Pietarin omien havaintojen sijaan. Idyllin piirteet näkyvät sekä konkreettisesti maaseutukuvauksena kartanolta, että suljetun mielen kuvauksena, jonka suhtautuminen ympäröivään todellisuuteen on myönteinen, eikä se näytä pohtivan negatiivisia tai kertojasta haastavalta tuntuja asioita lainkaan. Kertoja ei havainnoi ympäristöä, yhteiskuntaa, politiikkaa eikä oikeastaan yhteisöäkään. Kerronta on suljettua ja siihen mahtuu vain kartanon elämä, satunnaiset tutut ja mukavat asiat.

Idylli rakentuu pääosin kartanosta maaseudulla, jossa vallitsee sen oma elämä, ja jonka ulkopuolisesta elämästä lukija voi vain tehdä arvauksia. Synnistä voi kuitenkin myös kartanon sisällä tehdä päätelmiä, vaikkei niitäkään laajasti kuvata. Elämässä ei ole mitään sellaista, jota vanhoillislestadiolaiset pitäisivät epäsovivana. Hyryn kohdalla tärkeää on, että synty rakentuu ensisijaisesti subjektiivisesti. Se, mikä *Unissa* on oikein tai väärin, ei määrity sosiaalisesti. Kertoja ei vetoa yhteisön jäseniin, jotka odottaisivat tietynlaista toimintaa, synty pysyy kertojan pihapiirin ja mielen ulkopuolella muutenkin. Yhteisön jäsenet herättävät myönteisiä tunteita Pietarissa ja Hannassa. Elämäntyylin tavoittelu ja käsitys synnistä ei tule ihmisiltä, se aktivoituu henkilöistä itsestään tai sitten synty on kartanon maiden ulkopuolella, ja kartanolla eletään Pietarin ja Hannan uskon mukaan.

Vain hetkittäin tilanteita, jolloin kertoja vaipuu alakuloon ja hänet voi löytää ajattelemasta: ”Täytyy vain varoa ettei syö liikaa.” (*Uuni*, 99) Pietarin synnit ovat ”pieniä” lähinnä sen ajattelua, miten pysyisi hyvässä kunnossa ja terveenä ja miten olisi ahkera. Hyryn kertoja ei koskaan mainitse haluavansa yhteisön tai kodin piirin rajojen ulkopuolelle. Kauppareissut ovat lyhyitä ja mieluisia, mutta pidempien matkojen tekeminen ei viehätä kertojaa. Mukavuusalueelta hän ei myöskään poistu. Kertoja viettää aikaa lähinnä henkilöiden kanssa, jotka kuuluvat yhteisöön, ja vain heitä hän kutsuu nimellä. Myös matka Ruotsiin ja Suvisuuroihin todistaa osaltaan sitä, että pidemmät matkat tehdään vain yhteisön jäsenten kanssa, jotta rajatusta paikasta joka vallitsee sekä mielessä että kartanolla, ei tarvitsisi poistua.

Rauhalan kertoja hahmottaa synnin osin samalla tavalla kuin Hyryn, mutta eroavaisuuttakin on. Suhde yhteisöön on kahdenlainen: toisaalta positiivinen ja toisaalta kertoja lähestyy sitä kriittisesti ulkoapäin tarkastellen. Erilaisille äänille annetaan mahdollisuus kuulua. Vilja pyrkii pitämään synnin poissa maailmastaan halutessaan toimia, kuten hänelle on opetettu. Aleksin valitsee perheensä vuoksi yhteisön syntinä pitämän sterilisaation. Aleksin isä uskoo yhteisön opetuksiin niin vahvasti, että on jopa valmis kääntämään lapselleen selkänsä. Kertoja asettuu jatkuvasti yhteisön normeja vasten huomattessaan hänessä heräävät tunteet ja havainnot.

Synty on molempien romaanien maailmassa läsnä, vaikka ilmenee eri tavoin. Rauhalan kertoja kyseenalaistaa syntinä pidetyt asiat, ja pohtii epäsuorasti, mihin ne perustuvat. Samalla kertoja reflektoi tunteitaan runsaasti suhteessa yhteisöön. Käsitys synnistä on sosiaalisempi ja objektiivisempi kuin Hyryllä. En kiistä, etteikö myös Rauhalan romaanin henkilöiden suhde uskoon ja Jumalaan olisi henkilökohtainen. Verraten Hyryyn, käsitys synnistä on kuitenkin huomattavasti yhteisöllisempi. Seuraava ote on kommentti Aleksin blogista. Tekstistä ei ilmene, kuuluuko kirjoittaja kirjoitushetkellä yhteisöön. Kirjoittaja esittää elämän kääntöpuolen:

”Mutta auta armias, jos oman liikkeen sisällä jollakin porukalla on yksimielisyydestä poikkeavia näkemyksiä. Silloin ei huudella kunnioituksen ja vapauden perään: seurauksena on näyttävät potkut persuksille ja Jumalan valtakunnan ovi oikein paukahtaa kiinni nenän edestä.” (TL, 84)

Kommentin mukaan elämä yhteisössä on vapaata niin kauan, kuin se noudattaa yhteisön opetusta ja yleistä ääntä. Hyryn kertoja ei suhteuta tekemisiään muihin eläessään Hannan kanssa kartanolla, mutta kohtaamiset yhteisön jäsenten kanssa ovat aina myötäileviä ja pyrkivät ”yhteyteen” henkilöiden välillä. Havaintoa tukee seuraava esimerkki.

Yhteisön jäsenet antavat rakentamisellaan Pietarille suuren tuen ja suhtautuvat tekemiseen pääosin positiivisesti ja talkoohengellä. Pietari on pyytänyt avukseen Rikun. Riku ei ole aivan yhtä tottunut ja itseohjautuva, minkä seurauksesta Pietari alkaa opastaa selkeästi työtä ja huomaa itsekin alkaneensa liiallisesti opettaa. Miehet eivät hermostu sanallisesti, mutta turhautumisesta kertoo Rikun lyhyeksi jäänyt vastaus ”Selvä”, johon Pietari toteaa: ”-Kuule, --, lopetetaanko viisastelu.” (Uuni, 121) He saavat työn valmiiksi ja sopivat menevänsä marjaan ”tulevana tiistaina”. Sitten: ”He joivat vielä kahvia. Riku lähti niin kuin oli tullutkin, käveli yli ruohikon, jossa syysmaitikkien kirkkaankeltaiset täplät taipuvat aurinkoa kohti.” (Uuni, 126) Puhe marjastamisesta ja kahvittelu saa sovinnon aikaan, vaikkei sattuneesta tilanteesta puhutakaan. Riku poistuu ”niin kuin tulikin” ja kaikki on ennallaan. Pietarin ja Rikun välinen sovinto korostuu kauniissa, rauhallisessa ja luonnollisessa maisemassa. Missään nimessä kumpikaan ei ala riidellä, tärkeää on säilyttää hyväntuulinen yhteys. He itseasiassa suhtautuvat asiaan, kuin mitään ei olisi tapahtunutkaan. Kun Hanna kysyy, miten työt ovat sujuneet, vastaa Riku siihen ”Hyvin”.

Hyryn kerronta sijoittuu maaseudulle, todennäköisesti Kuivaniemelle, jossa kirjailija itsekin on asunut. Pietari ja Hanna elävät kartanossa meren rannalla. Elinpiiri rakentuu kartanoon kuuluvista rakennuksista ja pihasta, rannasta ja metsästä, joissa vietetään aikaa. Keskeisiä paikkoja kodissa ovat tupa, jonne uunia rakennetaan, ruokailutila, makuuhuone sekä saunarakennus. Saunalla Pietari käy yksin tai yhteisön miesten kanssa ja pulahtaa usein uimaan. Pietari ja Hanna elävät yksinkertaisesti ja perinteisesti: ruoka on terveellistä ja monipuolista, pitkälti kotimaista ja itse tehtyä. Pietari rakentaa uunia ja Hanna tekee kodin askareita. Pietari tekee reissuja kauppaan ja lastensa luokse, ja he yhdessä tekevät pidemmän matkan Pohjois-Ruotsiin. Elämä Pietarin ja Hannan kartanossa on rauhallista ja harkittua, arkisia asioita kuten syömistä valmistellaan tietoisesti ja ruokailu suoritetaan hartaudella.

Jos Hyryllä perinteisiä idyllin piirteitä on suljetussa kartanossa ja mielen liikkeissä, Rauhalan kertoja esittää idyllin toisin. Arkielämät muistuttavat toisiaan. Viljan ja Aleksin perhe asuu omakotitalossa ja omalla pihalla vietetään aikaa. Päivät täyttyvät lasten ja vanhempien arkisesta

puuhastelusta, ruoan laitosta, syömisestä, luonnossa liikkumisesta ja sen havaitsemisesta. Arjen kuvauksessa ei puhuta tuloista, Viljan ja Aleksin ammateista, eikä yhteydestä muuhun maailmaan. Näin elämä on suljettua, mikä ehkä korostaa lestadiolaisen elämäntavan etäisyyttä yhteiskunnasta. Näin ollen elämä arjen tasolla on myös hyvin pitkälle tavanomaista lestadiolaisen elämää. Muilla kerrontaosuuksilla paljastuu enemmän Viljan ja Aleksin taustoista, mielenkiinnonkohteista ja yhteiskunnasta. Vilja on nuorena opiskellut kuvataidetta, mutta jättänyt opinnot kesken perheen perustamisen myötä. Alekski on kiinnostunut teologiasta ja pohtinut opillisia kysymyksiä nuoresta saakka.

Viljan ja Aleksin asuinsija ei ole suljettu. Kotona vieraillee ihmisiä kutsuttuina ja kutsumatta. Yhteisön idylli toteutuu Viljan toiveissa; hän tahtoo olla, kuten muut yhteisön naiset. Useat heistä esitetään yhteisön jäseninä, jota he eivät kritisoi ja joka tarjoaa niille *maailmalta* suljetun ympäristön. Kertoja kokee vastoinkäymisiä yhteisössä, mutta kuvaa siitä huolimatta sen tärkeänä, tiiviinä, oikeana ja kauniina. Jäsenet ovat tuttuja ja heidän kanssaan jaetaan tuttu elämä. Yhteisön suojattu elämä näyttää toteutuvan vain muilla sen jäsenillä. Muut yhteisöön kuuluvat henkilöt esitetään samaistuvan helposti yhteisön ääneen, Vilja ihailee heitä tai mielessään kyseenalaistaa heidän uskonsa. Heitä ei kuitenkaan koskaan kuvata kritisoimassa vaan heidät esitetään aina tiiviisti yhteisön sisäpuolelta.

Viljan voimat uupuvat eikä hän voi samaistua muihin yhteisön naisiin: ”Minä haluaisin olla Virtasen Maria. Valoisa ja jaksava Virtasen Maria. Osaansa tyytyväinen Virtasen Maria. Uskossaan varma Virtasen Maria.” (TL, 138) Virtasen Marialle ja monelle muulle *Taivaslaulun* henkilölle yhteisö antaa paikan ja varman uskon, jonka avulla on helppo elää yhteisön mukaisesti. Tältä osin *Taivaslaulun* yhteisönkuvaus muistuttaa Hyryn idyllin kaltaista sulkeutunutta yhteisöä.

Vilja ei kuitenkaan voi olla havaitsematta erilaisten tilanteiden ja ihmisten läsnäoloa eikä voi estää itseään pohtimasta. Hänen on mahdotonta sopeutua yhteisöön, ja olla kuten Virtasen Maria:

”On naisia, jotka käyvät koulut, tekevät työuraa ja harrastavat aktiivisesti, vaikka kotiin ilmestyy vauva joka vuosi. – On naisia, jotka jättävät koulun, työuran ja harrastukset, kun kotiin ilmestyy vauva joka vuosi. He ajattelevat että kantamisen ja synnyttämisen jälkeen heitä sitoo hoivaamisen velvollisuus.” (TL, 171).

Viljalle ja Aleksille sekä muutamille muille yhteisö ei näyttäyty paikkana, jossa ei ole mitään pahaa, vaan sen odotuksiin on vaikea tai mahdoton vastata. Ratkaisun löytäminen yhteisön sisältä on vaikeaa, sillä yhteisön normien kritisoiminen on epätavallista. Vilja ja Alekski lopulta jäävät yhteisöön, mutta eivät puhu tekemistään ratkaisuista muille sen jäsenille. Sen sijaan he hyväksyvät

hiljaisesti. Kertoja tiedostaa ja ristiriitaisuuksien olemassaolon, eikä kykene piilottamaan niitä: ”Ajattelen kohtuullisuutta, jota kadehdin enemmän kuin mitään muuta, ja itken. (TL, 171)

Rauhalan kertoja kertoo yhteisöstä hyvät puolet ja kritisoi sitä tarkastellen sitä ulkopuolisena. Hyryn kertoja sanomatta paljoo arvostaa osin mennyttä elämän muotoa ja yhteisön elämää korkealle. Elämä on onnellista ja mukavaa juuri sellaisena kuin se on, eikä sen siitä tarvitse muuttua, ainakaan kartanolla. Pietarin ja Hannan on hyvä elää yhdessä ja kotiin on mukava tulla, on tuttua ja turvallista kun asiat eivät muutu. On helppoa ja *oikein*, kun sävy elämässä on positiivinen. Yhteisön jäsenet kuvaillaan mukaviksi ja tutuiksi ja heidän kanssaan on mukava puuhastella, ja heidän tukensa uunin rakentamiselle on suuri.

Rauhalan yhteisönkuvauksessa on paljon samoja piirteitä kuin Hyryllä, mutta kertoja itse ei asetu idyllin sisälle kuin osittain. Toisaalta Vilja tahtoisii olla kuten muut ja kehuu kaunista yhteisöä. Toisaalta hän on osittain ulkopuolinen ja tarkastelee sitä kriittisesti. Hän sekä haluaisii olla sen sisällä unohtaen halunsa tehdä väärinä pidettyjä asioita, mutta toisaalta pitää myös yhteisön elämäntapaa sisäänpäin kääntyneenä ja kahlitsevana. Sen avulla, mitä pidetään vääränä, piirretään kuva myös yhteisön ulkopuolisesta todellisuudesta ja yhteisön ja ulkopuolisen suhteesta. Yhteisön tulkinta on kuvausta yhteiskunnasta; romaanit kuvaavat yhteisöä muusta maailmasta irrallisena, osin sulkeutuneena ja eristäytyneenä. Se opettaa lukijaa ymmärtämään yhteisön ja sen ulkopuolisen välistä etäisyyttä. Rauhalan kertoja puolustelee yhteisön elämää, mutta kenelle? Seuraavaksi pohdin, millainen käsitys synnistä kertojilla on, ja mitä tarkoitetaan *maailmalla*.

Maailman ystävä, jos tahdot olla

En keskity syntiin teologisena käsitteenä kuin sen verran, mitä tarvitsen avatakseni sitä, millaisena synnin käsitys näyttäytyy romaaneissa. Kristillinen käsitys synnistä toimii taustana analysoida syntiä ja sen lähikäsitteitä romaaneissa. Synnillä tarkoitetaan abrahamilaisissa uskonnoissa Jumalan tahtoa vastaan rikkomista. Synti on aikojen alussa katkaissut ihmisen ja Jumalan välisen yhteyden. Ihminen maistoi pahantiedon puusta ja Jumala karkotti ihmisen Eedenistä. Syntiinlankeemus tapahtuu Raamatun ensimmäisen Mooseksen kirjan kolmannessa luvussa: ”Hän karkotti ihmisen ja asetti Eedenin puutarhan itäpuolelle kerubit ja salamoivan, leimuavan miekan vartioimaan elämän puulle vievää tietä.” (1. Moos. 3:24) Syntiä voi pitää Jumalan tahdon vastakohtana ja tottelemattomuutena. Synti ymmärretään lähtökohtaisesti kielteisenä, aktiivisesti pahana ja turmiollisena. Kristillisen teologian mukaan synti ja *synnillisuus* koskettaa kaikkia ihmisiä, yksikään ei ole synnistä osaton.

Käsitys Jumalan tahdon vastaan toimimisesta ja käsitys toimia oikein ja väärin on yhtä aikaa hyvin yksilöllinen ja yhteisöllinen. Yksilöllisiä piirteitä sillä on luonnostaan, jokaisen on tehtävä valintansa ja pyrittävä pysymään synnistä erossa. Vanhoillislestadiolaisen maallikkosaarnaajan Heikki Jussilan mukaan ”Pahuus näyttäytyy – ihmiselle ”kolmikantaisena vihollisena”: perkeleenä, maailmana ja omana lihana.” (Tahkola 2016, 24) Kolmijakoisen syntikäsitteen voi jakaa yhä kahteen: objektiiviseen ja subjektiiviseen. Jälkimmäinen on perisyntiä ja edellinen tarkoittaa maailman houkutuksia ja perkelettä. Jussilaa pidetään yhtenä keskeisimmistä vanhoillislestadiolaiseen opetukseen vaikuttaneista henkilöistä. En käsittele syntiä tutkielmassani laajasti kolminaisena vaan keskityn siihen, mikä yhteisössä ymmärretään *maailmaksi*.

Hyryn ja Rauhalan yhteisönkuvaus paljastaa synnin käsitteen monimutkaisuuden ja toisaalta siihen yhteisön tuoman jännitteen. Kyse on yksilöllisen ja yhteisöllisen synnin käsityksen ristiriidasta nimittäin on vaara, että tiivis yhteisö alkaa ohjata yksilön henkilökohtaista vapautta. Moninainen käsite on romaaneissa, sillä se on tulkittavissa Raamattuun, kristinoppiin ja vanhoillislestadiolaiseen teologiaan periytyväksi. Raamattuun perustuva teologinen syntikäsitys jännittyy osin yhteisön normien kanssa. Tiiviissä yhteisössä vaikuttavat ja ylläpitävät tietyt normit. Yhteisö on uskonnollinen herätysliike ja siinä kulttuuriset piirteet voivat saada ”oikean” ja ”väärän” merkityksiä, vaikkeivat teologisesti olisi perusteltavissa syntinä. Se, onko normien vastaisesti toimiminen sama asia kuin synti on toinen keskustelu, johon *Taivaslaulu* ja *Uuni* toivon mukaan pystyvät vastaamaan.

Rauhalan kertoja kohtaa tilanteita, joissa hänen omatuntonsa tai tahtonsa ei kykene noudattamaan yhteisöä. Ja hän kohtaa itsessään äänen, joka sanoo mikä on oikein ja käy vuoropuhelua oman moraalitajunsa sekä yhteisön normien kanssa. Vilja ja Aleksis elävät oikean ja väärän, synnin ja luvan risteyksessä. Hyryn kertojan asennoituminen syntiin on hyvin toisenlainen. Pietari pohtii syntiä lähinnä siltä kannalta, että aktivoituisi toimimaan mahdollisimman hyvin. Aikaisemmin jo totesin, että Hyryn kertojan käsitys synnistä aktivoituisi henkilöistä itsestään, ei ihmisistä. Esitän myöhemmin Hyryn ja Rauhalan kertojien havaintoja synnistä, oikeasta ja väärästä. Välissä pohdin, missä synnin ajatellaan sijaitsevan, mistä se on lähtöisin, ja millainen yhteys *maailmalla* on syntiin ja synnillisyyteen.

Vanhoillislestadiolaisuudessa *maailma* toistuu usein ja niin *maailma* toistuu myös Raamatun teksteillä. Uudessa testamentissa se saa keskenään samansuuntaisia merkityksiä. Uuden testamentin maailma on ihmisten maailma ja elinpaikka, joka erottuu Jumalasta ja taivaasta ja Jumalan tahdon mukaisesta elämästä: ”Jumala on kyllä osoittanut viisautensa, mutta kun maailma ei omassa viisauudessaan oppinut tuntemaan Jumalaa, Jumala katsoi hyväksi julistaa hulluutta ja näin

pelastaa ne, jotka uskovat.” (1. Kor. 1:21) Uuden testamentin kirjoituksissa maailma esitetään ihmisten, uskottomien ja tietämättömien paikkana: ”Vanhurskas Isä, maailma ei ole sinua tuntenut, mutta minä tunnen, ja nämä, jotka ovat tässä, ovat tulleet tietämään, että sinä olet lähettänyt minut” (Joh. 17:23).

Maailmasta puhutaan myös Hyryn ja Rauhalan romaaneissa. Liikkeen opetuksessa se esiintyy myös Siionin lauluissa, internetistä löydettävistä puheista ja useista kirjoituksista liikkeen omassa julkaisussa *Päivämies*. Puhe maailmasta saa lisämerkityksiä ihmisen Jumalasta erkaantuneen asuinsijan tai syntisen paikan lisäksi. Käsitys *maailmasta* liittyy siihen, miten käsittää Hyryn ja Rauhalan romaanien idyllin piirteet. *Maailma* on paha, Jumalasta etääntynyt paikka, mutta se saa merkityksiä myös yhteisön ulkopuolista todellisuutta luonnehtivana kuvauksena. Päivämiehen tekstien, siionin laulujen ja liikkeen puheiden perusteella voi sanoa maailmalla myös tarkoitettavan paikantamatonta paikkaa, jossa syntiä tehdään. Maailmalla tarkoitetaan sekä Jumalan tahdon vastaisen elämän paikkaa, mutta liikkeen opetuksessa se on osaksi tulkittavissa herätysliikkeen ulkopuoliseksi maailmaksi. Tästä esimerkkinä myös aikaisemmin tutkielmassani esiintynyt kohta, jossa Vilja puhuu pyhäkoulun juurruttamisesta. Viljan mukaan opettajia oli kahdenlaisia, joista toiset juurruttavat yhteisöön kertomalla negatiivisia asioita yhteisön ulkopuolisesta.

Yhteisön ulkopuolinen *maailma* osittain eroaa Raamatun sanomasta. Yhteisö vastustaa syntiä, mikä on myös Raamatun kehoitus. Ongelmaksi muodostuu ajattelu, jonka mukaan synti olisi ihmisen määriteltävissä ja löydettävissä yhteisön ulkopuolelta. Vilja vastustaa maailman asioita, joita vanhoillislestadiolaiset perinteisesti eivät ole hyväksyneet elämäntavoikseen: television katsominen, meikkaaminen, kiroilu, itsekkyyt, naisen aseman ja oikeuksien korostaminen ja niin edelleen. Hän tunnistaa *maailman* jakautumiseen kahteen merkitykseen. Raamattuun, kymmeneen käskyyn ja vuorisaarnaan pohjaa henkilökohtainen usko ja Jumalan sanan kuunteleminen. Maailma on Jumalantahdon vastaista synnillistä elämää. Toisaalta maailmalla tarkoitetaan sosiaalisesti rakennettua, vanhoillislestadiolaista kulttuuria ylläpitävää, ja sitä vastustavaa voima. Maailma on tässä merkityksessä kulttuurinen käsite, joka jakaa lestadiolaiset ei-lestadiolaisiin todellisuudessa:

”Jumalan valtakunnan risteyksessä on ruuhka. Toisella puolen tietä jumputtavat erikoisvanneautot kaasuttavat kotiin maailman viettelyksistä. – Toisella puolen tietä tila-autot ja pikkubussit etsivät parkkiruutua --. Seurojen alkuun varttitunti.” (TL, 41)

Kuvaus on seurapaikalta, ja konkreettinen tila esitetään uskonnollisin käsittein vahvistamalla maailman ja yhteisön sisäisen elämän eroa. Maailma, herätysliikkeen ulkopuolinen todellisuus,

nähdään liikkeessä vastustavana ja pahana: ”Nuorena marketit olivat harmaa vyöhyke, jossa Jumalan ja maailman omat kohtasivat. Kun joskus iltaisin kävelimme kikattavana käsilaukkutyttölaumana ostamaan kojuista raitapehmistä, -- näimme jyskyttävät autot kaartelemassa haukkoina --.” (TL, 41) Rauhalan kertojan havainnot ovat toki luettavissa kritiikkinä yhteisön kulttuuria ja käsitteiden sekoittumista kohtaan. Yhteisönkuvauksen kannalta raja maailman ja yhteisön välillä on kiinnostava.

Uunin kertoja ei puhu *maailman* ja ”Jumalan valtakunnan” erosta tai yhteydestä herätysliikkeen jäseniin ja kulttuuriin. Kertoja käsittelee maailmaa muilla tavoin, jotka eivät poikkea tulkinnastani. Pietarin ja Hannan asuinsija, kartano, heidän raamatulliset nimet ja luonnonläheinen elämänpiiri sulkevat kartanon ulkopuolelle toisen ulottuvuuden ja toisen maailman. Pietari eroaa Rauhalan Viljasta ja Aleksista siinä mielessä, ettei tunnista haluavansa tehdä tekoja, jotka *maailmaan* kuuluvat. Rauhalan romaanissa henkilöt jatkuvasti kohtaavat normeja, jotka kyseenalaistetaan. Pietari on tyytyväinen omaan todellisuuteensa, mutta ei yhtä aikaa tuo sen ulkopuolista maailmaa lähelleen.

Kysymys synnin olemassaolosta herätysliikkeessä on laaja ja hyvin syvä, enkä tässä tutkielmassa pysty aihetta kovinkaan laajasti esittelemään. Maailma-käsitteen avulla voi kuitenkin päästä lähemmäksi syntikäsitteen psykologiaa ja sosiaalista rakentumista. Maailmalla tarkoitetaan Raamatussa ihmisten asuinpaikkaa ja Jumalan tahdon vastaista toimintaa. Kuitenkin Hyryn ja Rauhalan, erityisesti jälkimmäisen, kertojat ulottavat maailman koskemaan myös henkilöhahmojen ja heidän lähipiirinsä ulkopuolista todellisuutta arvoineen ja elämäntapoineen. Maailma on paha, vastustava ja täynnä syntiä. Liikkeen ulkopuoliset ihmiset ovat maailmassa, elävät maailman mukana ja maallistuneina. Tässä tapahtuu jako siihen, että Jumalan tahdon mukaisen elämän katsotaan sijaitsevan liikkeen sisällä, ei siis abstraktilla tasolla vain Jumalan määräysvallan ja läsnäolon omistamana.

Käytännössä kyse on koko henkilöhahmojen elämän rakentumisesta ja siten aihe on myös psykologisesti hyvin kiinnostava. Nostan toiseksi esimerkiksi tilanteen, jossa Vilja sairastuttuaan saa lähetteen sekä ”uskovaiselle psykologille” ja ”psykologille”. Hän käy molempien vastaanotolla. Uskovaisen psykologin vastakohta on ”psykologi”. Psykologi selittää Viljalle asioita tavalla, miten *maailma* todellisuuden rakentaa:

”—uskovainen sanoo, että kaikesta muusta pitää voida oman hyvinvoinnin turvaamiseksi tinkiä paitsi lapsenteosta, ja se toinen sanoo, että peräkkäisten raskauksien ja pienten lasten aiheuttama vakava uupumus pitää katkaista.” (TL, 162)

Vilja päätyy valitsemaan uskovaisen psykologin, sillä pelkkä psykologi saa hänet kyseenalaistamaan koko aikaisemman elämän ja tehdyt valinnat: ”Olenko sitten tehnyt vääriä valintoja aiemmin?” (TL, 164) Psykologi sanoo, ettei kaikkien tule pystyä samaan, eikä ole epätšekästä olla haluamatta lapsia. Tällainen selittäminen on uskolle vastaista toimintaa tieteellisyydessään ja yksilön korostamisessa. Vilja sanoo: ”Ajattelin, että elän ja jaksan sillä, että lapset on kiitollisia minulle uhrauksista.” Ja psykologi vastaa: ”Älä – laske heidän päälleen tuollaista vaatimusten ja syyllisyyden viittaa, ja riisu se myös itseltäsi.” (TL, 164) Uskovainen psykologi on liikkeen sisältä, ei ”maailmasta”, joten asiat joihin haluaa uskoa, on helpompi säilyttää. Tämän seurauksesta Vilja valitsee uskovaisen psykologin, joka selittää ja kannustaa Viljaa samoista yhteisön sisäisistä lähtökohdista: ”Hän tietää kipuni tarkkaan, melkein sanoitta, nuoruuden unelmien vaihtumisen raskauden peloksi ja liian tiheiksi raskauksiksi --.” (TL, 162)

Taivaslaulu kertoo inhimillisyydestä missä Hyryn kertojan on helppo toimia jatkuvasti oikein ja hyvin, eikä erehdyksiä tapahdu. Pietari ei sano ajattelevansa Hannasta huonosti ja päinvastoin. Elämä Pietarin ja Hannan ympäristössä on sellaista kuin kuuliaisella ihmisellä tulee olla olematta kuitenkaan ylpeää. Aleksi ja Vilja tekevät syntiä, väsyvät, riitelevät, toimivat itsekkäästi ja katuva. Ennen kaikkea *Taivaslaulu* puhuu yhteisöstä sen sisältä ja ulkoa sanoittaen samaistumisen tarpeen kokemusta ja toisaalta riittämättömyyden ja oman äänen vaimentamisen kokemusta: ”Itken nuoruutta joka loppui liian nopeasti ja keski-ikä joka siintää liian kaukana. Itken lapsia jotka jäävät sylittämättä ja miestä joka jäi suutelematta.” (TL, 170) Kertoja esittää yhteisön äänen opettavan synnin olevan *maailmassa* eli yhteisön ulkopuolella, mutta myös tästä idyllistä kertoja on ulkopuolinen tarkastellessaan sitä molemmilta puolilta. Yhteisön sisällä Vilja tuntee oikean ja väärän, ja on identifioitunut niihin. Yhteisö osoittaa hänelle paikkansa. Kertoja havainnollistaa tiiviin yhteisön monimutkaista, ja laajaa osaa yksilön elämässä. Ja ulkopuolelta yhteisöä tarkastellessaan osoittaa useat väärät tapahtumat myös yhteisön sisällä.

Suviseurat!

Niin *Unissa* kuin *Taivaslaulussakin* Suviseuroille on omistettu kokonainen luku. Molemmissa romaaneissa Suviseurat asettuvat kertomuksen ja teoksen rakentumisen kannalta tärkeään paikkaan; *Taivaslaulussa* kertomuksen alkuun ja *Unissa* loppuun. Siinä millaisina seurata esitetään, näyttäisi olevan sekä yhteneviä että eriäviä piirteitä kerrontatapojen välillä. Vertaan tässä luvussa sitä, miten ja minne Suviseuroja käsittelevät luvut on sijoitettu teoksissa, millaisina Suviseurata kuvataan ja millaisen merkityksen ne näyttävät saavan kertomuksessa ja siinä esitetystä todellisuudesta.

Hyryn kertojan kuvaus Suviseuroista vaikuttaa vähäeleiseltä, jopa huomaamattomalta. Suviseurat esitetään viitteellisesti, kun taas *Taivaslaulun* suviseurakuvaus on ilmeistä ja monitasoista. Kerronta on sekä kertojan puhumista itsensä kanssa, että suoraa suviseurakentän kuvailua. Toisaalta kerrontaan on sisällytetty myös kentältä etäistä, mutta suviseuroja kuvaavaa osuutta, mikä luo merkitystä suviseurojen tärkeydestä niin romaanin tarinalle kuin yhteisöllekin.

Vanhoillislestadiolaisten kesäjuhlat

Suviseurat ovat vanhoillislestadiolaisten jokavuotiset eri paikkakunnalla järjestettävät viikonlopun mittaiset kesäjuhlat. Seuroihin osallistuu vuosittain noin 75 000 kävijää, yli 30 maasta. Suviseurat ovat Pohjoismaiden suurin hengellinen tapahtuma. Ensimmäiset Suviseurat on järjestetty vuonna 1906. Siis melko harvinaislaatuinen tapahtuma, joka kerää laajasti ympäri Suomen ja maailman ihmisiä yhteen. Suviseuroja voidaan pitää keskeisenä tapahtumana yhteisölle, juuri sen koon vuoksi: yhteisö on koolla, joten uusia julkaisuja ja tiedotuksia ja kuulumisia jaetaan juuri seurakentällä.

Seuraohjelma koostuu saarnoista ja laulettavista virsistä ja siionin lauluista. Suviseurakentän keskus kentälle on sijoitettu suuri valkoinen seuratelta, *isotelta*, jossa seuroja ja lauluhetkiä järjestetään. Saarnat ja laulut kuuluvat koko seura-alueella kaiuttimista. Kävijät majoittuvat alueella teltoissa, asuntoautoissa ja –vaunuissa, ja seura-alueen ulkopuolella itse järjestetyissä tai suviseurajärjestäjien kautta saaduissa majoituksissa. Suviseuroissa järjestetään seuratellassa lauantai-iltana viikkomessu ja seuratellassa ja useissa lähialueen kirkoissa sunnuntaina jumalanpalvelus. Ystävien ja sukulaisten tapaamisella on seuroissa kävijöille suuri merkitys, sillä tapahtuma kokoaa yhteen vanhoillislestadiolaiset ympäri Suomen. (suviseurat.fi)

Suviseuroissa julkaistaan Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry:n (SRK) kustantamaa kirjallisuutta ja musiikkia eri ikäisille sekä lestadiolaisen herätysliikkeen opillisia julkaisuja ja historiikkeja. Suviseuroissa pidettävät puheet ovat kuultavissa suorana radiosta tai tallenteina Kesäseuradion verkkosivuilta.

Suviseurat *Unissa* ja *Taivaslaulussa*

Taivaslaulussa Suviseurat sijoittuvat heti kerronnan alkuun kolmanteen lukuun. Se kuvaa suviseurakentän tunnelmaa ja tapahtumia yleisellä tasolla; lasten riemua, nuorten rakkautta, vanhoja ihmisiä, ystävien tapaamista, seurapuheiden kaikua seurakentällä, ehtoollisjonoa jne. Toisaalta suviseuroja käsittelevä luku liikkuu kerronnassa havainnollisemmalla ja abstraktilla tasolla, joka luo

kuvaa suviseuroista, yhteisöstä ja seurojen linkittymistä osaksi yhteisön kulttuuria ja toimintaa. Havainnollisempi taso on pääosin minäkertojan reflektiota suhteestaan Suviseuroihin ja Viljan oma hetki seurateltassa, jolloin hän pääsee kuuntelemaan seurapuhetta yksin. Luku päättyy muistoon ja mainintaan Aleksista, joka havaitsee seurakentällä ikuisesti ristiriidan.

Taivaslaulu piirtää kuvan muutoksesta, joka vuosien aikana kulttuurissa on tapahtunut, mutta joka opetuksessa ja seurakentän kaiuttimissa tai puheissa ei vielä kuulu. Suviseurojen kertavuotisuuteen ja kokoon nähden voi sanoa seurojen toimivan kulloisenkin yhteisön sen hetken peilinä. Suviseuraturat, jotka *Taivaslaulussa* kuvataan, on esitetty näin. Toisaalta käytännön tason toimintaa: tuttavien tapaamista, lasten leikkejä, seurojen kuuntelua ja virsien ja laulujen laulua. Toisaalta kertoja jatkuvasti tiedostaa jotain muutakin havaintojensa takana.

Luku selittää vanhoillislestadiolaista kristillistä ja sosiaalista kulttuuria Suviseurojen kautta. *Taivaslaulun* kolmas luku alkaa ulkopuoliselta vaikuttavan kertojan kuvailemalla Suviseuroille ominaisia asioita. Kertoja paljastuu luvussa myöhemmin minäkertojana toimivaksi Viljaksi. Kertoja luettelee kenttäravintolan ruokien ja Suviseuroihin osallistuvien lukumääriä. Luku alkaa huudahduksella mikä niin ikään painottaa suviseurojen tärkeyttä, ja odotettua asemaa liikkeessä. Luettelemalla tai kertomalla suviseurojen piirteitä, kertoja samalla alleviivaa ja todistaa Suviseurojen *suuruuden* ja merkityksen. Kyseessä ei ole ”mikä tahansa” tapahtuma:

”Suviseuraturat! Isotelta ja juhlaportti. Neliökilometrin pelto ja 70 000 ihmistä. Kenttäravintola 150 metri, 16 500 ruoka-annosta tunnissa, 30 000 pitsaa illassa, hernekeittoa ei enää tarjolla, jätteiden kierrätys alkaa vähitellen sujua. Seuraradio ja tekstarilla kännykkään saapuva seuraohjelma. Ensiapu ja eksyneiden lasten hoivapaikka. Vanhusten lepopaikka ja vauvojenimetystelto, joissa äidin ruokivat kääröjään rivissä katseilta piilossa. 17 lippua perätysten ja lasten usko siihen, että koko maailma on paikalla.” (*Taivaslaulu*, 18)

Tilanne havainnollistaa suviseurojen ja samalla yhteisön muuttumiskykyä: seuraohjelma saapuu kännykkään ja ”kierrätys alkaa sujua”. Toisaalta kentällä otetaan erilaiset tarpeet ja sukupolvet huomioon: on vanhusten lepopaikkaa ja imetysteltoa vauvoille. Suviseuroilla on siis laaja kohderyhmä sisältäen aivan lapsesta vanhuksiin kuuluvat liikkeen jäsenet ja sen ulkopuoliset. Luku on sijoitettu teoksen alkuun, mikä vahvistaa seurojen merkitystä vanhoillislestadiolaisessa kontekstissa. Suviseurojen avulla piirtyy kuva yhteisönä, sen kulttuurista ja opetuksesta. Seurakentällä kun voi todennäköisimmin nähdä yhteisön jäseniä mahdollisimman paljon yhtä aikaa koolla ja tapaaminen on järjestetty.

Suviseurojen virallisella internet-sivulla kuvataan tapahtumaa seuraavasti: “keskisuuri omavarainen kaupunki, joka tarjoaa seuravieraille viiden päivän ajan kaikki tarvittavat palvelut” (suviseurat.fi). *Taivaslaulussa* Suviseurat ovat suurin herätysliikkeen kokoava tapahtuma, joten on selvää, että sen merkitys yksilöiden lisäksi yhteisölle ja organisaatiolle on suuri. Suviseurat jokavuotisena tapahtumana heijastavat siis laajemminkin vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen sosiaaliskulttuurisen elämäntavan, opin ja kristillisyyden sekä organisaation muodostumisen sen hetkistä tilaa ja muutosta. Tämän vuoksi Suviseuroilla on keskeinen sija jo *Taivaslaulun* alkuteksteillä. Suviseuroja kuvaamalla lukija pääsee lähemmäs tätä ”kaupunkia”, jossa henkilöt sen elävät.

Jo toisessa kappaleessa kuva yhteisöstä alkaa näkyä, kun kertoja mainitsee ensin, miten suviseurakentällä kuuluvat äänet ovat “tallentuneet jokaisen kävijän selkäyttimeen”. Se tarkoittanee sitä, että suuri osa kävijöistä on niin ikään vanhoillislestadiolaisia ja kuullut saman puhujan “lähes lauluun nousevan liikituksen”, ja esilaulajan “vakaan veisuun” usein aiemminkin. Lisäksi se tarkoittaa, että tuo selkäyttimeen tallentunut äänimaisema on vain vanhoillislestadiolaisilla ja siihen kulttuuriin joko syntyneillä tai siinä pitkään eläneillä yhteisön jäsenillä. Kertoja yhdistää tuohon äänimaisemaan miehen ja naisen kuuluvuuden kaiuttimista eli *näkyvyyden* ja oikeuden opillisissa asioissa. Selkäyttimeen tallentunut äänimaisema on kaikunut samanlaisena niin seurakentällä kuin liikkeessäkin. Teksti havainnollistaa kentän äänimaailmaa, kun kertoja hyödyntää toistoa kuvatessaan kaiuttimia, jotka kentälle on asetettu:

“Kentälle loittonevista kaiuttimista kaikuu kaikuu kaikuu Jumalan sanaa sanaa sanaa. Äänimaisema on tallentunut jokaisen kävijän selkäyttimeen: saarnamiehen lähes lauluun nouseva liikutus ja monta sävellajia laskeva tekstinlukunuotti, esilaulajan vakaa veisuu, seuraisännän korostetun selkeä artikulaatio. Naisen ääntä ei kuulu pihaustakaan. Suviseuroissa nainen voi soittaa urkuja muttei laulaa seurakansan edessä, tulkata pienessä kopissa muttei kuuluttaa koko joukolle, näin on yhdessä hyväksi nähty. (TL, 18)

Kertoja jatkaa kuvaamalla suviseurojen asioita: on saarnamies, tekstinlukunuotti, esilaulaja, ja seuraisäntä, mutta tuo oman äänensä kerrontaan mainitessaan, että naisen ääntä ei kuulu kentällä missään, ja toteaa loppuun ”näin on hyväksi nähty”. Toteamuksella hän viittaa liikkeen yhteiseen opetukseen. Opetus ei ole teologisessa mielessä opillinen, mutta lähellä sitä, sillä tiiviin yhteisön kanssa ”hyväksi nähty” tarkoittaa sitä, että toisin olisi vaikea toimia tai ajatella.

Taivaslaulun Suviseuroja käsittelevässä luvussa korostuu perheen ja sukupuolen merkitys yhteisössä. Kertoja erottaa toisistaan lasten, nuorten ja aikuisten Suviseurat havainnollistaen sitä, miten erilaisia asioita suviseurat eri-ikäisille ja eri sukupolville voivat tarkoittaa. Kertoja puhuu

“suviseurareippaudesta” eli siitä, miten hyvin vanhemmat jaksavat tai heidän tulisi jaksaa kenttäolosuhteissa: “Me emme ole suviseurareippaudessa edes keskinkertaisia, ja viime vuosina lähteminen on ollut työlästä. Lasten hoitaminen on ollut työlästä.” (TL, 20) Aikuisille seurat ovat siis ennen muuta lastenhoitoa ja huolehtimista. Lasten seuroissa korostuu puolestaan ilo, turva ja huolettomuus:

“Tuttu siionin laulu seurateltan notkuvalla lankkuperillä, äidin laukusta löytyvä saarnankuuntelukarkkilaatikko. Penkinvälileikki: jäätelötikkulaiva, sahanpurumeri ja ruohotupsusatama. Iltamakkaran syönni sinappisuusisarusten kanssa, iltalaulun kuunteleminen omassa makuupussissa. Onni, että saa nukkua isän tai äidin vieressä ja yösade ripisee asuntovaunun kattoon.”

Nuorten Suviseurat tulevat tekstissä esiin Viljan puolison Aleksin havaitsemasta ristiriidasta seurakentällä. Nuorille seurat ja ajan viettäminen kentällä tarkoittavat kumppanin etsimistä ja kavereiden kanssa olemista:

“Se kävelee vastaan loputtomissa kasvavissa vatsissa ja rinnoissa, joiden täyttymistä ei vaattein enää kätketä vaan korostetaan. Se näkyy notkuvissa nuorten ringeissä, joissa eleet ja asennot pyytävät hämmentävän paljon mutta suut eivät sano mitään.” (TL, 23)

Kertojan mukaan ristiriita on jatkuvasti esillä; seurakentällä kaiuttimet kuuluttavat liikkeen opetusta, joka yhä nykypäivänä näyttäytyy konservatiivisena kristillisyytenä. Ristiriita on ilmeinen, kun Vilja tarkkailee nuorten käyttäytymistä opetuksen ja “yhteisen linjan” eli ”hyväksi katsotun” näkökulmasta. Ristiriidalla hän tarkoittaa liikkeen kantaa ehkäisykielteisyydestä, naisen asemasta ja perhemalleista. Vilja muistelee itsekin: “En minäkään voi olla muistamatta, kuinka pitkä on suviseurayö kahden kulkea. En olla tietämättä, kuinka lyhyt on yksi suvi kahden kulkea.” (TL, 24) Vilja kokee ristiriitaisuutta siinä, miten vapaasti nuoret suviseuroissa liikkuvat, ja toisaalta miten nopeasti elämä naimisiin menemisen jälkeen voi muuttua, jos noudattaa ehkäisykielteistä elämäntapaa. Ristiriitaan liittyy myös ajan tuoma muutos. Vilja tarkkailee vanhaa naista seuratellassa:

“En voi olla katsomatta, kun edessä istuva vanha nainen puhkeaa liikutukseen, räpyttää käsiään ja kujertaa yksinäisellä äänellä rakas Jeesus, ole kiitetty. Ennen isossateltassa kaikui kiitosäänten kuoro, nyt on harvoja ylistäjiä jäljellä.” (TL, 22)

Kiitosäänillä Vilja tarkoittaa ”kiittäjiä” (on puhuttu myös esim. kiittäjäjummoista) eli henkilöitä, jotka saavat seuroissa vahvan kohtauksen, jossa he kiittävät Jeesusta ja Jumalaa ja kiittävät ääneen.

Suviseuraluvussa *Taivaslaulu* pyrkii laajasti kuvaamaan seurakentän tunnelama ja ajan siihen tuomaa muutosta, ja toisaalta yhä konservatiivista suhtautumista esimerkiksi naisten rooliin tehtävissä. Luku antaa kertojan havaitseman kuvan tuon hetkisestä liikkeen tilasta tarkoittaen niin sen tapa- ja sosiaalis-kulttuurisia piirteitä kuin sen opetusta ja kantaa yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin.

Uunin Suviseuroja käsittelevä luku sijoittuu aivan kertomuksen loppuun (luku 44.). Suviseuroja ei esitetä samalla tavalla tietoisesti tai kuvaten kaikkea kentällä tapahtuvaa, seuravieraita, kävijämääriä jne. *Uunissa* Suviseuraturat ovat tulkinnallinen ja lukijan löydettävissä. *Uunissa* ei mainita Suviseuraturasanaa kertaakaan eikä tapahtumat sijoitu seurakentälle. Luku alkaa toteamuksella: “Pietari ja Hanna tulivat ensimmäisinä Muhokselta.” (*Uuni*, 359) Kyseessä ovat oletetusti vuoden 2003 Muhoksen Suviseuraturat. *Uunin* suviseurakuvaus eroaa *Taivaslaulusta* siinä, ettei kuvaus pyri varsinaisesti esittämään suviseuroja tai yhteisöä. Sen sijaan seuroilla ja yhteisöllä on keskeinen merkitys uunin rakentamiseen ja henkilöiden arvomaailmaan.

Tilanteessa Pietari ja Hanna ovat tulleet Suviseuroista kotiin. Pietarin ja Hannan lapset perheineen tulevat seuroista vanhempiensa luokse ja jatkavat seurojen kaltaista leirielämää. Tunnistettava suviseuroihin viittaava tunnusmerkki on heidän tapansa puhua, kun he sijoittavat asuntovaununsa ja –autonsa pihamaalle. He puhuvat piha-alueella samanlaisin käsittein kuin suviseurakentällä puhuttaisiin: “Sopisiko tämä alue, AV ykkönen.” (*Uuni*, 359) Sitaatti on viittaus seura-alueen jaosta eri alueisiin, joilla vieraat majoittuvat. Tilanne jatkuu seuraavasti: “Kaikki tulivat autosta kentälle. -Oli meillä hyvä paikka Muhoksellakin, Olga sanoi – mutta ei ollut merinäköalaa.” Merinäköala on viittaus kartanolle, joka sijaitsee rannalla. Puhutaan seura-alueen käsittein, kun autosta astutaan ”kentälle” ja viitataan hyvään paikkaan Suviseuroissa. Hyvä paikka Suviseuroissa voi tarkoittaa sijainniltaan toimivaa ja käytännöllistä paikkaa: palvelut ovat lähellä eikä paikka ole liian kaukana keskustentästä tai esimerkiksi läheisistä ihmisistä. Sen lisäksi ilmaisu voi tarkoittaa hyvän olon tunnetta Suviseuroissa. Hyvän kokemista vahvistaa se, että perhekunta jatkaa seura-alueen käsitteillä keskustelemista vielä seurojen jälkeenkin.

Uunin ja *Taivaslaulun* kerronnat eroavatkin toisistaan henkilöahmojen kokemuksellisuudessa ja paikan kuvauksessa. *Uunin* henkilöille suviseuraturat ovat positiivisempi tilanne kuin Rauhalan. Vilja peilaa kentällä näkemäänsä suhteessa itseensä ja kerronta ikään kuin esittää seuraturat mahdollisimman realistisesti. *Uunin* henkilöille seuraturat näyttävät kerronnassa ennen kaikkea perheen kanssa yhdessä olemisena. Tärkeä osa seuroja on perheen ja läheisten ihmisten kanssa ajan viettäminen niin seurakentällä kuin omissa leireissäkkin. ”Hyvä paikka” seuroissa tarkoittaa siis sitä, että oleminen sekä kentällä että sosiaalisesti omissa leirissä on ollut hyvä olla.

Hyvällä paikalla voidaan tarkoittaa myös sitä, että oman paikan jakaa perhekunnan kanssa tai siitä on hyvät ja lyhyt matka perheen ja lähipiiriin ”leireihin.” Pietarin ja Hannan perhe tulee heidän kotiinsa vielä jatkamaan seuroja astuessaan vanhempiansakin pihamaalla ”kentälle”. Pietarin perhe tuo oman perheensä leirin vielä seurojen ulkopuolelle. Henkilöt eivät ilmennä kerronnassa ristiriitaista suhtautumista seurojen tapahtumiin tai kokemaansa siellä.

Huomattavaa on, että uuni, jota Pietari rakentaa läpi teoksen ja joka esiintyy romaanin nimenäkin, valmistuu samassa luvussa kuin Suviseuraturat esitetään. Uuni valmistuu Pietarin ja hänen aikuisten poikiensa kanssa yhteisvoimin. Vaikka *Uunissa* ei suoranaisesti ole seurakenttää kuvailevaa tai seurakentälle sijoitettua tilannetta, on kuitenkin kiinnostavaa, että Suviseuroille ominaisin käsittein käydään keskustelua perhepiirin kesken vielä seurojen jälkeenkin. *Uunin* tarinamaailman sijoittuminen lestadiolaisuuteen ja ehkä Hyryn tuotannon lestadiolainen arvomaailma muutenkin tulee ilmi viimeistään, kun uuni saadaan valmiiksi. Romaanin huipentuma, uunin valmistuminen on tilanne, jota yhteisö ja perhe ympäröivät ja todistavat. Pietarin molemmat perheet ovat läsnä: hengellinen perhe eli yhteisö, ”Jumalan lasten joukko” on läsnä suviseurojen jälkeisessä kielenkäytössä ja keskustelussa sekä seura-alueen muistelemisessa. Toinen perhe, eli puoliso, lapset ja lapsenlapset ovat saapuneet paikalle uunin loppuunsaattamiseksi. Perheen ja yhteisön merkitys *Uunissa* on suuri.

Aarne Kinnunen (mm.) on tulkinnut *Uunia* niinkin, että se on kuvaus ja huipentuma koko Hyryn tuotannolle: --*Uunin* voi tulkita koko tuotannon ja kirjailijan päätteeksi, joka liittyy, ei suinkaan orgaanisesti vaan loogisesti edeltäneeseen kertomuskokonaisuuteen. Näin ollen Hyryn tuotanto muodostaa kokonaisteoksen, --” (Kinnunen 2014, 278) Rakentaminen on toistuva elementti tuotannossa, ja viimeisessä romaanissa kertomuksen alussa aloitettu projekti saatetaan loppuun. Kinnusen tekemä havainto on kiinnostava ja tärkeä myös yhteisönkuvauksen kannalta. Jos yhteisöä ei aikaisemmin ole osattu lähestyä sen tarinamaailman merkittävyyden kannalta, on syytä huomioida, miten tärkeä se tarinamaailman arvojen, toiminnan, sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen kannalta on. Kokonaistuotannon päätteeksi uuni rakentuu ensin yhteisön jäsenten tarjoamin apukäsin. Ja valmistuu perheen ja yhteisön ympäröimänä.

Laula kansa Jumalan

Lestadiolaisuudessa vallitsee vahva laulukulttuuri. Yhteisöllä on käytössään omat virsiä muistuttavat ”Siionin laulut”, joita virsien lisäksi lauletaan yhteisön tapahtumissa. Seuroissa lauletaan yhteisvirsiä ja –lauluja, rauhanyhdistyksillä on kuorotoimintaa, ja musiikkilevyjä julkaistaan. Suhtautuminen

populaarimusiikkiin on yhä kielteistä, mikä korostaa klassisen ja hengellisen musiikin asemaa yhteisössä. Myös yhteislaulamisella ja kuorolaulamisella on vahva asema. Seuroissa on esilaulaja, mutta yksinlaulamista ei ole nähty samassa arvossa kuin yhdessä tekemistä. Tässä luvussa analysoin *Taivaslaulun* ja *Unin* musiikkitilanteita. Esitän, missä tilanteissa ihmiset alkavat laulaa tai kuuntelevat musiikkia, ja pohdin mitä yhteislaulaminen mahdollisesti yksilössä saa aikaan.

Seuraava esimerkki *Taivaslaulun* kerronnassa ilmentää laulamisen merkitystä yhteisölle. Vilja on uupunut ja päättää lähteä seuroihin pitkästä ajasta ja toteaa ”(seurat) on ainoa paikka, jonne voin kuvitella lähteväni”. Seuroissa istuessaan Viljaa tullaan onnittelemaan pian syntyvistä vauvoista: ”Teille taitaa kohta syntyä vauva. Onnea ja Jumalan siunausta.” (TL, 165)
Kerronta jatkuu:

”Muista, Jeesus, minua voimieni uupuessa. Sairaana ja kärsivän virsi. Urkuri taituroi Bachin sävelmää kuin koraalia. Laulu kaikuu seurasalissa voimallisena ja kirkkaana, kuten aina. Minun pitää kaivaa nenäliina käsilaukusta eikä kyynelpuro ehdy joutuin.” (TL, 166)

Tekstiesimerkki alkaa virren 480 sanoin ”Muista, Jeesus, minua.” Kerronnassa tulee onnitelutilanteesta siirtymä virren sanoihin. Hetken Vilja ajattelee tai rukoilee virren sanoin tai kerronta siirtyy kuvaamaan seurasalin äänimaisemaa. Kuvaus avaa Viljan suhdetta laulamiseen ja musiikkiin monella tapaa. Hän tunnistaa virren ja osaa määritellä sen ”Sairaana ja kärsivän virreksi”. Hän mainitsee, kuinka ”Urkuri taituroi Bachin sävelmää kuin koraalia.” Urku, Bach, sävelmä ja koraali ovat Viljalle tuttuja käsitteitä. Urkurin tehtävä on säestää seuroissa yhteislaulua. Bachin uskonnollinen musiikki on Viljalle tuttua ja hän osaa mainita Bachin säveltäneen virren melodian. Lisäksi Vilja on tuttu musiikin käsitteiden ”sävelmä” ja ”koraali” kanssa. Kuvaus kertoo yhteisön jäsenestä paljon: virsilaulaminen ja kirkkomusiikki ovat tuttuja. Tuttuuden lisäksi seurasalin ja musiikin yhdessä tekemä ympäristö on turvallinen, ja saa Viljan liikuttumaan. Hän vielä mainitsee, että musiikki kaikuu seurasalissa *aina* ja *voimallisena*. Laulaminen on yhteisön toiminnalle hyvin keskeinen muoto ja sen yksilölle se antaa turvaa, lohtua ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tilanne jatkuu Vilja kuvatessa suhdettaan seuroissa käymiseen ja yhteisöön:

”Jos lakkaisin joskus käymästä seuroissa, ikävöisin eniten virsiä ja siionin lauluja, joka suunnasta kaikuvaa puhdasta ja vahvaa veisuuta, jota ei enää muualla kuule. Uskovaiset ovat seurakulttuurin muovaamina hyviä laulajia. He laulavat hartaasti ja nuotilleen, ja seurasalin harmonisesta kuorosta erottuu monia koulutettuja lauluääniä. Jotkut vähän esiintyvät, laulavat tarpeettoman kovaa ja yksinlaulumaisesti, pitävät pienen konsertin lähellä istuville.” (TL, 166)

Laulut ja laulujen sanat eivät ole vain toimintaa vaan sekä yksilölle että yhteisölle merkitsevä tilanne, jossa siirrytään yhteisölliseen ja yksilölliseen tunnetilaan. Laulaminen herättää Viljassa hyvänolon ja turvallisuuden tunteen ja se saa hänet myös ajattelemaan yhteisöä hieman ulkopuolisena. Vilja pohtii, millaisena yhteisö hänelle näyttää, ja laulaminen on asia, jota hän yhteisöstään jäisi kaipaamaan. Hän pitää laulua ”puhtaana” ja ”vahvana” ja mainitsee, että tällaista laulua ”ei enää muualla kuule”. Vahva uskonnollinen herätysliike ylläpitää voimallista yhteislaulukulttuuria yhteisössään. Kertoja paljastaakin, miten yksinlaulamiseen suhtaudutaan. Kun taitava laulaja erehtyy tuomaan ääntä esiin ”tarpeettoman kovaa”, saavat ympärillä olevat ”pienen konsertin”. Yksinlaulamista ei kuitenkaan nähdä yhtä arvokkaana kuin yhdessä tekemistä.

Laulut ja laulaminen ovat Viljalle tärkeitä yhteisöllisessä mutta myös hengellisessä mielessä. Ihmisten vuorovaikutuksessa ja seurapuheissa Vilja kokee usein ristiriitoja suhteessa liikkeen opetukseen. Laulutilanteissa Vilja rauhoittuu ja liikuttuu. Yhdessä laulaminen vähentää ristiriitaista suhdetta opetukseen ja liikkeen jäseniin, jotka ajattelevat eri tavoin kuin hän. Laulutilanteet saavat yhteisön näyttämään kauniilta ja elinvoimaiselta ja rakentavat tiivistä sidettä Viljan ja yhteisön välille. Laulaminen on toiminnallista tekemistä, johon kaikki saavat osallistua ja se on yhteisön eri äänten kuulumista yksilön ympärillä. Toisaalta lauluhetki on tilanne, jossa kenelläkään ei ole opillista tai tulkinnallista valtaa. Se on yhteisöllistä ja kuuluu kaikille. Myös tämä voi olla syy Viljan liikuttumiseen ja hyvänolon tunteeseen laulutilanteissa: kukaan ei sano, miten on oikein tai väärin, ja laulaminen kuuluu kaikille.

Yhteislaulaminen esiintyy myös Hyryn kerronnassa. Yhteislauluja lauletaan seuroissa, mutta myös vapaa-aikana ja erilaisissa tilanteissa. *Uunissa* yhteislaulutilanteita ei ole sisällytetty seurakuvaukseen, mutta ne ovat voimakkaan yhteisöllisiä ja hengellisiä tapahtumia. Laulutilanne syntyy *Uunissa*, kun Pietari ja Hanna ovat jäämässä pois bussista ja päättämässä urkujenrakennusretken. Yksi matkustajista, Katariina, ehdottaa, että kaikki yhdessä laulaisivat Pietarille ja Hannalle⁵:

Nyt kohta jäävät nämä Hanna ja Pietari sinne niitten kartanoon, niin eikö lauleta heille joku laulu. Sopsisiko tämä numero 159, ”Matkamiehen mieli palaa määränpäähän kotihin”.
- Sopii hyvin, joku tuttu ääni sanoi.
- No niin, Katariina sanoi ja hyräili itsekseen vähän aikaa.
Laulu alkoi, Katariinan ääni kuului selvästi kovaäänisistä, pysyi nuotillaan ja tahdissa. Toisetkin lauloivat parhaansa mukaan. (*Uuni*, 286)

⁵ Siionin laulu 159 on poistettu laulukirjasta uudistustyön myötä vuonna 2006.

Rauhalan ja Hyryn kertojien kuvaukset laulamisesta ja sen herättämistä tunteista ovat hyvin samankaltaiset. Molemmat kertojat huomioivat sen, pysyvätkö laulajat ”nuotillaan ja tahdissa”. Se on ilmeisesti kertojille myös tärkeää ja aihe, josta voi olla myös ylpeä: tutut ihmiset laulavat niin hienosti. Toinen yhdistävä piirre on hengellisen ja kirkkomusiikin tuntemus. Hyrynkin kerronnassa Katariina ehdottaa laulua, johon vastataan ”Sopii hyvin”, ja kaikki alkavat laulaa. Laulaminen on tärkeä osa yhteisön toimintaa ja luo yhteisöllisyyttä. Se on osoitus välittämisestä ja yhteenkuuluvuudesta. Laulu synnyttää Pietarissa seuraavia mietteitä:

Pietarikin lauloi ja samalla kuunteli ja mietti: on hyvä, että osataan laulaa, ja on joku joka johtaa, vaikka ei ole millä säestää. Ja kun on urut, on hyvä, että on niitä, jotka osaavat soittaa, vaikka minä en. (*Uuni*, 286)

Pietari tekee samoja havaintoja laulamisesta kuin Vilja. Taitava urkuri tai sitä vastoin taitava esilaulaja auttaa seurakuntaa laulamaan voimakkaasti ja pysymään tahdissa mukana. Pietari myös toteaa: ”On hyvä, että osataan laulaa” ja näin ollen on samaa mieltä Rauhalan kertojan kanssa siitä, että yhteisön laulukulttuurissa on jotain erityistä ja rikasta, mitä sen ulkopuolelta todennäköisesti ei löydy. Ja on hyvä, että osataan laulaa nimenomaan yhdessä, niin että joku osoittaa tempoa, ja toiset seuraavat. Jos Rauhalan kerronta synnyttää tulkintaa siitä, että laulutilanne on yksilöille myös vapaa ja oma tila, jossa jokainen saa kuulua yhteisön ääneen, Hyryn kertoja alleviivaa sitä, että jokainen tekee sitä mitä osaa. Musisoidessa on hyvä, että soittotaitoiset soittavat, mutta muutenkin yhteisöllinen ja vapaaehtoistyönvoimalla toimiva yhteisö tarjoaa eri asioita taitaville erilaisia tehtäviä.

Hyrynkään kertojalle tilanne ei ole vain yhteisöllinen, se on myös hengellinen. Yhteisön lisäksi usko tulee laulajia lähelle:

Katariinan ääni kuului selvänä: ”mut sun armopukus yllä olen lumivalkoinen. Olen niin kuin puhtain lilja, tarhas oivan tarhurin, olen taivaan kallis vilja armosta armaan Mestarin.” Toisten äänet liittyivät siihen. (*Uuni*, 286)

Otteen viimeinen virke ”Toisten äänet liittyivät siihen.” paljastaa hyvän olon tunteen Pietarissa. Hengelliset laulut ovat myös kristinuskon ja lestadiolaisuuden opetusta ylläpitäviä tekstejä. Kun lauletaan, myös korostetaan yhdessä uskonyhteisön kannalta tärkeitä tekstejä. Näin kaikkien liittyminen lauluun korostaa yhteisen uskon merkitystä Pietarille.

Linja-auto saapuu kartanolle ja matkustajat hyvästelevät toisensa. Matka päättyy yhteisön jäsenten yhdessä toisilleen laulettuun hetkeen. Siionin laulun sanoin he palaavat heitä yhdistävän uskon ja yhteisön ääreen. Laulava yhteisö ympärillä antaa turvaa. Tutut ihmiset, joiden kanssa matka Ruotsiin on sujunut hyvin, ovat Pietarille myös ”matkaystäviä taivaaseen”. Katariina

valitsi laulettavaksi ”Matkamiehen mieli palaa”, sillä laulu on yhteisön jäähyväislaulu onnistuneen matkan päätteeksi ja yhteisön muistutus yhteisestä matkasta ja samasta uskosta.

Siionin laulut ja virret ovat tapa olla yhdessä laulamalla ja samalla herättelemällä yhteenkuuluvuuden tunnetta laulajissa. Se on myös kaikille laulajille tasaveroinen tilanne, jota säestetään ja paikalla on esilaulaja, mutta laulun sanojen kirjoittajilla ei ole samanlaista auktoriteettiasemaa kuin seuratilanteiden saarnaajilla. Puheiden pitäjiä seurasali hiljentyi kuuntelemaan, kun laulutilanne on kaikille vapaa tila olla äänessä. Laulut ovat myös opillisia ja laulutilanteet muistuttavat yhteisön uskon käsityksestä, vaikka niiden ensisijainen tehtävä ei ehkä olekaan viestiä opetusta. Seuraavassa tilanne on jatkoa edellä esittämälleni Viljan retkelle seuroihin. Hän kuuntelee kaksi puhetta, joista ensimmäinen herättää hänessä turvallisen hyvänolon tunteen: ”Teksti on Jesajan kirjasta, suoraan taivaasta minulle pudotettu.” (TL, 167) Puheen jälkeen lauletaan virsi 623: ”Taivaaseen käy matkamme, maa ei viihdyttää saa meitä. Saarnan jälkeinen virsi on yksi kauneimmista. Minä haluan uskoa. Sinne, sinne taivaaseen tahdon iloon iäiseen.” Virren sanojen mukaan Viljakin tahtoo ”taivaan iloon iäiseen”. Vilja kokee saarnan ja virren sisällön olevan oikein ja hyvää, sillä hän päättää jäädä toisellekin puheelle.

Edellisessä kohtauksessa ”maalla” tai ”maailmalla” tarkoitaneen Jumalasta erossa olevaa paikkaa, joka on *taivaan* vastakohta. Vilja kuitenkin päättää jäädä toiselle puheelle, ja toisen puheen saarnaaja selittää ”maan” osin eritavoin: ”Maailmallisilla vaatteilla ei pidä tietten tahtoen kiusata lihan himoja.” (TL, 169) Puhuja keskittyy maallisiin tapoihin ja käytännön ohjeistamiseen, minkä seurauksesta Viljan aikaisempi hyvä olo katoaa.

Hyryn kannalta huomio puhuttaessa taivaaseen kiinnittyy kahtaalle. Ensimmäin satunnaisiin melankolian hetkiin, vanhemmuuden kokemukseen ja olemassaolon pohtimiseen. Tällaisia tilanteita on sekä uunin rakentamisen lomassa, että unissa ja ajatuksissa. Jumalan, taivaan ja uskon läsnäolo on vahvin, kun tarkastellaan tilanteita, joissa Pietari pohtii olemassaoloa tai ajankulua. Vanhuus ja ajankulku herättävät kysymyksen siitä, mitä tapahtuu, kun aika todellisuudessa loppuu. Toisaalta huomio kiinnittyy Pietarin tapaan elää ja olla luonnossa. Luonnon merkitystä kertojille käsittelen tutkielmani loppuvaiheessa.

Rauhalan kertojan käsitys taivaassa on rönsyilevä, niin kuin muukin kerronta. Taivas ja käsitys taivaasta on merkittävä, sillä samalla tavoin uskovat pääsevät taivaaseen. Taivaaseen pääseminen on tavoite ja uskon päämäärä ”satama”. On tärkeää samaistua tai olla samanlainen kuin yhteisön jäsenet, ettei erottuisi uskonkysymyksissä ja toisaalta siksi, että saa yhteisön jäsenten hyväksynnän. Rauhalan kertoja kuitenkin myös on yhteydessä henkilökohtaiseen uskoon ja Jumalaansa.

Perhe

Olen vapaa ja kahlittu

Hyryn ja Rauhalan romaaneissa keskeisenä teemana ja tarinana on henkilöhahmojen parisuhde ja perhe. Koti on tapahtumien keskipiste, paikka josta lähdetään ja jonne palataan. Perhe on tärkeä, saa huomiota ja menee ajankäytöllisesti etusijalle. Perheeseen ja avioliittoon liittyy odotuksia, kunnioitus perheen jäsenten välillä on ehdotonta. Sekä romaaneissa että vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä perheen merkitys on ilmeisen tärkeä ja korostunut. Avioliittoon suhtaudutaan vakavasti ja se solmitaan usein nuorena. Lapset ymmärretään Jumalan lahjana ja uuden elämän ihmeenä ja tästä syystä ehkäisyyn suhtaudutaan yhä kielteisesti. Keskustelua on jo pitkään käyty naisen asemasta ja oikeuksista vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä. Tässä luvussa vertaan kerrontaa romaaneissa seuraavasta näkökulmasta: millaisen roolin parisuhde ja perhe saavat kerronnassa, ja millaisena ne esitetään? Tarkastelen perheen roolia romaaneissa toiminnan tasolla, eli millaisina arki ja oleminen näyttäytyvät ja millaisia odotuksia elämään perheessä kertojat liittävät. Sitä millaisina perheet esitetään, tarkastelen perhekäsityksen näkökulmasta. Perhekäsitys on kulttuurisidonnainen, tilanteinen mutta hitaasti muuttuva rakennelma, jonka merkitys muodostuu eri tavoin yksilön, perheen ja yhteiskunnan tai kulttuurin tasolla. Asetan romaanit odotuksin ajallisesti peräkkäin ja tarkastelen perhekäsitystä prosessina muutoksessa kahden eri kertojan ja sukupolven välillä.

On selvää, että romaanien kertojarakenne vaikuttaa siihen, millaisina parisuhde ja perhe heijastuvat kerronnassa. *Taivaslaulun* kertojana on usein tunteva ja itseään ja ympäristöään reflektoiva Vilja, kun taas *Unin* kertojana toimii kokemusmaailmaansa ja ympäristöään tutkiskeleva Pietari. *Taivaslaulu* yhtäältä esittää naisen asemaa ja kuvaa yhteisöä pitkälti naisen asemasta tai vähemmistökokijan asemasta. Sekä Aleksillä että Viljalla esitetään jossain määrin yhteisön valtavirrasta poikkeavina vanhempina ja henkilöinä. Hyryn kertoja ei jälleen tietoisena aihepiirinä käsittele yhteisöä tai sen piirteitä. Hyryn kertojalle lestadiolaisuus, sen usko ja yhteisö, ei ole pinnalla tai vaadi tietoista pohdiskelua. Kun konservatiivinen ja uskonnollinen herätysliiketausta yhdistää kirjoittajia ja antaa henkilöahmoille ympäristön, voi olettaa niin toiminnan kuin arvojen rakentumisen tasolla sen vaikuttavan myös kerrontaan.

Molemmissa romaaneissa on runsaasti perhe-elämän arkista kuvausta. Seuraava ote *Taivaslaulusta* toimii vertailun pohjana ja näkökulmana avioliiton, parisuhteen ja perhekäsitysten tulkittamiseen. Vilja tarkkailee ihmiskuvaa ja perhekäsitystä kauempaa kuin käytännöntasolta. Molemmissa romaaneissa on paljon perheen pariin sijoittuvaa kerrontaa. Seuraavat esimerkit havainnollistavat ihanteita ja normeja, joita ihmisyyteen ja perheeseen liitetään. Vilja on saanut

lahjaksi vapaapäivän yksin kaupungilla ja tuntee vapauden erityisyyden. Perhe ei ole mukana, hän saa kulkea yksin. Vahva sitoutuneisuus perheeseen ja hänelle kuuluvat tehtävät ovat vieraannuttaneet häntä katukuvasta ja nostavat muistoja mieleen: ”Katson maailmaa niin kuin pitkään toisaalla viipynyt katsoo, samaan aikaan läheltä ja etäältä, näinkö kaikki oli, on. Minä ikävöin enkä ikävöi. Ihmiskuvastimesta näen mikä minä olen. Olen vapaa nainen.” (TL, 35)

Aikaa on kulunut, hän on ollut poissa sekä fyysisesti että henkisesti lapsiperhearjen vuoksi. Nyt hän pysähtyy tutkimaan elämää, sillä hetki yksin antaa tilaa pysähtyä. Hän on vapaa perheestään ja hän kokee itsensä vapaana: ”Olen vapaa nainen. En osta itselleni ulkomuotoa, en rakenna elämäntarinaa enkä harjoittele elämänhallintaa. Ulkomuotoni on minulle suurilta osin annettu, tarina kasvaa minussa ilman käsikirjoitustakin ja hallinnan sijasta keskityn pikemminkin luopumiseen.” (TL, 35) Vilja on pitkälti tyytyväinen ja tuntee löytäneensä oman paikkansa maailmassa. Hänen tarkoituksensa on olla puoliso ja äiti, hänen ei tarvitse itse etsiä muuta tarkoitusta. Hän jatkaa ja tilanne alkaa saada tunnustuksen kaltaisia piirteitä: ”En kulje ihmismarkkinoilla. Minussa ei ole mitään niillä esiteltävää.” Vilja kokee omistavansa paljon sellaista, mitä kaikilla ei ole. Kertoja paljastaa ajatuksistaan ja elinympäristöstään enemmän:

“Tämä maailma rakastaa sarjakuvahahmoiksi jalostettuja sukupuolia, erityisen miehiä ja erityisen naisia, jotka heijastelevat toistensa kiillotetuilta pinnoilta vain itseään. Minä rakastan kohtuullisia miehiä ja kohtuullisia naisia, jotka ymmärtävät luonnon ihmisessä ja ihmisen luonnossa. Rakastan pitkospuilla vieretysten käveleviä tuulipukumiehiä ja –naisia. Rakastan tunturissa perätysten hiihtäviä reppuselkämiehiä ja –naisia. Rakastan työnteossa jäntevöityneitä laihoja miehenkehoja, rakastan äitiyden pehmentämiä naisenvartaloja. Rakastan lempeäkatseisia lehteä lukevia miehiä, rakastan naisia, jotka istuvat keinutuolissa ja imettävät. Rakastan iltahetkiä, jolloin lapset nukkuvat ja hiljaiset miehet ottavat vaimojensa suonikkaat kädet käsiinsä ja kuiskaavat, että näin on hyvä, älköön Jumala saattako meitä kiusaukseen. Rakastan kumaraisia vanhuksia, jotka taluttavat toinen toisensa postilaatikolle ja maitokauppaan, niin kuin ovat taluttaneet halki elämän.” (Taivaslaulu, 36)

Vilja tuo rinnakkain ”tämän maailman” ja itsensä eli oman maailmansa. Tässä kohdin huomioni kiinnittyy aikuisuuteen, parisuhteeseen ja naiseuteen ja miehuuteen liittyviin odotuksiin. Oma maailma näyttäytyy positiivisena, luonnonläheisenä, rakastavana, perhekeskeisenä ja seesteisenä. Toiseen maailmaan kuuluvat ihmiset elävät todellisuudessa, joka täyttyy ilmiöistä jotka eivät kuulu kertojan maailmaan. Vilja todistelee rakkautta elämää kohtaan, jossa ihmiset eivät ole ”erityisen naisia” tai ”erityisen miehiä”. Ihmiset eivät korosta erityisesti sukupuolta tai seksuaalisuutta eivätkä ehkä itseäänkään. Nämä ihmiset elävät lähellä luontoa perheen kesken, eikä omaa persoonaa tarkoitushakuisesti korosteta ylitse muiden. Kertoja kokee olevansa vapaa muun maailman odotuksista, hän on lähellä luontoa ja Jumala on hänen elämänsä suunnitellut. Kertoja kuitenkin paljastaa ristiriitaisen suhteen yhteisön ulkopuoliseen todellisuuteen yleistäessään ”tämän maailman”

ihmiset etäisiksi toisten pinnalta itseään peilaaviksi hahmoiksi ja piirtää samalla olemiselle reunaehdot kuvaillessaan ”rakastamiaan” asioita. Tuo ”tämä maailma” näyttäytyy Viljalle hyvin itsekeskeisenä. Viljan maailmassa rakastetaan inhimillisen elämän, työn, raskauksien ja vanhuuden näkymistä ihmisessä.

Viljan jopa tunnustuksellinen monologi on luettavissa myös vastauksena kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Vanhoillislestadiolaisuus on vuosien ajan herättänyt keskustelua konservatiivisen elämäntapansa vuoksi. Meikkaaminen, television katsominen, alkoholin käyttö ynnä muu modernisaation ja populaarikulttuurin seurauksena tullut maallistuminen ovat herättäneet keskustelua niin liikkeessä kuin sen ulkopuolella. Tässä teksti puolustaa ihmisläheistä, yhteisöllistä, luonnonläheistä ja yksinkertaista elämäntapaa. Elämä rakentuu pitkälti arkisista yhteisistä hetkistä perheen kanssa, ja tuon puolisiin kysymyksiin vastaa vahva usko. Turvaa elämään tuo perheen ja suvun lisäksi tiivis yhteisö, joka turvaa jäsenilleen oman paikan maailmassa. Viljan monologia voi siis lukea myös pyrkimyksenä puolustaa ja osoittaa yhteisön ja elämäntavan merkitys yksilön kannalta.

Edellisessä Viljan tunnustuksellisessa puheenvuorossa korostuu muitakin ulottuvuuksia nimittäin edellistä seuraavassa luvussa kertoja aloittaa täsmälleen samoilla sanoilla. Aikaisemmassa Vilja toteaa olevansa ”vapaa nainen”, mutta jälkimmäisessä kohtaaus jatkuu: ”Olen kahlittu nainen. Olen vatsani vanki enkä pysty suunnittelemaan elämää yhdeksää kuukautta edemmäs. Ainoa kalenterini on kuukautiskierto.” (TL, 38) Vilja on siis sekä vapaa että kahlittu nainen, tai hän haluaisi olla vapaa, mutta on kahlittu. Suhde yhteisöön ja omaan kuvaan on kaksijakoinen. Vilja ensin todistaa liikkeen kauniita ja hyviä puolia. Hän on elänyt koko elämänsä yhteisössä, joten samaistumisen tarve ja arvostus elämäntapaa kohtaan on ymmärrettävää. Yhteisö on hyvin tärkeä, ja kertoja kokee yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tiiviin yhteisön yhtenä ylläpitävänä voimana voi toisaalta myös pitää puolustelemaa puhetta, ja me-henkisyyden korostamista. Toisinajattelijalle ei löydy samanlailla osoitettua paikkaa. Yhteisön taholta tulee painetta, ja ulkopuolinen todellisuus esitetään yleistettynä, ehkä pelottavanakin. Odotukset Viljan elämässä ovat hyvin toisenlaiset kuin yhteisön ulkopuolisten ”erityisen miesten ja naisten”, joille kuuluu vapaus ja vastuu päättää omasta kehosta ja elämästä.

Äitiys esitetään kiinnostavasti. Vilja on sekä perinteinen äiti että moderni nainen. Hän tuntee itsessään kaksi puolta, muttei ole aivan varma kumpaa hän on enemmän. Perinteinen äiti sopeutuu epätietokkääseen elämään ja yhteisön odotuksiin, moderni nainen uupuu, kritisoi ja tekisi mielellään omia ratkaisuja. Vilja kyseenalaistaa kulttuurin normit ja naisen aseman yhteisössä ja uupumusta aiheuttaa yhteisön taholta tuleva paine: koko ajan täytyisi jaksaa olla tai tehdä jotakin enemmän. Vilja havainnollistaa tilannetta kertomalla äideistään: ”Jumala on antanut minulle kaksi

äitiä. On äiti, jonka kupeessa kasvoin ituna ja maitojyväsena. On äiti, jonka huolenpitoon minut luovutettiin heti synnyttyäni.” (TL, 210) Anna on Viljan biologinen äiti, ja Saara-äiti viittaa seurakuntaan, yhteisöön ja yhteisön ääneen. Vilja on tämän maailman kasvatti ja Jumalan ja yhteisön, Saara-äidin lapsi, jonka tulee kuunnella yhteisön ääntä. Tiivis yhteisö vaikuttaa valinnanvapauteen ja tapaan elää: ”Saara toteaa, että jos kodin säännöt eivät miellytä, sopii kotoa sitten lähteä, selkeyden vuoksi tarpeeksi kauas, ja palata voi ainoastaan, jos erehdyksensä nöyrtyen ja katuen anteeksi pyytää.” (TL, 212)

Ote Viljan tunnuksellisesta puheesta toimii lähtökohtana analysoida perhekäsitystä ja sen merkitystä romaaneissa. Ensin vertailen perheen roolia arkisella ja toiminnallisella tasolla. Havainnollistan, mistä asioista perhe-elämä rakentuu ja millaisia odotuksia siihen ehkä asetetaan henkilöiden välillä. Sitä, miten perhe-elämä esitetään ja millaisen merkityksen se henkilöhahmojen kokemuksessa saa, tutkin aiemman jälkeen. Perhekäsityksen yhteydessä tutkin murrosta, joka yhteisön sisällä on kenties tapahtunut. Hyryn ja Rauhalan romaanit muodostavat ajallisen jatkumon, jonka kautta yksilön perhekäsityksen reunat hahmottuvat paremmin ja joka havainnollistaa kulttuurin mallia ja perhekäsitystä, ja toisaalta muutosta joka siinä sukupolvien välillä on tapahtunut.

Uskovaisissa kauneinta on rakkaus joka työtä tekee

Aarne Kinnunen on huomannut, miten Hyryn romaaneissa keskeisen, jopa pyhän vaikutelman saa ruoka ja hetket ruokailun ympärillä. Ruoka on yksinkertaista ja terveellistä olematta sitä kuitenkaan liian korostetusti. Ruoka on monipuolista ja ravinteikasta, mutta siihen ei liity nykypäivän ruokailutottumuksien ja dieettien korostamista. Pietari mainitsee usein ruoan sisältämät ainesosat, ja on tarkka ruoastaan. Ruoka koostuu luonnosta hankituista tai itseleivotuista ja -tehdyistä antimista. Ruoka on pääosin kasvis- tai kalaruokaa, ei juurikaan lihaa. Kertoja kuvailee tarkasti ruokailuhetkien tilanteen, mitä hän ajattelee, miten toimitaan, mitä aineita ja ruokalajia on ruoaksi ja tärkein: miltä ruoka maistuu. Ruokailu on harrasta, siitä puhutaan, siihen keskitytään ja siitä kiitetään. Ruoka on aina hyvää ja sen ympärille keskitytään ja keskustellaan ruokaseuran kanssa. Pietari huomioi usein, ettei söisi liian paljon. Tässä keskeistä ei ole laihduttaminen tai ruokakuurit, vaan vaara sortua ylensyöntiin: on syötävä se minkä tarvitsee, oltava siitä kiitollinen.

Myös Rauhalalla ruokailuhetket on esitetty tarkkaan. Vilja ja Aleksis leipovat itse, ja Vilja leipoo tai laittaa ruokaa myös lasten kanssa. Ruokailutilanteet ovat lapsiperheen arkea. Tullaan ulkoa sisälle, aletaan laittaa ruokaa ja syödä ”muusia ja lihapullia”. Leivonnaiset ovat marjakiisseliä, pullaa tai omenapiirakkaa. Ruokalajit ovat perinteisiä suomalaisia ja itsetehtyjää. Lapset eivät syö

pitsaa, karkkia tai pääse ravintolaan. Ainoastaan yhdistyksen myyjäiset, jonne Viljan tulee leipoa mangojuustokakkuja, on tilanne, jossa ruoasta puheen ollen on kyseessä erikoisempi tai arjesta poikkeava ruoka. Mangojuustokakku-kohtauksessa mukana on huumoria, yhteisö järjestää myyjäisiä ja Viljan odotetaan leipovan useita kakkuja edeltävänä iltana. ”Hienot kakut” ovat nopeasti valmistettavia juustokakkuja, joita kotona suinkin ehditään leipoa. Yhtäläisyys Hyryn kertojaan tulee, siinä kun syödään, kerrotaan mitä on ruoaksi ja kun asetutaan pöytään ja noustaan pöydästä. Ruokalajien ja ruokailun kuvaaminen on korostunutta, sillä niinkin arkiset tilanteet kuin marjasopan ja leivän syömisestä kuvataan alusta loppuun.

Sekä *Unin* että *Taivaslaulun* kodissa tuoksu leipä ja itsetehty marjakiisseli valmistuu hetkessä. Ruokailu on hetki, joka saattaa perheenjäsenet yhteen pöydän ympärille, siispä tärkeä päivittäinen tilanne itsessään. Hyryn kohdalla ruokailutilanteet ovat lähes pyhiä, vähintään hartaita. Leipää murretaan ja maistetaan, se maistuu aina tuoreelta ja hyvältä. Leivän valmistamista varten rakennetaan perinteinen uuni ja pitkin kerrontaa on tapauksia, jolloin Pietari ja Hanna puhuvat *leivästä*. Leivän teko on tärkeää puuhaa, johon valmistaudutaan, taikina tehdään huolella, paistoaste uunissa on tärkeä, ja paistamista tulee valvoa, jotta leipä onnistuisi parhaalla mahdollisella tavalla.

Uskonnollisessa kontekstissa ruokailun keskeinen merkitys ei yllätä. Leipä on jo itsessään uskonnollisesti ja raamatullisesti hyvin merkityksellinen käsite. Tutut kertomukset viidestä leivästä ja kahdesta kalasta sekä ehtoollisella murretusta leivästä aktivoituvat Pietarin ja Hannan kodissa. Usko on hyvin laajasti mukana kertojan elämässä. Ruokailuun suhtaudutaan kiitoksella ja hartaudella. Se ei sentään saa viimeisen aterian piirteitä, niin uskonnollista kuvastoa Hyryn kerronnasta on vaikea löytää. Käytännön tason uskon ja elämän suhteesta ruokailutottumukset kertovat kuitenkin paljon. Päihteitä ei käytetä ja ruoka syödään aina yhdessä tärkeimmän eli perheen kanssa. Kun leipää murretaan Pietarin ja Hannan kodissa, se muistuttaa uskosta ja Jeesuksen pelastustyöstä kertojalle, ja antaa syyn kiitollisuudelle.

-Kävisinkö katsomassa hilloja? – Kävisit.

Arkiseen kuvailuun molemmissa romaaneissa liittyy tilanteita, joissa pariskunnat jakavat arjen tehtäviä. Tämä jakaminen on kaikkea tavanomaista, mikä liittyy kodinpiiriin: käydään marjassa, laitetaan ruokaa, käydään asioilla, haetaan joulukuusi, leikataan nurmikko ja sytytetään sauna. Kiinnostavaa jakamisessa on kuitenkin tapa, jolla se tehdään ja sen merkitys kertojille. Hyryn *Uniin* seksuaalisuuteen ja romanttiseen rakkauteen liittyvää kuvausta ei suoranaisesti liity juuri lainkaan, ja

Rauhalallakin lähinnä niissä tilanteissa, joissa Vilja muistelee nuoruuden haaveitaan tai Alekski kaipaa Viljaa lähelleen kiireisen arjen ekskellä. Voi sanoa, ettei romaanit paljoa kuvaa aviopuolisoiden välistä fyysisyyttä tai romanttisia tunteita, kun he ovat aikuisia.

Arkinen kodin askareiden jakaminen ja niiden ympärillä käyty keskustelu on ehkä vielä sitäkin merkittävämpää henkilöahmojen parisuhteen kannalta. Sen lisäksi, että se on vain toiminnan jakamista eli kuka tekee mitäkin, se on myös sitoutumisen ja hellyyden osoittamista verbaalisesti ja teoilla sekä huumoria pariskunnan välillä. Hyryn *Unissa* on useita tilanteita, joissa Pietari ja hänen vaimonsa Hanna jakavat tehtäviä, joita heidän kotiinsa kuuluu. *Unin* kerronnassa nämä tilanteet ovat usein hyvin suoraan esitetty niin, että toinen kysyy ja toinen vastaa:

-No mitä aiot, kuulen Hannan äänen.

-Niin minäkö.

-Niin. Minä aion mennä tutkimaan marjapensaita. (*Uni*, 28)

Tilanne on pieni, mutta vastaavanlaisia ajatusten ja tehtävien jakamisia Pietarin ja Hannan suhteessa on paljon. Usein Hanna pyytää tai kehottaa Pietaria kauppaan tai leikkaamaan nurmikkoja, ja sitten tekee itse toista asiaa, useimmiten ruokaa. Hanna kutsuu Pietarin syömään työn keskeyttäen tai sen lopuksi. Osallistuminen arkeen on tärkeää ja merkityksellistä. Se on työn tekemistä toisen puolesta, sellaisten töiden tekemistä joita toinen ei mielellään tekisi sekä sen osoittamista, että on sitoutunut yhteiseen arkeen. Pietari kommentoi kiittävästi ruoasta, tai Hanna pyytää tekemään toimituksia puolestaan joka tapauksessa ”toinen tekee toista ja toinen toista”. Pietarin ja Hannan tiedossa on selvästi se, millaiset tehtävät kuuluvat kummalle. Välillä asioista puhuminen on käytännön tehtävän kannalta turhaa. Pietari ja Hanna voisivat vain tehdä itselleen sopivat askareet, mutta puhuminen on myös hellyyden ja välittämisen osoittamista. Se on tiedon jakamista, jonka vain he tietävät ja ”turhien asioiden ääneen sanomista”.

Taivaslaulussa tehtävien jakamista ei ole kerronnassa esitetty aivan suoraan kuin Hyryn, vaan kertoja useammin kuvaa Viljaa tai Alekskia arjen askareissa. Arkisiin asioihin osallistuminen on selvää ja tärkeää. Kuvataan tilanteita, joissa Vilja tai Alekski ryhtyvät laittamaan ruokaa, hoitamaan lapsia, hakemaan joulukuusta tai tekemään pihatöitä. Työhön ryhdytään, se on osa perhe-elämää ja toimivuutta. Vilja toimii kertojana, ja kuvailee puolisoaan: ”Tummatukkainen mieheni luutuaa keittiön tasoja punaisissa villasukissa. Tummatukkainen mieheni lakaisee keittiön lattiaa sammalenvihreässä villapaidassa.” (*TL*, 158) Tilanne on esteettinen, Vilja kuvailee miestänsä tummatukkaiseksi ja hänellä on sammalenvihreä villapaita päällä, villasukat jalassa. Se, että Alekski siivoaa, on Viljalle tärkeää. Tekeminen ja toimeliaisuus ovat rakkautta ja läsnäolon osoittamista.

Tilanne on myös mahdollisuus seurata omaa puolisoa hetki etäältä. Rauhalan romaanissa töiden jakautuminen menee osittain eri tavalla kuin Hyryllä. Pietarin ja Hannan tehtävät ovat vakiintuneet ja perinteiset. Rauhalalla perinteiset miehen ja naisen roolit kotona eivät ole yhteisön ympäristöön nähden niin perinteiset. (esimerkki)

Hyryn kertoja on toimelias romaanin alusta loppuun sitoutuen uunin rakentamiseen intohimoisesti. Välillä mennessään makuulle Pietari pohtii tekemistä ja joutenoloa, joista ensimmäistä hän arvostaa enemmän. Hän pohtii, kuinka aina aloittaisi reippaasti. Suorittaja Pietari ei kuitenkaan ole. Kaikki tapahtuva on esteettistä ja positiivista ja perinteitä kunnioittavaa. Tehtävillä asioilla on muukin tarkoitus kuin tehokkuus. Käydessään kaupassa, Pietari ei osta kaikkea kerralla. Hän ostaa sopivan määrän, niin että tulee taas uusi kauppareissu ja työn keskeytyminen. Hän pohtii matkan ostoksia, myyjää ja hinnan ja laadun suhdetta. Kaikella rakentamisessa on esteettinen puolensa, muuraaminen ja tiilien asettelu tehdään huolella, koko ajan tehden muttei kiirehtien. Työn tekemisellä on muukin tarkoitus kuin päämäärän saavuttaminen. Se on jotain inhimillistä, ihmiselle tärkeää, ja olemiseen olennaisesti kuuluvaa. Se on myös luontoon uuden rakentamista, tai vanhan rakentamista, sillä Pietari haluaa rakentaa pihapiiriinsä vain vanhaa. Ei ole tärkeintä saada paljon aikaan, vaan että tekee ja tekee hyvin.

”Uskovaisissa kauneinta on rakkaus joka työtä tekee. Kun vilja on korjattu ja jyvät jauhettu, kun rieskat on paistettu leivinuunissa ja limput pyöritetty pöydänmittaisiksi riveiksi, on kaikki niin kuin tarkoitettu on.” (TL, 265)

Rauhalankin romaanissa puhutaan työn arvostamisesta. Päähenkilöt ovat hyvin toimeliaita: tekevät kotityöt, osallistuvat yhteisön tapahtumiin ja hoitavat perheen asioita aktiivisesti. Aleksin suhtautuminen työhön on osittain ristiriitainen hänen kotitaustansa vuoksi: ”Aleksi oli kasvanut kodissa, jossa oli kaksi pyhää asiaa ylitse muiden. Usko ja työ. Työ ja usko. Työusko. Uskotyö.” (TL, 30) Työnteko Aleksin isällä ja perheessä on mennyt perheen edelle. Työ on jotain millä ihmisen olemista ja arvoa tietyssä mielessä mitataan. Se on ansiokasta ja tuottaa konkreettista tulosta. Aleksin ristiriita työntekoon syntyykin siinä, että isä on laittanut työn ja uskon perheensä ja perhekeskeisen, rakastavan ja hellän isäroolin etusijalle. Lapsilta on vaadittu työntekoa, ja reipas työnkuva on osana miehisyttä. (lähde puuttuu) Nuorena Aleksin havahtuu herkkään luonteeseensa. Aleksin äiti opettaa Aleksin leipomaan ja tekemään perinteisesti ”ei miesten töitä”, ja tästä Aleksin saa veljeskunnaltaan kuullakin.

Uskon ja työn suhde on opillisesti keskeinen kysymys lestadiolaisuudessa ja ollut osa kristinuskoa alusta alken. Jouko Talosen mukaan ”lain ja evankeliumin” suhteesta on keskusteltu kaikissa luterilaisen kirkon herätysliikkeissä, joista erityisesti lestadiolaisuudessa on aina ollut erimielisyyksiä. (Talonen 2014) Vahva elämäntapa, joka lestadiolaisuudessa elää, on herättänyt keskustelua siitä, pidetäänkö maallisia tapoja (meikkaus, ehkäisykielteisyys, tv-kielteisyys, ym.) uskonkysymyksinä. Elämäntyyli on vallitseva, ja *Taivaslaulun* kertojan mukaan säädökset tai normit jotka yhteisössä vallitsevat koskevat pitkälti naista ja naisen kehoa. Maallisen työn lisäksi, työllä on siis myös uskonkysymyksenä tärkeä ja keskeinen asema. Erityisesti nuoret sukupolvet ovat kyseenalaistaneet vahvat normit etsien vastauksia perinteiselle elämäntyyliä.

Jumala on antanut minulle kaksi äitiä

Ville Vuolanto kirjoittaa artikkelissaan ”Historian jäljet *rannalla*”, että tämänhetkisellemme perhehistorialliselle tutkimukselle on keskeistä ihminen ja ihmisen kokemuksen pitäminen sen lähtökohdaksi. Vuolannon mukaan perhehistoriallisella tutkimuksella on ”kriittinen funktio”. Nykypäivässä puhuttavat ilmiöt, kuten identiteetti, avioliitto, maahanmuutto ja työ. Vaarana tällaiselle otteelle on liian anakronistinen ote:

”suoraan nykypäivän kysymyksenasetteluista nousevien teemojen pitäminen tutkimuksen suhteen tärkeämpinä kuin mitä ne menneessä todellisuudessa ovat olleet. Samalla menneelle kokemukseksi paremmin oikeutta tekevät teemat ja kysymyksenasettelut saattavat jäädä syrjään. Menetelmällisesti yhteiskunnalliset prosessit, kuten modernisaatio, ja rakenteet ovat enää harvoin lähtökohdiksi perhehistorian tutkimukselle.”

Kuitenkin tutkittaessa yksilön tai ilmiön reunaehtoja on otettava huomioon yhteiskunnalliset rakenteet. Vuolanto täsmentää: ”Syntymä, kuolema ja avioituminen rakentavat ne puitteet, joissa arkea eletään, ja tätä kautta sosiaalitieteellinen ja demografinen tutkimus tulee voimakkaasti esiin myös perhehistoriassa.” Vuolannon artikkeli on osa monitieteistä tutkielmaa *Hajoava perhe : romaani monitieteisen tutkimuksen välineenä*. (toim. Hyvärinen, Oinonen ja Saari 2015) Teoksessa kirjallisuuden, historian ja yhteiskunnan tutkijat käsittelevät omista näkökulmistaan Ian McEwanin romaania *Rannalla* (2007)

Taivaslaulun ja *Uunin* perhekäsitystä tulkitessa on otettava huomioon kertojan kokemus ja laajempi kulttuurinen tai yhteiskunnallinen prosessi. *Taivaslaulun* kertoja ei voi suoraan samaistua yhteisön perhekäsitykseen, ja joutuu samalla vasten aikaisempaa ymmärrystään maailmasta. Kertojan perhekäsitystä analysoitaessa on väistämätöntä tulla sen rajoille: mistä käsitys

on syntynyt, mikä siihen tällä hetkellä vaikuttaa? Kokemuksellisuuden kautta yksilön perhekäsityksestä syntyy laajempi kuva muutoksesta, joka perhekäsityksessä on tapahtunut. Hyryn kertoja on toisenlainen, ja rakentaa tässä sillan romaanien välille. Kertoja edustaa aikaisempaa sukupolvea ja perhekäsitystä. Romaanit rinnakkain avaavat sekä yksilöllisen kokemuksen reunaehtoja, että perhekäsityksen eri tasoja ja niissä tapahtuvaa muutosta. Tamara Harevenin (1977) kehittämä aikatasoihin perustuva jako havainnollistaa perhekäsityksen monitasoisuutta ja antaa mallin tulkita pitempien aikavälien tekijöitä. Yksilön oma elämäkulku (*individual time*), perheen tapahtumat (*family time*) sekä laajemmat yhteiskunnalliset tai kulttuuriset ilmiöt ja prosessit (*historical time*) muodostavat tulkinnalle kehikon, joiden varassa toimintaa ja tekstiä voi analysoida.

Perhe käsitteenä ja ilmiönä on kulttuurisidonnainen, hitaasti muuttuva ja kussakin tilanteessa sen määritelmä rakennetaan uudelleen. Käsite on monitasoinen ja merkitsee usein yksilölle, perheyhteisölle ja yhteiskunnalle eri asioita. Perhe on sekä yhteiskunnallinen instituutio että ideologisen puheen ja symbolijärjestelmän tuotos: fyysisesti olemassa ”lihaa ja verta” ja ainutkertainen, sitovia määritelmiä kaihtava järjestelmä. (Vuolanto 2015) Perhe ja sen lähikäsitteet kantavat pysyviä ja muuttuvia merkityksiä. Käsitteet ja sitä kautta käsityksemme perheestä ja sen rakentumisesta voivat olla hyvin erilaisia. Vuolanto toteaa:

”Hankalaa on jäljittää -- sitä, miten erilaisiin tunteisiin viittaavat sanat ovat muuttaneet merkitystään vuosisatojen tai huomattavasti lyhyempien ajanjaksojen kuluessa. Mitä tarkoittaa kaipaus tai epätoivo, tai mistä puhumme, kun puhumme rakkaudesta, kuten Raymon Carver (1986) osuvasti kysyy.”

Tutkittaessa romaaneja ajallisena jatkumona saadaan kuva muutoksesta, joka perhekäsityksessä (yhteisössä) on tapahtunut tai tapahtumassa. Rauhalan kertoja tiedostaa muutoksen, reagoi siihen ja päätyy itsenäisiin ratkaisuihin. Hyryn kertoja ei problematisoi ja elää myöden perheensä elämää positiivisessa vireessä. Sukupolvinen ero kirjailijoiden ja kertojien välillä rakentaa kiinnostavan jännitteen, mutta myös kerronnasta ja merkityksistä rakentuvan sillan teosten välille. Hyry ja kertoja ovat aikaisempaa sukupolvea kuin nykykirjallisuuden sijoittuva Rauhalan kertoja.

Vertailussa huomio kiinnittyy myös siihen, miten Rauhalan kertoja havaitsee perhekäsityksessä käytännön kuin käsitteiden tasolla muutoksen. Kertoja on modernin maailman ihminen jota mennyt taustoittaa, ja jonka kautta hän nykyhetkeä elää. Sekä ajallisesti mennyt että nykyhetkessä vallitsevat käsitykset, joista kertoja ja tämän sukupolvi alkavat irtaantua. Ajallisesti mennyt yhteisöä ja sen ulkopuolista todellisuutta, historian mukana käsitykset yksilöstä, perheestä ja yhteisöstä ovat muuttuneet. Nykyihminen pyrkii löytämään paikkansa jatkumolta. Menneellä

tarkoitin myös kerronnan nykyhetkeä, yhteisön yhteisenä pitämää ääntä, johon kertoja ei täysin kykene samaistua. On tapahtumassa muutosta, mutta nykyhetkessä rinnakkain elää kahden eri ajan ihminen.

Taivaslaulun perhekäsitys poikkeaa romaanissa henkilöhahmojen valtavirrasta. Hyryn maailma ei ole vastakohtainen, mutta se myötäilee yhteisön elämää ja jättää kritiikin sanomatta tai ei koe sellaista. *Uunin* kertoja ja maailma heijastelevat sitä olemisen tapaa, johon Rauhalan kertoja reagoi. Rauhalan romaanin kertoja vuoroin toivoisi toimivan yhteisön normin mukaan ja vuoroin kyseenalaistaa vallitsevia normeja syvästi. Elämässä vastaantulevat tilanteet ja henkilöiden tietous maailmasta estävät täydellisen samaistumisen. Hyryn kertoja mukautuu yhteisöön ja elää tätä osana. Maailma ei kuitenkaan vastaa täysin siihen, mitä Rauhalan kertoja ihannoit tai vastustaa. Rauhalan kertoja esittää todellisuuden vahvana ja hallitsevana ja samaistumisen tarve on suuri. Rauhalan yhteisökuvauksessa on patriarkaatin piirteitä. Miehillä on erityinen asema vallan ja ”huolenpidon” käyttäjinä perheissä ja yhteisössä. Niin myös miehet toimivat perheen ja suvun kurinpidollisina ylläpitäjinä. Erityisesti Aleksin isä edustaa tätä tyyppiä. Naisen asema on selkeästi heikko ja sitä problematisoidaan. Hyryn kerronta ei edusta tällaista yhteisön kuvausta edes viitteellisesti. Yhteisöön kuulumisen esiintyy vapaana eikä kertoja pohdi samaistumisen, erilaisuuden, identifioitumisen tai painostamisen teemoja. Positiivinen sävy on jatkuvasti läsnä. Pariskunnan välillä vallitsee perinteiset normit, mutta suhde on välittävä, tasaväkinen ja huumorintajuinen.

Silta Hyryn kerronnan välille syntyy tässä. Hyryn maailma on mutkattomampi. Aikaisemman sukupolven kertoja on sinut perheensä ja yhteisönsä kanssa. Pietari ja Hanna elävät omaa kahdenkeskistä elämää mutta yhteys side ja perheeseen on vahva. Osittain perhekäsitys näyttääkin liikkuvan keskeltä kauemmaksi ja takaisin, Pietarin ja Hannan suhteesta etäälle yhteisöön palautuen takaisin pihan ja pirtin ympäröihin. Hyryn kerronnassa on paljon sitä vanhaa perhemallia, johon Rauhalan kertoja toisaalta tahtois samaistua mutta josta toisaalta jo pitkälti eroaa. Malli on perinteinen, konservatiivinenkin. Huomioitavaa on, että vaikka Hyryn romaani esittää melko perinteisen mallin miehen ja naisen rooleista parisuhteessa, ei se kuitenkaan ole patriarkaalinen sen nykyisessä merkityksessä. Parisuhde näyttyy tasapuolisena ja mutkattomana henkilöhahmojen välillä. Pietarin puolison Hannan ääni ei juurikaan pääse kuuluviin, sillä Pietarin työ ja ajatukset saavat vallan kerronnassa. Jos luotamme kertojaan, voisi kuvaila Pietarin ja Hannan suhdetta aidoksi, kestäväksi, välittäväksi, huumorintajuiseksi ja tasavertaiseksi. Päättelemällä lyhyistä Pietarin ja Hannan tavasta kommunikoida ja jakaa perheen tehtäviä molempien mieltymysten mukaan, voi päätellä tasapainoisesta suhteesta paljon.

Rauhalan kertoja on moderni nykymaailman kokija, joka taustojensa avulla pyrkii ymmärtämään nykytodellisuutta. Rauhalan romaanissa siis yhteiskunnallinen aika, perheen aika ja yksilön aika kietoutuvat ilmeisemmin toisiinsa kuin Hyryn kerronnassa. Yksilön tasolla romaani kertoo Viljan ja Aleksin tarinat nuorista aikuiseksi ja lapsistaan ja perheestään huolehtiviksi vanhemmiksi. Perheen tasolla romaani on kuvaus perheen perustamisesta, lasten syntymästä, perheen dynamiikan reagoinnista seuraaviin tapahtumiin. Yhteiskunnan tasolla perhekuvaus on kertomus ehkä yhteisöstään poikkeavista vanhemmista, naisten asemasta yhteisössä, isän ja äidin rooleista ja hengellisestä väkivallasta, joka seuraa, kun yhteisö käyttää valtaa jäseniinsä. Yhteiskunnan ja kulttuurin tasolla mukana on siis 2000-luvun alussa alkanut keskustelu. Modernisaation seurauksesta muutos yhteiskuntaan, perheeseen ja yksilöön.

Taivaslaulun kertoja puhuu jo romaanin ensilehdillä kasvattamisesta. Kertojana on Vilja, joka pohtii ”mistä kasvatus alkaa”. (TL, 7) Kasvatus on vanhempien tehtävä, johon Vilja ja Aleksin suhtautuvat vakavasti: ”Kerronko ensin löytämisen ilosta, katoamisen surusta vai pelon voittamisesta.” (TL, 7) Lukijalle ei ilmoiteta ollaanko tässä tilanteessa tarinan tapahtumien suhteen alussa vai onko kyseessä takauma. Ensimmäisen ja viimeisten lasten kohdalla nämä sanat Viljalta merkitsevät ja painavat eri tavoin. Joka tapauksessa kertoja puhuu minämuodossa kasvatuksesta ja pitää kasvattamista vanhempien tehtävänä. Tässä ei puhuta mitään yhteisön osallistumisesta kasvatukseen. *Taivaslaulun* perhekuva alusta alkaen on nykyaikainen ja tiedostava. Romaanissa kuvataan ydinperhettä, jonka vanhemmat suhtautuvat vanhemmuuteen vakavasti.

Alexi ja Vilja tekevät valtavirrasta poikkeavia ratkaisuja, mistä huolimatta perhe pysyy yhdessä. Romaanissa erityisesti Viljan kerrontaosuuksissa korostuu tahtotilan ja jaksamisen ja yksilön ja yhteisön välinen ristiriita. Jo aivan kerronnan alkuhetkillä Aleksin tiedostaa ongelman: ”— mikä oli se hetki, jolloin hänestä alkoi tuntua, että hänen rakkautensa aiheutti kärsimystä.” (TL, 10) Aleksin tahtoisi olla Viljan kanssa, mutta ”hän tuskin ehti oppia pitämään hyvänä, kun heillä jo oli lapsi, lapsia.” (TL, 9) Vilja edustaa yhteisössään erilaista ja ehkä uudenlaista naiskuvaa. Rajaa ei kuitenkaan ole vielä tarkasti vedetty, sillä Vilja tuntee painetta yhteisön naisten taholta sen sijaan että määrätietoisesti tekisi puhtaasti itsekkäitä valintoja. Yhteisö näyttää menevän perheen etusijalle siinä, millaista opetusta tai millaista ihmiskuvaa ylläpidetään.

Seuraavassa otteessa Vilja on palannut sairaalasta kotikäynnille ja Aleksin ei ole huomannut piilottaa myyjäistoimikunnalta saapunutta kirjettä. Myyjäisissä on kysymys varainkeruusta, joka tehdään talkootyöllä yhdistysten hyväksi. Kirjeessä pyydetään leipomaan myyjäisiä varten tuoreita leivonnaisia. Aleksin hermostuu, kun Vilja rupeaa töihin. Vilja puolustautuu: ”Näin tekee myös kaikki muut naiset, koko kaupungin perheenäidit pienten lasten ja isojen mahojen

keskellä, eikä ne ole levänneet viittä edellistä viikko niin kuin minä, vaan ne valvoo leipomisyön kaikkien vanhojen valvomisten päälle.” (TL, 234) Viljan on mahdotonta tässä tilanteessa toimia itsekkäästi. Kirje pyytää tai kehottaa leipomaan valtavan määrän leipomisia myyjäisiin, ja jos kaikki eivät osallistu ei myytävää ehkä ole riittävästi.

Kysymys on laajemmastakin ongelmasta kuin riittävästä myyntimäärästä. On oltava kuten muut, ja kaikki naiset tuntuvat pystyvän samaan suoritukseen: ”Ne on käsittämättömän lujia naisia, synnyttää lapset ja kerää rahat Jumalan valtakuntaan.” (TL, 234) Samalla kun Vilja pohtii jaksamistaan, hän pohtii työn jakautumista. Tehtäviin, joissa yhteisön kannalta tehdään opillisia tai esimerkiksi taloudellisia päätöksiä, ei oteta naisia. Naiset Viljan kokemuksen mukaan ovat kuitenkin käytännön toiminnan mahdollistajat: ”Mitä jäisi jäljelle ilman niitä naisia? Vain veljien myyjäiset kerran vuodessa, Päivämiehessä aukeaman kokoinen juttu ja somat myssypääkuvat--.. Tämä on kuule naisten valtakunta, sitkeiden työnaisten.” (TL, 234).

Naisten ja äitien on kyettävä suoritukseen, jollaista miehiltä ei odoteta. Edellisissä otteissa kuvataan sitä, miten Vilja asettuu tahdon ja jaksamisen väliin, ja miten perhe laajenee koskemaan koko yhteisöä ja yhteisön hyvän tavoittelua. Naiset ovat äitejä myös yhteisössä ja miehet myös yhteisön miehiä. Vilja on uupunut eikä jaksu kotona eikä yhteisön tehtävissä hoitaa asioita, joita häneltä odotetaan. Alekski kuitenkin ei ole odotuksia asettava mies, vaan odotukset tulevat yhteisön taholta. Kun lopuksi Alekski valitsee sterilisaation, perheen terveydentila tasaantuu. Perhekäsitys samalla kapenee koskemaan vain Viljan ja Aleksin perhettä. Alekski on tehnyt täysin itsenäisesti itsekkään päätöksen, minkä jälkeen on mahdotonta enää palata yhteisön sanelemiin normeihin.

Käsitteiden tasolla perhekäsityksen murros herätysliikkeessä tulee ilmi myös tilanteessa, jossa Aleksin isä ja muutama muu herätysliikkeen mies tulee Viljan ja Aleksin kotiin neuvomaan asioita kuntoon: ”Uskot tai et, sää oot syntiin sidottu, kunnes ymmärrät tekosi ja tuut katuvalle mielelle, eikä sua sen tähän enää voi pitää uskovaisena uskovaisien keskellä.” (TL, 252) Aleksin isä on kuullut blogikirjoituksista ja tuomitsee ne jyrkästi. Kirjoituksia pidetään liikkeen opetusten vastaisina: ”Mutta mää – me – ollaan luettu kaikki huolellisesti läpi, ja kyllä niissä kirjoituksissa nouset kaikella vikomisella ja katkeruella Jumalan valtakuntaa vastaan.” (TL, 248) Alekski kiistää väitteen sanoen, ettei blogin tarkoitus niinkään ole arvostella vaan pohtia uskonkysymyksiä. Aleksin mukaan blogialusta on tarjonnut turvallisen keskustelualustan niille, jotka halusivat rehellisesti keskustella.

Isä jatkaa kysyen Viljalta: ”—piätkö sää Aleksin kirjoituksia uskovaisen miehen kirjoituksina?” Tässä kohdin siis jo käytetään henkistä valtaa, kun isä määrittelee uskovaisen ja ei-uskovaisen. Isä sanoo inhimillisesti ajatellen haluavansa olla lapsensa puolella, mutta joutuu silti

todistaa lapsensa olevan syntiin sidottu ”koska rakastaa”. Isä siis valitsee yhteisön ennen perhettään ja edustaa näin perinteisempää perhekuva, jossa yhteisön ja perheen valinnat ovat samankaltaisia ja yksilön valinnanvapaus melko kapea. Alekski puolestaan kysyy: ”Isä, miksi sää puhut rakkaudesta ainoastaan silloin kun hylkää? Lapsena kuulin rakkaudesta vain silloin, kun piiskasit vyöllä. Aikuisena kuulen rakkaudesta eka kertaa nyt, kun lyöt uskon vyöllä.” (TL, 252)

Edellisessä tekstiotteessa rakkauden käsitteestä keskustelevat Alekski ja isä, ja Vilja on tilanteessa myös läsnä. Alekski edustaa isäänsä nähden lempeämpää ja modernimpaa mieskuvaa ja perhekäsitystä. Isä puolestaan valitsee yhteisön sanan ennen perhettään ja puhuu Aleksin mukaan rakkaudesta ainoastaan kun ”lyö”. Erilaiset käsitykset rakkaudesta, huolenpidosta ja uskosta saavat isän ja pojan vasten toistaan, vaikka lähtökohtaisesti tarkoitus molemmilla kaiketi on hyvä. Isä huolehtii ja noudattaa yhteisölleen kuuliaisuutta, kun taas Alekski kokee voivansa toimia omantuntonsa ja perheen voimavarojen puitteissa. Alekski on jo lapsena havainnut isänsä lyövän puhuessaan rakkaudesta, ja lähtenyt nuorena eri suuntaan rakentaen erilaista kuvaa miehuudesta ja isäroolista. Isä on vanhemman sukupolven tyyppi, joka yhteisön piirissä laajentaa perhekäsityksen koskemaan koko yhteisöä. Yksilöllä ei olisi vapautta puhua tai tehdä asioita, joita yhteisössä ei ole hyväksi nähty. Muutos ja toisinajattelu pelottavat, ja turvallisuuden tunne järkkyy, jos totena pidetyt asiat avataan ja niistä halutaan keskustella. Alekski taas keskustelulla haluaisi osoittaa yksilön ja sananvapautta sekä avoimuutta liittyen uskonasioihin. Viimeistään tämä kohtaus, jossa Alekski ja Vilja asettuvat Aleksin isän myötä koko yhteisöä vasten valinnoillaan ja tulkinnoillaan uskosta, osoittaa sen että Alekski ja Vilja joutuvat tekemään ratkaisun, jonka myötä heidän perhekäsityksensä muuttuu. Valtavirta kuuntelee yhteisön normeja niin tiiviisti, että käsitys yhteisöstä ja perheestä yhtyy toisiinsa. Alekski toteaa sen itsekkin: ”Jos pelkää, että menettää oman ja perheen rauhan, voi päätyä muihinkin ratkaisuihin.” (TL, 250) Alekski toimii perhe edellä, ja rajaa perhekäsityksen koskemaan ydinperhettään johon kuuluu hänen lisäksi Vilja ja lapset.

Hyryn kerronnassa perheellä on niin ikään keskeinen merkitys. *Uunissa* perhe esitetään niin että Pietari rakentaa ja toimii paljon yksin, mutta viettää ja jakaa elämää ja aikaa puolisonsa Hannan kanssa. He muodostavat yhden perheen. Pietarin ja Hannan aikuiset lapset ja lastenlapset täyttävät elämää. Lapset asuvat itsekseen, mutta perhekunta eli laajempi perhe kokoontuu lasten kodeissa ja Pietarin ja Hannan kodissa. Lapsenlapset suhtautuvat isovanhempiinsa kuin perheenjäseniin. Lapsenlapset kysyvät suoraan mitä työtä olisi tarjolla, ja saako tehdystä työstä palkkaa. He riitelevät isoisänsä kuullen ja auttavat Hannaa kotitöissä. Läheisestä suhteesta perheeseen kertoo myös Pietarin halu opettaa lapsenlapsensa kutsumaan itseään papan tai ukin sijaan ”vanhaisäksi” eli isoisäksi tai

toiseksi isäksi. Yhteiskunnallisella tai kulttuurisella tasolla kyseessä on osin vanhan tai menneen perhemallin kuvaus. Pietari kyllä tiedostaa, että kaupungissa on erilaista kuin heidän kotonaan, muttei tahdo kaupungin kiireisiin. Hän myös pitää hyvänä lastensa tapaa elää perhekeskeistä elämää nauttiessaan retkistä lastensa koteihin.

Rauhalan kertoja kyllä jo romaanissa taustoittaa kritiikin kohteitaan. Alekski kuvaa lapsuuttaan ja kertoo isäsuhteestaan, herätysliikkeen hoitokokouksiin viitataan puolestaan Viljan äidin kohdalla. Yhteisöllä on oma historia ja opetuksensa, minkä perintönä vahva käsitys perheestä on muodostunut. Nyt moderni ihminen ja nykykirjallisuuden kertoja ei asetukaan perhemalliin mutkitta. Perhe kuvataan kyllä tärkeänä ja rakkaana: lasten turvallisuudesta halutaan huolehtia, heidän kanssaan leikitään ja vietetään mukavia hetkiä, heidän kanssaan keskustellaan ja heille opetetaan uusia asioita. Taustalla kuitenkin kytee jo eritavoin kuin Hyryn kertojalla: Rauhalan kertoja havaitsee mahdollisen ja mahdottoman eron. Henkisen ja fyysisen terveydentilan laskeminen raskauksien jälkeen, pakottaa Viljan ja Aleksin kaventamaan perhekäsitystä vain omaa perhettään koskevaksi. He eivät voi toimia laajan yhteisön perhemallin mukaan, jossa yksikkö perhe sekoittuu laajempaan yhteisön ääneen. Rauhalan kertojahenkilöt ovat muutenkin modernin maailman henkilöhahmoja. Vilja on opiskellut Helsingissä eli ”kaupungissa” taidealaa. Taide vaikutti Aleksinkin heidän tutustuessaan: ”—kuvataide muljautti hänen sydämensä palvonta-asentoon.” (TL, 58) Kuvataide edustaa Aleksille jotain erilaista naiseudessa ja hänen silmiinsä osuikin taulu:

”Seinille oli kelpuutettu vain kaksi pienehköä taulua. Synkemmänsävyisessä maalauksessa laiha nainen oli raahustamassa työläästi pois kuvasta. Hänellä oli valkoinen puku ja siinä hyvin pitkä ja sotkuinen laahus, johon oli takertunut mitä kummallisimpia tavaroita, keskenjääneitä sukkakutimia, papiljotteja, repaleisia naistenlehtiä, virsikirja (vai oliko se Raamattu), rikki mennyt nukke, paketti terveyssiteitä, kaulin, kattila, tutti, vanhat rintaliivit ja vääntynyt perhekuva kultakehyksissä.”

Taulu ilmiselvästi kertoo Viljasta tai esitetyn todellisuudesta jotain. Alekski ei sen enempää tulkitse taulua kuin kuvaamalla sitä synkemmän sävyiseksi. Hänen huomionsa kohtaa toisenkin taulun: ”Valoisassa, naivistisesti toteutetussa taulussa pullea kukkamekkonainen istui punaisessa keinutuolissa, nauroi makeasti silmät kiinni ja suu ammollaan ja silitti sylissään torkkuvaa kissaa.” (TL, 59) Kaksi taulua ja kaksi naista. Kertoja toteaa vain: ”Viljalla oli selkeästi muitakin ajatuksia kuin miten päästä naimisiin ja tehdäkö kaikki juuri kuin tapana on.” (TL, 59) Tästä juuri on kysymys. Alekski havaitsee Viljassa jo varhain potentiaalia. Vilja on herttainen ja kaunis, mutta myös pohdiskeleva ja ajatteleva. Vilja voisi siis olla muutakin kuin mitä mitä odotushorisontti ennustaa. Alekski näkee lisää Viljan tauluja, minkä jälkeen hän lähtee syömään Viljan valmistamaa tuoretta

omenapiirakkaa vaniljakastikkeen kanssa. Alekski toteaa: ”Tosi hyvää piirakkaa. Ja nuo taulut on tosi hyviä.” Hän kysyy myös, saako tauluja katsoa enemmänkin mutta Vilja kieltää ”kun on niin paljon väkeä.” Joko väenpaljous rasittaa häntä tai sitten tauluharrastaminen on Viljalle henkilökohtaista ei yleisesti hyvänä pidetty harrastus. Alekski siis palaa myöhemmin taulujen luokse. Hän kuitenkin ehtii saada jo nopeasti kuvan Viljasta kahtalaisena ihmisenä ja naisena. Toisaalta Vilja on ihanteellinen juuri tuossa yhteisön asettamassa odotuksessa: hän on sopivan huomaamaton, kiltti ja ystävällinen kaikille, vieraanvarainen ja perinteinen. Yhtä aikaa Viljalla on oma maailmansa, joka on vain hänen omansa nimittäin kuvataide.

Alekski ja Vilja kohtaavat itsessään uudenlaiset odotukset ja arvot jo nuorena. Vasta, kun tilanne on niin pitkällä, että lasten tulo pakottaa heidät uusia ajatuksia tai arvojaan vasten, heidän on toimittava käytännössä. Alekski tekee valinnan Viljan puolesta, ja esittää tässäkin mielessä poikkeavaa kuvaa isästään, joka puolestaan on patriarkaalisen perinteen jatkaja. Patriarkaatille on ominaista keskeinen mieshahmo ja perheenpää, jolla on päätös vastuu ja –oikeus sekä huolta pitävä asenne perhekunnastaan. Aleksin isä toimii tässä omien arvojensa mukaisesti tullessaan Viljan ja Aleksin kotiin, mutta loukkaa Aleksin ja Viljan arvomaailmaa voimatta ymmärtää täysin miksi. Perustaessaan perhettä hän joutuu luopumaan haaveistaan lasten alkaessa täyttää arkea. Vilja on kuitenkin aloittanut akateemisen uran opiskelemalla alaa, joka ei suoraan tue perinteistä perheen ja kotiäidin mallia.

Rauhalan kertoja on nykymaailman kriittinen kokija ja kuvaaja. Kertoja kyllä tunnistaa entisen mallin ja yhdistä sen erityisesti valtavirtayhteisönsä malliksi. Perhekäsitys on Rauhalan kertojalle idyllinen toive ja vastus. Erityisesti Vilja kipuilee aiheen kanssa. Hän haluaisi kuulua osaksi ihailemiaan naisia, jotka kaikesta huolimatta jaksavat yhteisön äänen mukaista elämää. Toisaalta hän vastustaa tätä ja kuulee oman individuaalin äänensä. Hyryn kertoja on osa tuota Rauhalan kertojan valtavirtaa. Kertoja ei problematisoi yhteisöä vaan kuuluu tähän ”muutta mutkitta”. On otettava huomioon, että Hyryn kertoja on mies kun taas Rauhalan kertoja tai fokalisoija on pitkälle nainen. Pietarin puoliso Hanna ei saa voimakkaasti ääntään kuuluviin, muttei protestoi vastaanakaan. Hannan ja Pietarin suhde kuvataan perinteisenä, mutta yhtä aikaa tasa-arvoisena. He jakavat arkea, ovat ystäviä ja rakastavat toisiaan. Tekevät asioita yhdessä, marjastavat ja sen sellaista. Kuitenkin miehen ja naisen roolit ovat perinteisemmin läsnä: Pietari rakentaa ja Hanna laittaa ruokaa, jos näin voi kärjistä. Edellisessä perhekäsitykset siis yhdistyvät. Hyryn kertoja edustaa jotain sellaista mitä Rauhalan kertoja osittain tahtoisi olla tai mihin tahtoisi samaistua.

Luonto

Metsän puista he ovat pitkiä suorja mäntyjä

Elina Ojala (2017) on tutkinut suomen kielen pro gradu –työssä *Taivaslaulun* sisältämiä luontometaforia. Ojalan työ keskittyy luontometaforiin tutkien ihmistä ja inhimillistä kokemusta. Inhimillisiin kokemuksiin ja ihmisyyteen liittyviä luontometaforia on romaanissa runsaasti. Luonnon kautta kuvaaminen on ilmeistä, sillä luonto ja ympäristö esiintyvät kerronnassa jatkuvasti eri yhteyksissä. Edellinen toistuu Rauhalan kertojan lisäksi Hyryn romaanissa. Kotipihalla ja metsässä vietetään aikaa, luontoa ihmetellään ja kunnioitetaan, luonnosta peräisin olevien kielikuvien ja sanojen avulla kuvataan elämää. Vuodenaikojen vaihtelu rytmittää elämää: marjat on poimittava, kuusi on haettava, muuttolinnut lähtevät ja saapuvat. Vuodenkierto rytmittää arkea. *Taivaslaulussa* vuodenaikojen vaihtelulla on myös allegorinen asema ja yhteys henkilöhahmojen mieleen. Romaanin lopussa, samalla kun asiat alkavat Aleksin ja Viljan perheessä rauhoittua, saapuu kevät: ”Kukat nousevat maasta, laulun aika on tullut.” (TL, 281)

Vanhoillislestadiolaisuus on evankelisluterilaisen kirkon alla tai yhteydessä toimiva herätysliike. Ihmisen suhteella luontoon on kristillisessä opetuksessa pitkä perinne ja yhä merkittävä asema. Yhtenä keskeisimpänä Raamatun kohtana ympäristön ja luonnon puolesta on pidetty ensimmäisen Mooseksen kirjan luomiskertomuksen kohtaa: ”Ja Herra Jumala otti ihmisen ja pani hänet Eedenin paratiisiin viljelemään ja varjelemaan sitä.” (1.Moos. 2:15) Ihminen asetetaan osaksi Eedeniä, ja Jumala sanoo: ”Syö vapaasti kaikista muista paratiisin puista, mutta hyvän- ja pahantiedon puusta älä syö, sillä sinä päivänä, jona sinä siitä syöt, pitää sinun kuolemalla kuoleman.” (1. Moos. 2:16-17) Mooseksen kirjan syntiinlankeemuskuvauksen ohessa annettu käsky viljellä ja varjella luontoa on toiminut esikuvana jo pitkän kristityille suhteessa luontoon. Tilanhoitajaetiikan keskeisin ajatus on, että ihminen on laitettu luontoon tilanhoitajaksi, jonka tulisi viisaasti pitää ympäristöä hyvänä viljellen ja varjellen sitä. Tilanhoitajaetiikka kumoaa näkemyksen, jossa ihmiselle on annettu vallita luomakuntaa ja tuo mukaan vastuun ja huolenpidon.

Luonto ja ympäristö ovat ihmisen elinympäristöä ja omistamaa, ja Jumalan luomaa tilaa. Tämä näkyy siinä, miten henkilöhahmot huolehtivat pihatöistä, hyödyntävät luonnon antimia ja toisaalta hiljentyvät metsässä ja pihamaalla ja noudattavat luonnon kiertoa. Toiminnallisesta hyötysuhteesta luonto jatkuu paikaksi kulkea, hiljentyä, rauhoittua ja ajatella. Luontosuhde on kahtalainen ja muistuttaa tilanhoitajaetiikkaa. Luonnosta hyödytään, mutta se on myös paikka ilman hyötyä. Tilanteisiin, joissa henkilöhahmot rauhoittuvat metsässä, liittyy usein tarkka ympäristön, lintujen, kasvien ja säätilojen tarkkailu ja havainnointi. Näissä tilanteissa henkilöt myös tarkentavat

elämänkulun laajempaan pohtimiseen, olemassaoloon, ilmiöihin. Rauhoittumisen ja ihmettelyn ympäristönä luonto on Jumalan luomaa ja ihmettä. Seuraavassa tilanteessa lapset ensin löytävät toukkia: ”Isi, kato, mitä täällä on! Me löyettiin terhomatoja, kamalasti terhomatoja!” (TL, 25) Toukat muuttuvat perhosiksi lasten tahtoa vastaan ja Vilja alkaa kertoa luonnon kiertokulusta ja sen varjelemisesta: ”Puhutaan perhosista vähän lisää, Vilja aloitti, ja lapset hiljenivät hänen lähelleen. – Perhosilla on meille tärkeää asiaa--. Joskus elämä muuttuu. Joskus täytyy luopua. Niin kuin nyt. Perhonen on vain hetken toukka. – Niin kuuluu olla.” (TL, 25) Pienten perhosen toukkien kautta Vilja kertoo lapsilleen itselleen tärkeän asian: ”Ihmisen tehtävä on oppia hyväksymään perhosen kasvu ja lento, vaikka se on vaikeaa, kun tekisi mieli pitää omana. – Sitä paitsi perhosta voi silti rakastaa, vaikkei se ole purkissa.” (TL, 25) Opetus lapsille on hyvin kristillinen. Luonto on Jumalan omaa, eikä ihminen voi sitä täysin omistaa.

Uunin Pietari ja Hanna marjastavat ja liikkuvat luonnossa paljon ja ihmettelevät sitä. He siis ymmärtävät ympäristön esteettisen arvon ja uskonnollisessa yhteydessä ihmettely on Jumalan luomistyön ihmettelyä. Luonto on paikka rauhoittumiselle, ja yksin ja yhdessä ololle. Luonto antaa ympäristön, siellä eletään ja sitä kunnioitetaan. Kuten olen jo aikaisemmin maininnut, *Uunissa* on useita siirtymiä konkreettisesta kuvauksesta Pietarin havaintoihin ja pohdintaan. Siirtymät rakentuvat niin, että Pietari katsoo ulos tai katsoo maisemaa, havainnoi sitä ja sen jälkeen alkaa pohtia. Usein Pietari ihastelee keväistä tai kesäistä luontoa tai päätyy kuvaamaan muita asioita. Seuraavassa Pietari kuvaa kotiinpaluuta ja poissaolonsa aikana tapahtunutta muutosta ympäristössään:

”Pietari katsoi. Vaikka nyt on eri tilanne, kaikki on saman näköisiä kuin lähtiessä, männyt ja kuuset, kellastuvat koivut ja punapilkkuiset tuomet, liiterin nurkalla sininen katos ja vieressä pukkien päällä Käyrän Uunon aitasta löytyneet pitkät leivinlaudat aina kaksi vierekkäin.” (*Uuni*, 287)

Asiat, jotka Pietarille merkitsevät ovat hyvin luonnonläheisiä ja käytännöllisiä: liiterin sininen katos, leivinlaudat, männyt, kuuset ja koivut. Pietarin suhde ympäristöön on myönteinen ja käytännöllinen. Luonto on esteettinen ja itsessään riittävä, mutta sitä myös hyödynnetään. Jumalan luomaan tilaan Pietari rakentaa rajoja tehdessään rakennuksia ja jättää jäljen käsiensä töistä. Pietari ei käytä uusia rakennusmateriaaleja tai -tekniikoita, eikä siinä mielessä rakenna uutta vaan korostaa luonnonmukaisen ja perinteikkään arvoa.

Taivaslaulun kertojan suhde luontoon on monitahoisempi ja jännitteisempi kuin *Uunin*. Vilja ja Aleks eiivät kykene aina ymmärtämään yhteisön dynamiikkaa ja tapahtumia ihmisten välillä. Luonto saa merkityksen myös Jumalan luomana, ihmisistä vapaana alueena. Yhteisön ihmisten

väliset ongelmat eivät ulotu luontoon, vaan luonto tarjoaa ihmisistä vapaan tilan olla juuri sellainen kuin on. Ihmiset ovat kuitenkin myös velvollisia huolehtimaan ja kantamaan vastuun ympäristöstään. Kertojan toinen ääni esittää yhteisön luontosuhteen ja luonnollisen elämäntavan suorastaan ylistävässä ja kauniissa valossa.

Kertoja väittää liikkeen ulkopuolisten ihmisten eli ”tämän maailman” vieraantuneen luonnonläheisestä ja -mukaisesta elämästä: “Tämä maailma rakastaa sarjakuvahahmoiksi jalostettuja sukupuolia, erityisen miehiä ja erityisen naisia, jotka heijastelevat toistensa kiillotetuilta pinnoilta vain itseään.” (TL, 36) Kertojan mukaan yhteisön ulkopuoliset ovat etääntyneet ihmisen ja luonnon välisestä harmoniasta ja elävät ihmisten välisessä ja ihmisten luoman arvojärjestyksen piirissä. Aiemmin perhekuvaa käsitellessäni annoin esimerkin Viljan monologista. Luonnon ja ihmisen välistä suhdetta ja idylliä kuvaamaan sopii samainen tunnustus:

”Minä rakastan kohtuullisia miehiä ja kohtuullisia naisia, jotka ymmärtävät luonnon ihmisessä ja ihmisen luonnossa. Rakastan pitkospuilla vieretysten käveleviä tuulipukumiehiä ja –naisia. Rakastan tunturissa perätysten hiihtäviä reppuselkämiehiä ja –naisia.” (Taivaslaulu, 36)

Viljaa mukaan on tärkeää ymmärtää ihminen luonnossa ja luonto ihmisessä. Luonto on suuri osa ihmistä, ja ihminen kuuluu luontoon. Viljan mukaan tällaista ajatusta seuraa kohtuullisuuden ja arkisen, tavallisen tai maanläheinen ihanne. Viljan maailmassa ihanneihmiset ovat ”pitkospuilla vieretysten käveleviä tuulipukumiehiä ja –naisia” ja ”perätysten hiihtäviä reppuselkämiehiä ja –naisia”. Ihanneihmiset on kuvattu luonnossa ja lähellä toisiaan. Sen sijaan että Vilja kuvailisi uraihmiä, moderneja, kaupungissa asuvia kiireisiä ihmisiä, hän kuvailee kiireettömiä ihmisiä, joille tärkeimpinä asioina näyttäytyvät perhe ja luonto, sekä luonnollinen ikään ja vanhenemiseen kuuluva järjestys. Viljan tunnustuksellisessa puheenvuorossa on kuitenkin havaittavissa erilaisia sävyjä. Luettelomainen kerronta, siitä mitä ”rakastaa” vaikuttaa myös todistelulta: näin on hyvä, tämä on oikein. Elämäntapaa tulee puolustaa, jotta se yksilön elämässä henkilökohtaistuu. Kun yhteisö vastustaa modernia ja maallistunutta maailmaa tänäkin päivänä, on luonnollista, että luontosuhteen ja luonnollisen ihmisyyden korostaminen on osa yhteisön jäsenten elämää.

”Koko metsän piti olla samanlainen mäntymetsä.”

Oman tutkielmani kannalta Ojalan tutkimus on hyödyllinen pyrkiessäni hahmottamaan luonnon merkitystä kertojalle ja toisaalta yhteisön vaikutusta luontoon. Ojala esittää tutkielmassaan kaikki luontoa koskevat metaforat ja tulee päätelmään, jonka mukaan yli 90% aineiston metaforista

keskittyvät ihmiseen ja inhimilliseen kokemukseen. Määrällisesti tällaisia metaforia on yhteensä 247 kappaletta. Kuvasin jo, millainen toisaalta käytännöllinen ja toisaalta hengellinen ja henkinen suhde henkilöillä on luontoon.

Olen tutkielmassani pohtinut luonnonläheisen ja luonnollisen elämäntavan korostumista herätysliikkeessä. Olen antanut tekstiesimerkkejä, joissa Vilja puolustaa elämäntyyliä tunnustuksen omaisesti tai käytännön elämän esimerkkejä Hyryn tai Rauhalan teksteistä, joissa luonto on tavalla tai toisella läsnä. Uskonnollisen yhteisön ja luonnon ja ympäristön suhteen esittämisessä Ojalan tutkielma oli avuksi. Ojalan mukaan *Taivaslaulussa* hengellisen yhteisön metaforat luonnehtivat vanhoillislestadiolaista yhteisöä tai muita sen ulkopuolisia kristittyjä. Ylätason käsittemetäfora on IHMINEN ON PUU, ja se jakautuu kolmeen: HENGELLINEN YHTEISÖ ON METSÄ, KRISTITTY ON PUU, VANHOILLISLESTADIOLAINEN ON MÄNTY. (Ojala 2017, 73)

Tutkielmani lopuksi käsittelem vielä yksilön ja yhteisön ja puukuvaston suhdetta. Parhaimmillaani sitä valottaa eräs *Taivaslaulun* loppuun sijoittunut keskustelu, jossa Vilja ja Aleksi keskustelevat varovaisesti yhteisöstä ja tulevaisuudestaan. Tilanne alkaa, kun Vilja istuu pihakeinussa ja ”katsoo mielteliäänä metsään päin” (TL, 267) Metsä on luonnon metsä, jota Vilja tarkkailee pihakeinusta, mutta istuessaan rauhassa hän vaipuu ajattelemaan kulunutta päiväänsä. Päivä pitää sisällään rauhallisia ja hyviä asioita. Masennus on alkanut parantua, hän on palannut kotiin, ”pimentäviä verhoja ei enää tarvittu, valo sai virrata pohjoisikkunasta esteettä ja nyt ikkunan sivussa liehui marimekon kirjava räsymattokangas.” (TL, 267) Aleksi tulee paikalle, ja sanoo Viljalle ”Puhutaan puista,--”. Näin Vilja ja Aleksi alkavat puhua puista, vaikka he puhuvatkin yhteisöstä ja itsestään. Keskustelu on heille tarpeellinen monia vaikeita vaiheita seuraava keskustelu molempien tuntemuksista yhteisössä: ”Vilja oli kaunis ja eloisa. Vilja puhui männyistä. Aleksi asetti sanansa huolellisesti, jottei luokkaisu ja puhui kokonaisesta sekametsästä. Eikä Vilja lakannut katsomasta rakastavasti.” (TL, 268)

Vilja puhuu männyistä. Hänen yhteisönsä on hyvin yhtäläinen ja hänelle yhteisön jäsenet ovat ”pitkiä suorja mäntyjä”. Mutta kertoja toteaa, että ”Aleksi oli myös puu”. (TL, 268) Ilmaisulla ”myös” kertoja korostaa Aleksin erilaisuutta suhteessa muihin jäseniin ja toisaalta yhteisöön kuulumista: ”Hän ei ollut voinut valita maata, johon hänet istutettiin. Ei toisia puita, joiden seuraan hänet asetettiin.” (TL, 268) Vaikka romaani pitkälti on Viljan kertoma tai fokalisoija, on Aleksi kuitenkin keskeinen henkilö yhteisöön nähden. Aleksi kirjoittaa blogia ja erottautuu siinä tietoisesti yhteisön valtavirrasta. Aleksi oli kokenut erilaisuutta suhteessa yhteisöön ja perheeseensä, mikä oli vahvistanut hänessä tarvetta myös kasvaa erilaiseksi: ”Pitkään Aleksi oli ajatellut, että koko metsän piti olla samanlainen

mäntymetsä. Nyt hän ajatteli, että yhteen metsään mahtui monenlaisia puita. Ei ainoastaan oikeita ja vääriä. Ehkä hän oli pihlaja mäntymetsässä.” (TL, 269) Alekski tunnistaa olevansa erilainen suhteessa muihin metsän puihin, mutta yhtä aikaa kuitenkin kuuluvansa metsään, olevansa luonnon kappaleista nimenomaan puu. Niinpä Alekski toivookin myös jäävänsä osaksi yhteisöä: ”Hän oli kiintynyt kasvupaikkaansa, omaan kotimetsäänsä, vaikka muitakin hyviä metsiä oli varmasti olemassa. Oman rungon siirtäminen juurineen oli kuitenkin työlästä.” (TL, 268)

Minä tiedän paikkani maailmassa ja olen onnellinen

”—En tahdo loitontua rakkaudesta, joka suostuu vaivaan ja rukoilee voimansa Jumalalta. Minä pidän pelkistetyistä ihmisistä, jotka tekevät työt, hoitavat lapset ja uskaltavat tyytyä onneensa.” (TL, 265)

Edellisiin sanoihin päättää Vilja elokuisen illan pohdiskelut pihakeinussa. Kaksoset ovat syntyneet, masennus alkaa parantua ja mieli keventyä. Tilanne pihakeinussa on rauhallinen: Vilja nukuttaa kaksosia kärryihin ja tarkkailee samalla ympäristöään ja havaitsee mustarastaan ja siilin liikkumassa lähellään. Luonnon tarkastelu saa hänen olonsa rauhoittumaan hetkessä ja vaikeat tapahtumat mielessä, perheessä ja yhteisössä vaikuttavat yhtäkkiä selkeiltä: ”Kun ilta-aurinko kultaa lokkien vatsat ja saa männynrungot hehkumaan tulenpunaisina, minä ymmärrän, että minulla on kaikki mitä voi olla. On kauneus, on totuus ja on rakkaus.” (TL, 264)

Viljan onni on yhteisön ja perheen yhteydessä. Hän jo yhdesti halusi jättää perheensä raskaiden kokemusten vuoksi, ja usean kerran pohti tilannetta yksilönä yhteisössä. Myös Alekski, joka kokee olevansa suhteessa perheeseensä ja yhteisöönsä erilainen mies löytää yhteisöstä oman paikkansa: ”Muuta Alekski ei elämältä toivonut kuin saada vaalia omaa kasvupaikkaansa ja pitää uholta oksien alla kasvavista taimista. Nähdä taivas, päivällä aurinko, yöllä kuu ja tähdet, ja ymmärtää oma paikkansa taivaankannen alla. Hän kasvaisi ja hän katoaisi, niin kuin koko metsä, eikä hänen tarvinnut pelätä.” (TL, 269) Vilja ja Alekski ovat tehneet päätöksensä:

”Valon jossa ei ole pelkoa voin jakaa vain rakkaimpani kanssa, hänen joka yhä kulkee kanssani. Hiljaisuus suojelee meitä, kietoo keveät verhonsa ympärillemme, sulkee pois katseet jotka kieltävät ilon, ja me olemme kahden, minä ja hän, laaksojen lilja ja omenapuu. Talvi on mennyt, sade on laannut, se on kaikonnut pois. Kukkat nousevat maasta, laulun aika on tullut.” (TL, 281)

Vilja ja Alekski ovat kahden ja heitä ympäröi hiljaisuus. Hiljaisuus on vaikenemista asioista, jotka yhteisön opetuksen tai jäsenten kanssa aiheuttavat ristiriitoja. Hiljaisuus myös kätkee heidät yhteisön

sisään, tuttuun, turvalliseen ja kauniiseen yhteisöön, jossa ei tarvitse tai halua nähdä murhetta, ristiriitoja ja epäkohtia.

Pietari ja Hanna hekin liikkuvat luonnossa, yhteisössä ja kartanolla, jonne synty ei yllä ja jossa hyväntuulinen vire vallitsee ihmissuhteissa. He eivät revi, riitele tai kritisoi. Heidänkin on parempi yhteisön turvassa. He tekevät työtä yhdessä ja yhteisön jäsenten kanssa, heidän kanssaan he laulavat, retkeilevät ja juttelevat hyväntuulisesti. Tärkeää on hyvä tahto ja se, että nähdään hyvää ja positiivista, eikä keksitä asioita, jotka eivät olisi niin hyvin.

Olen vertaillut Hyryn ja Rauhalan yhteisönkuvausta. Oli selvää, että yhteisö merkitsee romaaneissa olennaisesti, sillä molemmat kertojat kuuluvat vanhoillislestadiolaiseen yhteisöön, joka on elinvoimainen, toiminnallinen ja tiivis, ja joka korostaa seurakunnan merkitystä yksilön elämässä. Hyryn kertojan suhde yhteisöön on myönteinen ja osin salattu. Uskonnollisuus näkyy kertojan elämässä hartautena arjen hetkissä, olemassa olona, joka suhtautuu ympäröivään todellisuuteen totisesti ja myönteisellä tavalla omistaen. Yhteisö antaa myös Hyryn kertojalle paikan ja tarkoituksen, merkityksellisyyden tunteen arkisessa paikassa, jossa Pietari ja Hanna elävät. Se mitä heillä on, on riittävästi. Pietari ja Hanna eivät kaipaa pois idylliltä muistuttavasta kartanoympäristöstään.

Rauhalan kertoja kuvaa yhteisöä kaikilla osilla romaanissa, mikä helpotti yhteisön tulkintaa. Yhteisönkuvaus on moninaista ja esittää sen kuuluvaksi yksilön elämässä arkeen ja pyhään, yksityiseen ja yhteiseen, huumoriin ja mielen syvimpiin liikeyksityksiin. Hyryn yhteisönkuvauksen sanoittaminen osoittautui vaikeammaksi kuin Rauhalan. En halunnut tutkielmaani vain kriittistä kuvausta tai yhteisöstä lähtevän kuvauksen. Halusin erilaiset kuvaukset, erilaisen ja samanlaisen yhteisön. Henkilöiden luonnonläheinen, perhettä ja yhteisöä syvästi kunnioittava, arkinen, toimelias, epäitsekäs ja Jumalaa pelkäävä suhtautuminen maailmaan osoittautui molempien romaanien lähtökohdaksi yksilön suhteessa yhteisöön. Ehkeivät Alekski ja Pietari niin kovin erilaisia olleetkaan. Vaikka Pietarin ja Hannan ja muiden yhteisön jäsenten myönteinen elämä herätysliikkeessä näyttäytyi Viljalle ja Aleksille *oikeana* tai hyväksyttynä, on kai Aleksin sekametsä riittävä todiste siitä, miten monenlaisia kuvauksia yhteisöön mahtuu.

Hyryn ja Rauhalan kertojien luontosuhteen tutkiminen oli alkuperäinen tutkimuskysymykseni. Koska aiempaa vertailevaa tutkimusta ei ole, päädyin yhteisönkuvauksen pohtimiseen laajemmin. Jokainen tutkielmaani päätynyt teema olisi riittänyt jo itsessään pro gradun –aiheeksi, niin laajoista teemoista on kyse. Olen antanut tekstiesimerkkejä, joista lukija voi jatkaa uskonyhteisön tulkintaa yhä pidemmälle ja pidemmälle.

Kiitos,

mökin portaille ja mummulle ja vaarille. Autoitte ymmärtämään *hyryismiä*. Vahvalle, kauniille laululle ja inhimillisille äkkiväärille tulkinnoille, jotka opettivat ymmärtämään Rauhala. Perheelle, joka antoi tilaa sekametsälle tiheän mäntymetsän sijaan.

Kirjallisuus

Hyry, Antti 2009. Uuni. Otava, Keuruu.

Rauhala, Pauliina 2013. Taivaslaulu. Gummerus, Helsinki.

Hintsala, Meri-Anna 2017. Taivasta varten luotu. Usko ja ruumis vanhoillislestadiolaisuutta koskevilla verkkokeskusteluilla. Helsingin yliopisto.

Ihonen, Markku 2001. Pyhää ja puhdasta. Teoksessa Raamattu suomalaisessa kirjallisuudessa. Toim. Sihvo, Hannes ja Nummi, Jyrki. Helsingin yliopistopaino, s. 196-236.

Kaunonen, Leena 2009. Jakamattoman avaruuden alla : tilojen merkityksiä Antti Hyryn proosassa. SKS, Helsinki.

Kinnunen, Aarne 2015. Horror vacui : Antti Hyryn proosasta, lyirisestä ja dramaattisesta. Suomen ja suomalais-urgrilaisten kielten kirjallisuuden historia ja tutkimus. Siltala, Helsinki.

Koho, Satu 2016. Syyllisyyttä, pelkoa ja häpeää vaiennetussa kehossa : Tunteiden tiloja Pauliina Rauhalan romaanissa *Taivaslaulu*. Teoksessa Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa. Toim. Helle, Anna ja Hollsten, Anna. SKS, Helsinki.

Ojala, Elina 2017. Luontometaforat romaanissa Taivaslaulu. Pro gradu –tutkielma. Suomen kieli, Oulun yliopisto.

Seutu, Katja 2001. Ja mieli on jakautunut maan yli : muisti ja oleminen Antti Hyryn teoksissa. Yleinen kirjallisuustiede, Suomen ja suomalais-urgrilaisten kielten ja kirjallisuuden historia ja tutkimus. Otava, Helsinki.

SRK = Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry.

Suomela, Susanna 2001. Teemasta ja sen tutkimuksesta. Teoksessa Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä. Toim. Alanko, Outi ja Käkälä-Puumala, Tiina. SKS, Helsinki, s. 141-162.

Tahkola, Roosa 2016. Vanhurskauden vanhurskaus – Vanhoillislestadiolaisen maallikkosaarnaaja Heikki Jussilan käsitys syntisen vanhurskauttamisesta. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopiston Systemaattisen teologian laitos.

Talonen, Jouko 2004. Raamatuntulkinta Suomen herätysliikkeissä. Teoksessa Raamattu ja kirkon usko tänään. Toim. Maarit Hytönen. Gummerus, Jyväskylä, s. 108-127.

Viikari, Auli 1976. Hyryä lukiessa I. Parnasso: 5, s. 265–274.

Viikari, Auli 1976. Hyryä lukiessa II. Parnasso: 8, s. 473–485.

Vuolanto, Ville 2015. Historian jäljet Rannalla. Teoksessa Hajoava perhe : romaani monitieteisen tutkimuksen välineenä. Toim. Hyvärinen, Matti; Oinonen, Eriikka ja Saari, Tiina. Vastapaino.

Gustafsson, Miia 2018. ”Lestadiolaisliikkeen jättänyt kirjailija Pauliina Rauhala tarttui vaiettuun aiheeseen: hoitokokousten nöyryytykset ovat jättäneet syvät haavat”. Yle. <https://yle.fi/uutiset/3-10118564>

Halonen, Kaisa 2018. ”Ihanko totta vain tämä joukko pelastuu?” – Pauliina Rauhala pohtii uudessa kirjassaan hengellistä vallankäyttöä. Kirkko ja kaupunki. <https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/ihanko-totta-vain-tama-porukka-pelastuu-pauliina-rauhala-pohtii-uudessa-kirjassaan-hengellista-vallankayttoa>

Juopperi, Hane ja Oosi, Riikka 2013. ”Syksyn uutuuskirja nostaa esiin naisen aseman herätysliikkeessä”. Yle. <https://yle.fi/uutiset/3-6774856>

Kaleva 2013. ”Kun kuukautiskierto on ainut kalenteri” <https://www.kaleva.fi/uutiset/kulttuuri/kun-kuukautiskierto-on-ainut-kalenteri/641143/>

Kinnunen, Jenni 2013. ”Äidin ruumiista naisen ääneksi”. Kaleva. <https://www.kaleva.fi/uutiset/kulttuuri/taivaslaulu-kirjan-arvostelu/642133/>

Komu, Eija 2013. Pauliina Rauhala: Taivaslaulu. Savon Sanomat. <https://freepathways.wordpress.com/2013/08/13/pauliina-rauhan-romaani/>

Lestadiolaisuus tienhaarassa. Toim. Myllykoski, Matti ja Ketola, Mikko. 2013. <https://www.vartija-lehti.fi/wp-content/uploads/2013/05/vartija-lestadiolaisuus-tienhaarassa.pdf>

Mäkelä, Matti 2013. ”Pauliina Rauhala näyttää, miten vanhoillislestadiolaisuus voisi pelastua”. <https://www.hs.fi/kulttuuri/kirja-arvostelu/art-2000002673872.html>

Ollikainen, Milla 2018. Kirjailija Pauliina Rauhala avautuu uskonyhteisön vaietusta traumasta: ”Lestadiolaisten hoitokokousten varjo elää yhteisössä”. Seura.

<https://seura.fi/i ihmiset/selviytyjat/kirjailija-pauliina-rauhala-avautuu-uskonyhteison-vaietusta-traumasta-lestadiolaisten-hoitokokousten-varjo-elaa-yhteisossa/>

Kaleva 2013. ”Taivaslaulu nousi kirjaston kaikkien aikojen varatuimmaksi”.
<https://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/taivaslaulu-nousi-kirjaston-kaikkien-aikojen-varatuimmaksi/642129/>

SV, 2013. ”Taivaslaulu rikkoo tabuja”. <https://www.svt.se/nyheter/uutiset/taivaslaulu-rikkoo-tabuja>

Vahtera, Tiina 2018. Lestadiolaisuudesta kirjoittava Pauliina Rauhala: ”Hoitokokoukset ovat kipeä trauma”. Kotiliesi. <https://kotiliesi.fi/i ihmiset-ja-ilmiot/kirjallisuus/pauliina-rauhala-ja-lestadiolaisuus-hoitokokoukset-ovat-kipea-trauma/>